

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TURİZM FAALİYETLERİNİN KENTSEL
SAÇAKLANMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
DİDİM KENTİ ÖRNEĞİ

CANSEL AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Temmuz-2023
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

CANSEL AYDIN tarafından hazırlanan “Turizm Faaliyetlerinin Kentsel Saçaklanma Üzerindeki Etkisi: Didim Kenti Örneği” adlı tez çalışması 03/07/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Özgül ACAR ÖZLER

.....

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hale ÖNCEL

.....

Üye

Doç. Dr. Neslihan SERDAROĞLU SAĞ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Mevlüt UYAN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

CANSEL AYDIN

Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TURİZM FAALİYETLERİNİN KENTSEL SAÇAKLANMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: DİDİM KENTİ ÖRNEĞİ

CANSEL AYDIN

Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hale Öncel

2023, 104 Sayfa

Jüri
Dr. Öğr. Üyesi Hale Öncel

Kentlerin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri kentsel alanların düzensiz olarak genişlemesidir. Büyüyen kentsel alanlar çevresinde yer alan tarım alanları, orman alanları ve doğal yapı üzerinde tahribatlara neden olmaktadır. Literatürde kentlerin kontrolsüz büyümesi kentsel yayılma, kentsel saçaklanma ve kentsel büyüme kavramları ile açıklanmaktadır. Bu çalışmaya konu olan kentsel saçaklanma, kentsel alandan kopuk, kent çeperinde yer alan arazilerin sıçramalı biçimde yapılaşması olarak tanımlanmaktadır. Kentten kopuk olarak yapılaşan alanlar kentsel alanın plansız yapılaşmasına neden olmakla birlikte doğal yapı üzerinde geri dönüşü olmayan sorunlara sebep olmaktadır. Kentlerin kontrolsüz büyümesini önlemeye yönelik kentsel politikalar ve planlama araçları geliştirilmesi gerekmektedir. Kentsel saçaklanmaya etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler, makro ekonomik nedenlerden konut tercihlerine kadar çeşitlenmektedir. Bu çalışmada, turizm faaliyetlerinin kentsel saçaklanma üzerindeki etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında; Aydın ilinin Didim ilçesi seçilmiştir. Bölgede son yıllarda turizm faaliyetlerinin yaygınlaşması kent nüfusunun artmasına neden olmuştur. Artan nüfusun barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik kent çeperinde yer alan kırsal alanlar yapılaşmaya başlamıştır. Kentsel alanın büyümesine yalnızca nüfusun artması neden olmamaktadır. Turizm talebinin artması kent çeperinde arazilerin turizm tesisi ve ikinci konut niteliğinde yapılaşmaya açılmasına neden olmuştur. Kentsel saçaklanmanın boyutlarını ölçmek üzere halihazır haritalara arazi kullanımı güncellenerek ve Corine Land verisi ile Google Earth verileri elde edilerek arazi değişimi tespit edilmiştir. Ayrıca kentsel saçaklanma değerini tespit edebilmek için Fraktal Analiz Kutu Sayma Yöntemi kullanılmıştır. Fraktal Analiz yöntemi ile kentsel alanın saçaklanarak büyüdüğü gözlemlenmiştir. Saçaklanmış kentsel alanın %85,31'inin turizm faaliyetlerinden kaynaklanan kullanımların neden olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de ilk defa turizm faaliyetlerinin kentsel saçaklanma üzerindeki etkisi araştırılmış ve literatürdeki önemli bir boşluk doldurulmaya çalışarak, kentsel saçaklanmanın nedenleri arasına turizm faaliyetlerinin de eklenmesi gerektiği önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Didim, Kentleşme, Kentsel Saçaklanma, Kentsel Yayılma, Küreselleşme, Turizm Faaliyetleri

ABSTRACT**MS THESIS****THE EFFECT OF TOURISM ACTIITIES ON URBAN SPRAWL: THE CASE OF DIDİM CITY****CANSEL AYDIN**

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Urban and Regional Planning**

Advisor: Assist. Prof. Dr Hale Öncel**2023, 104 Pages**

**Jury
Advisor Assist. Prof. Dr Hale Öncel**

One of the biggest problems faced by cities is the uneven expansion of urban areas. It causes destruction on agricultural areas, forest areas and natural structure located around growing urban areas. In the literature, the uncontrolled growth of cities is explained by the concepts of urban sprawl, urban sprawl and urban growth. Urban sprawl, which is the subject of this study, is defined as the incremental structuring of lands located in the city periphery, disconnected from the urban area. The areas that are built in isolation from the city cause unplanned structuring of the urban area, but also cause irreversible problems on the natural structure. It is necessary to develop urban policies and planning tools to prevent the uncontrolled growth of cities. There are many factors that affect urban sprawl. These factors vary from macroeconomic reasons to housing preferences. In this study, it is aimed to determine the effect of tourism activities on urban sprawl.

Scope of work; Didim district of Aydın province was selected. The spread of tourism activities in the region in recent years has led to an increase in the population of the city. In order to meet the housing needs of the increasing population, the rural areas located in the city periphery have started to be built. The growth of urban area is not only caused by the increase in population. The increase in tourism demand has led to the opening of lands in the city periphery to construction as tourism facilities and second residences. Land change was determined by updating the land use to the existing maps to scale the dimensions of the urban sprawl, and by using Corine Land data and Google Earth data. In addition, Fractal Analysis Box Counting Method was used to determine the urban fringe value. With the Fractal Analysis method, it has been observed that the urban area grows by fringing. When the ratio of the fringed urban area to tourism activities is examined, it has been determined that %85.31 of the fringed area is caused by tourism activities. It has been determined that the hotel and second housing constructions used for tourism purposes also cause the city to develop by fringing. In this context, for the first time in Turkey, the effect of tourism activities on urban sprawl was investigated and it was suggested that tourism activities should be added to the causes of urban sprawl by trying to fill an important gap in the literature.

Keywords: Didim, Urbanizm, Urban Sprawl, Urban Expansion, Globalization, Tourism Activities

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında bana desteğini esirgemeyen ve tecrübelerini benimle paylaşan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hale Öncel'e teşekkür ederim. Tez çalışmasının gelişmesi için savunma jürisinde değerli katkılarını sunan Doç Dr. Neslihan Serdaroğlu Sağ ve Dr. Öğr. Üyesi Özgül Acar Özler hocalarımın teşekkür ederim. Aynı zamanda tez sürecinde benim yanımda olan, bana inanan ve beni destekleyen aileme, arkadaşlarıma ve dostlarıma teşekkür ederim.

CANSEL AYDIN
KONYA-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	vii
RESİMLER LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ	viii
1.1. Amacı.....	2
1.2.Önemi.....	3
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	5
2.1. Turizm Faaliyetleri	5
2.1.1. Turizm Nedir?	5
2.1.2. Turizmin Özellikleri	6
2.1.3. Turizm Faaliyetleri	8
2.1.4. Turizm Paradigmaları	11
2.1.5. Turizmin Etkileri.....	15
2.1.6. Türkiye’de Turizm Faaliyetlerinin Gelişimi.....	20
2.1.7. Küreselleşme.....	21
2.2. Kentsel Saçaklanma	24
2.2.1. Kentsel Büyüme.....	25
2.2.2. Kentsel Yayılma	25
2.2.3. Kentsel Saçaklanma	27
2.3 Turizm Faaliyetlerinin Kentsel Saçaklanmaya Etkileri	32
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	33
3.1. Fraktal Analiz Kutu Sayma Yöntemi.....	35
4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA.....	37
4.1. Çalışma Alanı	37
4.2. Didim Tarihsel Gelişim Süreci	41
4.2. Doğal Yapısı	42

4.3. Planlama Çalışmaları	43
4.4. Analizler.....	52
4.4.1. Nüfus Yoğunluğu.....	53
4.4.2. Arazi Kullanım	56
4.5. Değerlendirme	75
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	78
6. KAYNAKLAR	81
7. EKLER	89
7.1. 1/100 000 Çevre Düzeni Planı	89
7.2. 1/25 000 Çevre Düzeni Planı	90
7.3. 1/5 000 Nazım İmar Planı (2007)	91
7.4. 1/1 000 Revizyon Uygulama İmar Planı (2007).....	92
7.5. 1/1 000 Revizyon Uygulama İmar Planı (2008).....	93

KISALTMALAR

Kısaltmalar

ABD: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ÇDP: Çevre Düzeni Planı
E: Emsal
GEKA: Güney Ege Kalkınma Ajansı
MİA: Merkezi İş Alanı
H: yükseklik
KAİP: Koruma Alanı İmar Planı
KAKS: Katlar Alanı Kat Sayısı
KGM: Karayolları Genel Müdürlüğü
KTB: Kültür ve Turizm Bakanlığı
KTKGAB: Kültür Turizm Koruma Gelişim Alt Bölgesi
MGM: Meteoroloji Genel Müdürlüğü
M.Ö.: Milattan Önce
OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SEGE: Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması
TAKS: Taban Alanı Kat Sayısı
UN: Birleşmiş Milletler
UNWTO: Dünya Turizm Örgütü
Yençok= En fazla Yapı Yüksekliği

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Kentsel Gelişim Deseni Arasındaki farklar.....	28
Şekil 3.1: Yöntem Şeması.....	34
Şekil 4.1: Çalışma Alanı Konumu ve Mahalleleri	38
Şekil 4.2: Didim ilçesi sınırları içerisindeki Antik Kentler	39

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 4.1: Aydın İli Karayolları Ulaşım Haritası	41
Görsel 4.2: Didim İlçesi Yükselti Haritası	43
Görsel 4.3: 1/100.000 Çevre Düzeni Planı	44
Görsel 4.4: 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı	45
Görsel 4.5: 1/25000 Nazım İmar Planı	47
Görsel 4.6: Didim İlçesi 1988 Yılı kent bütünü Uygulama İmar Planı	48
Görsel 4.7: Didim İlçesi Uydu Fotoğrafı	49
Görsel 4.8: Didim İlçesi 2004 Yılı 1/1000 Revizyon İmar Planı	49
Görsel 4.9: Didim İlçesi 2007 Yılı 1/1000 Revizyon İmar Planı	50
Görsel 4.10: Didim İlçesi 2008 Yılı 1/1000 Revizyon İmar Planı	51
Görsel 4.11: Didim İlçesi Fevzipaşa Mahallesi 1/1000 Koruma Alanı İmar Planı	52
Görsel 4.12: Didim İlçesi 2013 Yılı Nüfus Yoğunluğu	55
Görsel 4.13: Didim İlçesi 2017 Yılı Nüfus Yoğunluğu	55
Görsel 4.14: Didim İlçesi 2022 Yılı Nüfus Yoğunluğu.....	56
Görsel 4.15: Didim İlçesi Arazi Kullanım Haritası.....	57
Görsel 4.16: Atatürk Bulvarı ve Cumhuriyet Caddesi Boyunca Yapılaşmış Alanlar....	58
Görsel 4.17: Mavişehir Mahallesi ve Kent Makroformu Kuzeyinde Yapılaşmış Alanlar.....	58
Görsel 4.18: Didim İlçesi 1990 Yılı Arazi Kullanımı.....	59
Görsel 4.19: Mavişehir, Akbük ve Fevzipaşa Mahalleleri.....	60
Görsel 4.20: Didim İlçesi 2000 Yılı Arazi Kullanımı	61
Görsel 4.21: Didim İlçesi 2006 Yılı Arazi Kullanımı.....	62
Görsel 4.22: Didim İlçesi 2012 Yılı Arazi Kullanımı	63
Görsel 4.23: Kentin Batısında Gelişme Konut Alanları	64
Görsel 4.24: Didim İlçesi 2018 Yılı Arazi Kullanımı	65
Görsel 4.25: Kent Merkezinin Güneyinde Yapılaşmış Alanlar	66
Görsel 4.26: Kentte Yapılaşmış Alanlar	68
Görsel 4.27: Fevzipaşa ve Akbük Mahalleleri	69

Görsel 4.28: Turizm Faaliyetlerinin Yapılaşığı Alanlar	71
Görsel 4.29: 2022 Yılı Kentte yapılaşmış alanlar	72
Görsel 4.30: Çalışma Alanından Görseller (Google Uydu Verisi.).....	73

RESİMLER LİSTESİ

Resim 4.1: Fevzipaşa Mahallesi.....	70
Resim 4.2: Akbük Mahallesi	70
Resim 4.3: Kentte Yapılaşmış Alanlar 1.....	73
Resim 4.4: Kentte Yapılaşmış Alanlar 2.....	74
Resim 4.5: Kentte yapılaşmış alanlar 3.....	74
Resim 4.6: Kentte Yapılaşmış Alanlar 4.....	74
Resim 4.7: Kentte Yapılaşmış Alanlar 5.....	75

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Aydın ili ilçelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.....	40
Tablo 2: Didim İlçesi Belediye Teşkilatının Kurulmasından Bu Yana Nüfusu.....	53
Tablo 3: Didim ilçesi nüfusu.....	54
Tablo 4: Fraktal Boyut Kapsamında Tarihsel Süreç İçerisinde Kent Makroformunda Değişim.....	67
Tablo 5: Saçaklanmış Alan Hesabı.....	76
Tablo 6: Değerlendirme Tablosu.....	77

1. GİRİŞ

Seyahat etme eylemi ve bir bileşimi olarak turizm, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olmuştur. İlk dönemlerde yalnızca gezip-görmek ve şifa bulmak için toplumun üst kesimindeki insanlar tarafından yapılmaktadır. Sanayi devriminden itibaren insanların yoğun şekilde çalışma yaşamına katılması, toplumların zenginleşmesi ve medeniyetin gelişmesi ile birlikte turizm faaliyetlerine toplumun her kesimi katılmaya başlamıştır. Turizm, 20.yy da ülkelerin ekonomik ve sosyo-kültürel yönden gelişmesinin en önemli etkenlerinden biri olmuştur (Karataş ve Babür, 2013). Turizm faaliyetlerine olan ilgi küreselleşme ile artmaya başlamıştır. Gelişmiş ülkelerin vatandaşlarının belli bir refah seviyesine ulaşmasına bağlı olarak farklı ülkeleri ve mekanları merak etme eğilimleri artmaya başlamıştır. Dolayısıyla, turizmin gelişmiş ülkelere gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru olduğu gözlenmektedir. Geri kalmış olan ülkelere artan ilgi, bu ülkelerin kalkınmasını sağlamıştır. Turizm, küreselleşme ile birlikte ekonominin temel yapı taşlarından biri haline gelmiştir.

Turizm faaliyetlerinin yaygınlaşması ile turizm kitleler halinde yapılmaya başlanmıştır. Ancak tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapıda yaşanan değişimler turizm taleplerinin de değişmesine neden olmuştur. Kitlesele turizm faaliyetlerinin yerini bireysel tercihlerin ön planda olduğu alternatif turizm türleri almaya başlamıştır. Bu nedenle, insanlar kalabalıktan kaçarak kendi halinde kalabileceği ve farklı deneyimleri tecrübe edebilecekleri alanlara yönelmeye başlamıştır.

Turizm faaliyetleri, bölgelerin kalkınmasında kayda değer bir araç olmakta ve ekonomik getiri sağlamasıyla olumlu özellikler göstermektedir. Ancak turizm faaliyetlerinin kontrolsüz büyümesi doğal yapı, tarım alanları ve kentsel alan üzerinde birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Küreselleşme ile birlikte turizme olan talebin artması, doğal yapının kontrolsüz ve geri döndürülemez biçimde tahrip edilmesine sebep olmuştur. Diğer taraftan, turizm bölgelerinde artan talebi karşılamaya yönelik ortaya çıkan ikinci konut yapılaşmaları kentsel alanın kontrolsüz şekilde büyümesine neden olmaktadır.

Küreselleşmenin ve sanayi devriminin bir diğer önemli etkisi kentsel ve kırsal alanlar üzerinde yaşanmıştır. Kırsal alanlardan kentsel alanlara yoğun göçlerin yaşanması kentsel alanlarda nüfus artışına ve kentlerin büyümesine sebep olmuştur. Büyüyen kentsel alanlar kent çeperinde bulunan kırsal alanlara doğru yayılmaya ve saçaklanmaya başlamıştır. Kentsel alanın büyümesinin sebepleri arasında ulaşım sistemlerinin gelişmesi ve insanların gelir seviyelerinin yükselmesi kent merkezinin

sorunlarından kaçmak için çözüm olmuştur. Aynı zamanda teknolojik gelişmeler ile birlikte iletişim sistemlerinin gelişmesi haberleşme ağlarını iyileştirerek uzak mesafeden de iletişim kurmayı sağlamıştır. Kentlerin büyümesi ile birlikte kent merkezinde kalan sanayi alanları kent üzerinde büyük bir baskı oluşturmaktadır. Kent üzerindeki bu baskının azaltılmasına yönelik sanayi alanları kent çeperinde yer seçmeye başlamışlardır. Dolayısıyla sanayi alanlarında çalışan işçiler de sanayi alanlarına yakın konumda iskân etmek isteyerek kent çeperinde yaşamaya başlamışlardır. Bu nedenler kapsamında kentsel alanlar kontrolsüz şekilde büyümüştür. Kentsel alanların kontrolsüz ve plansız büyümesi kentsel yayılma ve kentsel saçaklanma kavramları ile tanımlanmaktadır. Birçok sebebi bulunan kentsel saçaklanmanın sosyal, ekonomik, çevresel birçok etkisi bulunmaktadır. Turizmin ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak görülmesi ile birlikte turizm faaliyetlerine olan talep artmıştır. Özellikle turizm destinasyonlarında yaşanan değişimler ikinci konut ve villa olarak adlandırılan turizm yapılarına talebi arttırmıştır. Artan turizm talepleri kentsel alanların kontrolsüz büyümesine ve kent çeperinde yer alan alanları tahrip etmesine neden olmaktadır. Bu çalışma kapsamında; Aydın ilinin Didim ilçesindeki turizm faaliyetlerinin kentsel saçaklanmaya etkisi incelenecektir.

Didim, Aydın ilinin önemli turizm merkezlerinden biridir. Bölgede deniz-kum-güneş turizmi yaygın olarak yapılmaktadır. Bölge yaz aylarında yoğun nüfus almaktadır. Turizm talebini karşılamaya yönelik bölge içerisinde turizm tesisleri ve ikinci konutlar artmakta ve ilçenin her geçen gün nüfusu da artmaktadır. Bu nedenle bölge içerisinde yeni yapılaşmalar görülmektedir. Artan talep kentsel alanın kontrolsüz ve plansız olarak büyümesine neden olmaktadır.

1.1. Amacı

Bu çalışmanın amacı, kentsel saçaklanma olgusunu turizm faaliyetleriyle ilişkisi üzerinden incelemektir. Aynı zamanda turizm faaliyetlerinin kentsel alanlarda ve kentin çevresindeki doğal alanlarda ortaya çıkardığı kentleşme baskısını da ortaya koymak hedeflenmektedir. Bu çalışma için saha araştırmasında Aydın ilinin Didim ilçesi seçilmiştir. İlçenin seçilme nedeni, Didim'in Kültür ve Turizm Gelişme ve Koruma bölgesi ilan edilmesi ile birlikte kentte turizm faaliyetlerinin gelişme göstermesidir. Turizm talebinin artması ve talebin karşılanması amacıyla kent çeperindeki araziler yapılaşmaya başlamıştır. Kontrolsüz şekilde yapılaşmaya başlayan kent çeperi kentin büyümesine neden olmaktadır. Aynı zamanda turizm faaliyetlerinin gelişmesi bölgede

ekonomik getiri sağlaması nedeniyle nüfusu arttırmıştır. Artan nüfusun konut talebi yeni yerleşim alanlarının açılmasına neden olmuştur. Başlangıçta kıyı bölgesinde otel, tatil köyü, tatil villası gibi yapılan yapılaşmalar ile birlikte kent merkezinin çevresinde bulunan kırsal alanlar yapılaşmaya başlamıştır. Yerleşmenin güneybatısında, güneyinde, kuzey ve batısında otel, tatil köyü ve tatil villaları gibi turizm faaliyetlerine yönelik yapılaşmalar söz konusudur. Bu yapılaşmalar kentten kopuk, sıçramalı bir şekilde gelişmiş ve çoğunlukla deniz kenarında yer seçmiştir. Bu haliyle yerleşme, turizm faaliyetlerinin ortaya çıkardığı kentsel saçaklanmanın ciddi biçimde görüldüğü kentlerden biri olarak incelenmeye değer görülmüştür.

Aydın ilinin en fazla nüfusunun arttığı ilçesi olan Didim, 8 yılda 20491 kişi göç alarak nüfusu 2021 yılında 93876'ya ulaşmıştır. Özellikle kentin turizm faaliyetleri bakımından ilgi çekmesi bölgenin yerli ve yabancı turist sayısını arttırmaktadır. Artan yapılaşma talebi plan değişikliği yoluyla karşılanmaya çalışılmaktadır. İlk uygulama imar planı 1988 yılında yapılmıştır. Daha sonrasında 2004, 2007 ve 2008 yıllarında revizyon imar planları yapılmıştır. Dolayısıyla, bütüncül bir kent planlama çalışması yapılmamakta ve bu durum kent dokusunu bozmaktadır. Yeni yapılaşmalar plansız ve düzensiz yerleşmelerle birlikte kent çevresinde yer alan tarımsal ve doğal alanların yapılaşmaya açılmasına neden olmaktadır.

1.2.Önemi

Kentlerin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri, kentsel alanların çevrelerine doğru hızla genişlemesidir. Kontrolsüz şekilde büyüyen kentler geri döndürülemez sonuçlara neden olmaktadır. Kentsel büyümenin, kentsel politikalar ve planlama araçlarıyla kontrol altına alınması gerekmektedir. Bu nedenle kentsel büyümeye ve kentsel saçaklanmaya neden olan etmenlerin araştırılması büyük önem arz etmektedir.

Literatürde yer alan ve kentsel saçaklanmaya neden olan faktörler; ekonomik etkenler, kentsel sorunlar, konut tercihleri, demografik etkenler ve planlama olarak sıralanmaktadır (Gillham, 2002, Ludlow, 2006). Bu etmenlerin yanında artan turizm faaliyetleri ve bunun kentsel alanlar üzerinde oluşturduğu yatırım talepleri de kentlerin çevresinde yeni alanların yapılaşmaya açılmasına sebep olmaktadır. Bu tez çalışmasında, Türkiye’de ilk defa turizm faaliyetlerinin kentsel yayılma ve saçaklanma üzerindeki etkileri araştırılacaktır ve literatür de eksik kalan etmenlerden bir tanesine yönelik kavramsal bir eksikliğin tamamlanması amaçlanmaktadır. Bu yönüyle tez çalışması, orijinal bir konu üzerinde literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Çalışmada da örneklem alanı olarak Aydın ilinin Didim ilçesi seçilmiştir. Didim kentinde turistik faaliyetlerin artmasıyla birlikte kentin nüfusu da artmaya başlamış ve kentin çeperinde saçaklanma biçiminde yapılaşmış alanlar görülmeye başlanmıştır. Bu yönüyle, Türkiye gibi turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bir ülkede küçük bir yerleşmede turizm faaliyetlerinin ortaya çıkardığı yapılaşma baskısının, kentsel saçaklanma ve doğal alanlar üzerindeki etkileri ortaya konacaktır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Turizm faaliyetlerinin kentsel saçaklanma üzerindeki etkisini ortaya koymaya yönelik literatür taraması yapılmıştır. Bu başlık altında, turizm, turizm faaliyetlerinin etkileri, küreselleşme, kentsel saçaklanma konularına değinilmiştir.

2.1. Turizm Faaliyetleri

2.1.1. Turizm Nedir?

Turizm kelimesi, Latince “dönme” anlamına gelen “tomus” ve İngilizce de “gezgin” anlamında kullanılan “touring” kelimesinin kökü olan “tour” sözcüğünden oluşmaktadır. Turizm kavramının ne zaman ortaya çıktığı bilinmemekle birlikte 1811 yılında İngiltere’de yayınlanan “Sporting Magazine” dergisinde kullanılmaya başladığı kabul edilmektedir (Demir, 2010). Son 30 yılda en hızlı gelişen sektörlerden biri olarak kabul edilen turizm, insanların yaşadıkları yerden tatil, dinlenme, kültür, sağlık, avlanma, spor gibi amaçlarla ayrılarak yurtiçi veya yurtdışı geçici olarak konakladıkları yörelere yaptıkları hareketlilik olarak tanımlanabilmektedir (Çetin, 2009).

Turizm, insanlığın ilkçağlarından itibaren gezip-görme, dini ve toplumsal etkinliklere katılma ve şifa bulma amacıyla yapılmaktadır. İnsanlar tarihsel süreç içerisinde her zaman farklı nedenlerden dolayı seyahat etmişlerdir. Günümüzde ise sanayi faaliyetlerinde yaşanan gelişmeler, kişi başına düşen gelirin artması, ulaşım ve haberleşme teknolojilerinin gelişmesi, insanların boş zamanlarının artması insanların seyahatlerini farklı bir yapıya dönüştürmüştür. Turizm kavramı insanların seyahatlerinde yaşanan değişim ile ortaya çıkmıştır (Bulut, 1998). Ancak turizm sektörünün 1950’lerden sonra ekonomik ve sosyo-kültürel önemi artmıştır. Turizm; bireylerin eğlenmek, dinlenmek, öğrenim görmek, sağlık, zevk, merak, spor, dini, kültürel gibi birçok sebeple bireysel veya toplu olarak belirli süreler içerisinde yapılan faaliyetlerdir. Seyahat etme eyleminin tarihsel süreç içerisinde gelişime bakılırsa insanlığın ortaya çıktığı günden bu yana devam ettiği bilinmektedir. Ancak zaman içerisinde toplumların zenginleşmesi, medeniyetlerin gelişmesi, teknolojik gelişmeler, ulaşım araçlarının gelişmesi, yoğun iş temposunda çalışan insanların tatil yapma gereksinimleri, dünyanın farklı yerlerinden doğal ve tarihi alanların tanıtım ve reklam çalışmaları ile birlikte turizm sektörü hızlı bir gelişme göstermiştir. Yaşanan bu gelişmeler ile turizm sektörünün ülkelerin ekonomik ve sosyo-kültürel olarak gelişmesine katkı sağlaması turizm faaliyetlerine ilgiyi arttırmıştır (Karataş ve Babür, 2013).

Turizm sektörü yaşadığı hızlı gelişme ve aynı zamanda ulaştığı boyutlar nedeniyle günümüzde önemli bir ekonomik faaliyet alanını oluşturmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler dahil birçok ülke turizm faaliyetlerine ciddi yatırımlar yapmaktadır. Turizm çoğunlukla gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru yapılması nedeniyle gelişmiş ülkelerin kültürlerini, değerlerini, örgütsel yapılarını ve davranış kalıplarının diğer ülkelere taşımaktadır (Çetin, 2009).

Turizm kavramının, çok yönlü yapıya sahip olması ve farklı disiplinler tarafından turizm kavramına yönelik tanımlamaların yapılması ortak bir tanımın yapılmasını zorlaştırmaktadır. Çok yönlü bir kavram olan turizm; ekonomi, sosyoloji, mimari, psikoloji, işletme vb. birçok disiplin ile ilişki içerisindedir. Bu nedenle literatür de farklı tanımlamalar yapılmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) turizmi, *“insanların tatil, eğlence, iş ve diğer amaçlarla her zaman yaşadıkları çevrelerinden dışardaki yerlere gelir elde etmeye yönelik faaliyetlere bağlı kalmaksızın ve ardışık bir yıldan fazla olmayacak şekilde seyahat etmeleri ve konaklamaları”* olarak tanımlamaktadır (UNWTO, 2020).

Kültür ve Turizm Bakanlığı turizmi, *“ikamet edilen yerden ülke içinde veya ülke dışında bulunan başka bir yere yapılan”* seyahat olarak tanımlamaktadır (KTB, 2020).

Turizm, insanların yaşadıkları yerlerin dışında geçici süreliğine konakladıkları ve seyahat ettikleri alanlarda turizm işletmelerinin sunduğu ürün ve hizmetleri talep etmeleri ile ortaya çıkan süreçtir (Öztaş ve Karabulut, 2016).

TÜİK ise turizmi *“ikamet edilen ülkeden başka bir ülkeye en az 24 saat süren seyahatler”* olarak tanımlamaktadır (TÜİK, 2020).

2.1.2. Turizmin Özellikleri

Turizm sektörünün ortaya çıkışı ve gelişmesi medeniyetin gelişmesi ile olmuştur. Bu bağlamda turizm refah içerisinde yaşayan toplumların ortaya çıkardığı bir yaşam biçimidir. Zaman içerisinde tekerleğin icat edilmesi ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte yeni yerler keşfetme amaçlı turizm faaliyetleri yaygınlaşmıştır. 19.yy’da sanayileşme faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla yüksek tempoda çalışan insanlar dinlenmek ve tatil yapma gereksinimi duymaya başlamıştır. Bu nedenle turizm faaliyetlerine olan ilgi artmaya başlamış aynı zamanda toplumsal yaşam içerisinde turistik seyahatler önem kazanmaya başlamıştır (Alpagu ve Koç, 2016). Artık zaman içerisinde yaşanan gelişmeler ile birlikte turizm faaliyetlerine toplumun her kesiminden birey katılabilmektedir. Turizme katılan birey sayısında yaşanan artış ve ekonomiye olan katkıları ile ülkeler turizm faaliyetlerine yatırım yapmaya başlamışlardır.

Turizm sektöründe; konaklama, altyapı ve tanıtım faaliyetleri dışında büyük yatırımlara gerek duyulmamaktadır. Dolayısıyla düşük maliyetlerle kurulum ve işletme ile yüksek getiri sağlanabilmektedir. Buna bağlı olarak diğer ekonomik faaliyetler arasında ön plana çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'ne (UNWTO) göre 2021 yılında uluslararası seyahat sayısında önceki yıla oranla %4 oranında bir artış yaşanmıştır. 2021 yılında uluslararası seyahat sayısı 400 milyon seviyesinden 415 milyona yükselmiştir (UNWTO, 2022).

Turizm faaliyetlerine katılan turistler, satın alma sürecinde, tatil yeri tercihlerinde ve destinasyon seçimlerinde bireysel kararlar vererek hareket etmemektedirler. Bunun nedeni turizm faaliyetlerine katılan bireylerin ait olduğu toplumsal değerler, bilgi birikimi ve deneyimlere bağlı olarak tercihler yapmalarıdır. Dolayısıyla mevcut olan bilgi birikimi, değer yargıları, geçmişten gelen deneyimler turizm algısının şekillenmesine katkı sağlar. Ortaya çıkan yeni turizm algıları turizm sektörünün yeniden biçimlenmesine neden olmaktadır (Kozak ve vd., 2013). Turizmi basit bir seyahat hareketi olarak ele almak yanlıştır. Turizm faaliyetleri içerisinde birçok etkinliği barındıran karmaşık ve birbirleri ile ilişkili aktivitelerdir. Turizmin başlıca özelliklerinden biri başlangıç ve bitiş sürelerinin belirli olmasıdır. Bu bağlamda belirli süreler içerisinde turizm deneyimi yaşanır ve sonrasında turistler günlük yaşayışlarını devam ettirdikleri mekâna geri dönmektedirler (Doğanay ve Zaman, 2019).

İnsanlar farklı amaçlarla turizm faaliyetlerine katılmaktadır. Başlıca etmenlere bakıldığında bedensel ve zihinsel dinlenme, farklı kültürler ve insanlar tanıma isteği, alışveriş yapmak ve hobilerini devam ettirme gibi nedenlerle turizm faaliyetlerine katılmaktadır. Dolayısıyla insanların turizme olan bakış açılarında yaşanan değişim zaman içerisinde farklı turizm türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yeni turizm türlerinin ortaya çıkması turizmin yalnızca belirli dönemlerde ve yoğun olarak yapılmasını engelleyerek yıl içerisinde sürekli devam etmesini sağlamıştır. Turizm çeşitliliğinin artması turizmden elde edilen gelirlerin de artmasına katkı sağlamıştır (Doğanay ve Zaman, 2019).

Dolayısıyla bu kavramlar çerçevesinde turizm faaliyetlerinde gelişme yaşanmıştır. Turizm en temel anlamda doğa, macera ve kültür üzerine inşa edilmektedir. Dünya da Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın yaklaşık %11'i turizm seyahat ve ilişkilerinden oluşmaktadır. Aynı zamanda dünya hizmet ihracatının %34'ünü turizm sektörü oluşturmaktadır. Ancak turizm gelirlerinin dağılımı eşit değildir. Gelişmiş ülkeler turizm faaliyetlerine daha çok katılmakta ve turizm gelirlerinden daha fazla pay

almaktadırlar. En çok turizm faaliyetlerine Avrupa ve ABD ülkelerinden katılım sağlanmaktadır, geri kalmış ülkelerin turizme katılım oranı daha az ve turizm gelirlerinden aldıkları pay daha düşüktür. ABD ve Avrupa ülkeleri, dünyanın turizmden en çok kazanan ve aynı zamanda en çok harcayan ülkeleridir (Çalışkan, 2003).

Coğrafi etmenlere göre biçimlenen çekicilik faktörü turizm açısından önemlidir. Değişen coğrafi faktörlere bağlı olarak her bölgenin belirli özellikleri ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan özelliklere bağlı olarak farklı aktiviteler geliştirilmektedir. Buna bağlı olarak turizm türlerinde de farklılaşmalar yaşanarak günümüzde birçok turizm türü ön plana çıkmaktadır (Emekli, 2007).

Küreselleşmeyle birlikte turizm, dünya nüfusunun büyük çoğunluğu tarafından talep edilmektedir. Buna bağlı olarak turizm faaliyetlerinde bireylerin zaruri ihtiyaçlarının karşılanması ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle turizm sektörü hassas ve kırılgan bir yapıya sahiptir. Turizm faaliyetlerine katılan turistler gittikleri bölgede güvenliklerinin sağlanması ve taleplerinin karşılanmasını beklemektedirler. Turizm faaliyetleri ulusal ve uluslararası krizlerden doğrudan etkilenebilmektedir. Turizmi etkileyen en önemli etkenler arasında ise doğal afetler, terör saldırıları, salgın hastalıklar, ekonomik istikrarsızlıklar ve iç çatışmalardır. Covid-19 pandemisi dünya turizm taleplerinde ciddi etkilere neden olmuştur. Bu nedenle turistler krizlerin yaşandığı bölgelere seyahat etmekten kaçınmakta, kendilerini güvende hissedecekleri bölgelere yönelmektedirler (Kiper vd, 2020: Acar, 2020).

2.1.3. Turizm Faaliyetleri

Geçmiş çok eskilere dayanan turizme, başlangıçta yalnızca aristokratlar ve zenginler katılmaktadır. Ancak Sosyo-ekonomik ve kültürel yaşam standartlarının gelişmesi ile birlikte turizm halkın her kesiminden bireyin katılabildiği bir faaliyet türü haline gelmiştir. Toplumun her kesiminin turizme katılmasıyla birlikte kitle turizmi önem kazanmıştır. Tarihsel süreç içerisinde bireylerin ilgi ve isteklerinin değişmesi yaşam koşullarını etkilenmesine bağlı olarak turizmden de beklentilerinin değişmesine neden olmuştur. Bu nedenle günümüzde yaygın olarak iki turizm türü görülmektedir. Birincisi, birden fazla turist grup halinde hareket etmeleri ile ortaya çıkan “kitle turizmi”dir. İkinci ise, kişi veya aynı ilgi ve beklentilere sahip grupların birlikte katıldıkları ilgi alanlarına göre hazırlanmış turizm faaliyeti olan “alternatif turizm”dir (Koroğlu ve Karaman, 2014).

Ekonomik hedeflere odaklanan kitle turizminin, çevresel ve sosyal değerleri göz ardı ettiği gözlenmiştir. Kitle turizm faaliyetinde turistler büyük gruplar halinde turistik

yöreyi ziyaret etmektedirler. Büyük gruplar halinde dolaşan turistler gittikleri yöreye büyük kazançlar sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Ancak bölgenin taşıma kapasitesinin üzerinde turist akını çevresel, sosyal ve kültürel bozulmalara neden olmaktadır. Artan çevresel sorunlar ile birlikte sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkması turizm faaliyetlerinde de sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik çalışmaları hızlandırmıştır. Dolayısıyla çevre üzerinde büyük tahribatlar oluşturan kitle turizm faaliyetlerine olan yaklaşım farklı alternatif turizm türlerine yoğunlaşmaya başlamıştır (Akıncı, 2006: Köroğlu ve Karaman, 2014).

Alternatif Turizm, kişi veya grupların ilgi duydukları alanlara yönelik onları tatmin edecek faaliyetler ile birlikte boş zamanlarını değerlendirmeleridir. Ancak burada her boş zamanı değerlendirmek amaç değildir. Özel bir ilginin bulunması ve turizm sektörü içerisinde değerlendirilebilmesi gerekmektedir. Alternatif Turizm, yavaş yavaş gelişme göstermekte, optimum kar sağlama, çevreye saygı duyma ve çevre ile bütünleşmeyi hedeflemektedir. Bu turizm türünde turistler başka insanlarla bir arada olma, yeni değerler ve ürünler keşfetme aynı zamanda yeni kültürleri tanımayı istemektedirler. Turistler daha fazla harcama yapmakta ve farklı birçok aktiviteye katılmayı istemektedirler (Köroğlu ve Karaman, 2014).

Alternatif turizm kapsamında birçok turizm türü ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında kırsal turizm, golf turizmi, sağlık turizmi, kongre turizmi, kış turizmi, termal turizm ve eko-turizm gibi birçok turizm faaliyeti geliştirilmiştir. Doğa temelli eko-turizm günümüzde ön plana çıkmaktadır. Avustralya, Kenya, Yeni Zelanda ve Nepal gibi ülkeler doğa turizmi kapsamında önemli yerlerdir. Ancak Türkiye’de doğa turizmi potansiyellerinin değerlendirilememesi ve kaynakların düzenli yönetilememesi geri planda kalmasına neden olmaktadır (Zengin ve vd., 2019).

Alternatif turizm, doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı, doğal çevrenin yok olmasını önlemek ve sürdürülebilir turizm anlayışının yaygınlaşmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle turizm faaliyetlerinde doğaya duyarlı etkinliklerin yaygınlaştırılmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Turizm faaliyetlerinin yapıldığı yörelerde belirli dönemlerde yoğunlaşma yaşanmakta ve diğer dönemlerde ıssızlaşmasına karşılık gelirlerin düşmesini engellemeye yönelik turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Kitle turizm faaliyetlerini oluşturan deniz-kum-güneş üçlüsünden uzaklaşılarak farklı turizm faaliyetlerinin devreye sokulması ile birlikte geleneksel turizm anlayışıyla birlikte alternatif turizm türlerinin yaygınlaştırılması ve geleneksel turizm ile kıyı bölgelerinde oluşan yoğunlaşmayı ülke

içerisine dağıtmaya çalışılmaktadır (Bulut, 2006; Doğancili, 2017; Uğuz, 2011). Turizm yapısında yaşanan değişim bireysel turizm alanlarının kullanımını arttırmıştır. Dolayısıyla ikinci konut yapılaşmalarına talepler atmıştır.

2.1.3.1. İkinci Konut

İkinci konut kavramı İngilizce’de “second home” kavramı yerine geçmektedir. Burada anlatılmak istenen yapıya kullanım esnasında yüklenen anlam ifade edilmek istenmektedir. İkinci konut kavramının farklı tanımlar yapılmıştır. Keleş (1980), bir kimsenin sürekli yaşadığı yerden farklı bir yere dinlenmek veya kısa süreli seyahatlerde kullanılan konut olarak tanımlamaktadır. Manisa (2007), ikamet edilen yerin dışında bulunan bir yerden yılın belirli dönemlerinde rekreatif amaçlı kullanılan ve doğal çekiciliği bulunan aynı zamanda çoğunlukla turizm amaçlı kullanılan yapılaşmalar olarak tanımlamıştır. İkinci konutlar villa, yazlık, tatil konutu ve kır evi olarak çeşitli terimleri içerisinde bulundurmaktadır. İkinci konutlar yalnızca sabit mülkler olarak değerlendirilmemiş karavan, tekne, bot ve çadırlar da ikinci konut olarak ele alınmaktadır (Zoğal ve Emekli, 2018).

İkinci konutların mekânda konumlanması zamana ve mekâna göre çeşitlilikler göstermektedir. Başlangıçta ikinci konutlar ulaşım olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle kentsel alanın çeperinde yer seçmiştir. Zaman içerisinde ulaşım teknolojilerinin gelişmesiyle doğal ve iklimsel özellikleri bulunan daha uzak mesafelerde yer seçmeye başlamışlardır. Genellikle rekreatif ve turizm amaçlı kullanılan bu yapılaşmalar yılın sekiz ayı atıl olarak beklemektedir. İkinci konut yapılaşmalarının yoğun olduğu bölgelerde turizm sezonunda yoğunlaşmanın artması bölgede sorunlara neden olmaktadır. Aynı zamanda ikinci konut yapılaşmaları bölgeye ekonomik girdi sağlaması, fiziksel ve sosyal değişikliklere neden olması dolayısıyla turistik tesis özelliği göstermektedir. Bu nedenle ikinci konut kullanıcıları bölgede sürekli oturmamaları nedeniyle turist olarak nitelenmektedir (Baltacı, 2011).

Turizm talebinde yaşanan değişimler ile ikinci konutlara ilgi artmıştır. Turizm faaliyetlerinin kalkınmanın rolü olarak görülmesi kıyıların kontrolsüz şekilde yapılaşmasına neden olmuştur. Kıyı alanlarında yer alan arazilere talebin artması ile arazi fiyatları yükselmiştir. İkinci konut yapılaşmaları kentsel alanın dışında yer seçmeleri nedeniyle kentsel altyapılara ulaşmada sorunlar yaşamakta su, kanalizasyon, elektrik ve yol gibi altyapılarının plansız gelişmesine neden olmaktadır (Gündüz, 2003).

2.1.4. Turizm Paradigmaları

Tarihsel süreç içerisinde toplumların yaşadığı gelişim süreçleri insanlığın yaşayış biçimi, sosyal gereksinimleri ve kültürlerinde birçok değişikliğe neden olduğu gibi turizm faaliyetlerinde de değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur. İnsanlığın başlangıcında insanlar yeme, içme ve barınma gibi temel fizyolojik gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadır. Bilim, teknoloji ve kültürel alanda yaşanan gelişmeler insanların farklı gereksinimleri ortaya çıkarmıştır. Turizm önceleri zengin ve aristokrat sınıfı tarafından yapılmaktadır. Ancak zaman içerisinde yaşanan gelişmelerle toplum içerisinde bulunan alt sınıflar tarafından benimsenmeye başlamıştır. Turizm faaliyetlerine ilginin artmasının temelinde üretim ilişkilerinin değişmesi toplumun sosyal yaşayış biçiminin de değişmesine neden olmuştur (Bahar, 2013). Turizm faaliyetlerinde tarihsel süreç içerisinde paradigma değişimleri yaşanmasının temeli teknolojik gelişmelerdir. Tekerleğin icat edilmesi, jet motorları vb. teknolojik gelişmeler bir yerden başka bir yere seyahat etmeyi kolaylaştırmış ve insanların yeni yerler görme isteğini arttırmıştır aynı zamanda turizmde yapısal dönüşümlere neden olmuştur. Bu açıdan süreç içerisinde turizm paradigmalarında yaşanan değişimler literatürde üç dönemde ele alınmıştır. Bunlar; Modern Öncesi Turizm Paradigması, Modern Turizm Paradigması ve Post-Modern Turizm Paradigması olarak ele alınmıştır.

2.1.4.1. Modern Öncesi Turizm Paradigması

Turizm kapsamında çalışmaların yapılmaya başlandığı dönemi kapsamaktadır. Bu dönem içerisinde medeniyetlerin ortaya çıkışından başlamaktadır. Modern öncesi dönem Thomas Cook tarafından hazırlanan paket turların başlangıcına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Mısırlıların inşa ettikleri piramitlerin turizmin geleceğine yön verdiği düşünülmektedir. Bu dönemlerde deniz ulaşımı ile farklı yerlerde festivallere katılmışlar aynı zamanda ticari faaliyetler dışında eğlence amaçlı seyahatler yapmışlardır. Ancak bu dönemde toplumsal yapı içerisinde aristokratlar ve üst sınıf seyahat edebilmektedir (Kozak ve vd., 2013).

Antik Yunan uygarlığı, turizm açısından spor-din-turizm kavramlarını birleştirmiştir. Tanrılar onuruna düzenlenen Antik Yunan Olimpiyatları, günümüzde düzenlenen olimpiyatların temeli olarak görülmektedir. Bu dönem içerisinde otel gibi konaklama imkânları bulunmaması nedeniyle olimpiyatlara katılan atletler ve izlemek üzere gelen seyirciler açık havada konaklamak durumunda kalmışlardır (Kennedy vd.,

2006). Aynı zamanda bu dönem içerisinde yapılan panayır ve tiyatrolarda turistik faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Antik Yunan, turizmin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır (Kozak ve vd., 2013).

Turizmin gelişmesine önemli katkı sunan bir başka uygarlık Antik Roma Uygarlığıdır. Antik Roma döneminde boş zamanın artması, gelirin artması ile birlikte turizmde gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönem içerisinde asiller üretime katılmayarak köleleri çalıştırmakta aynı zamanda Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde bulunan bölgelerden alınan vergiler ile gelirlerini arttırmışlardır. Aynı zamanda politik amaçlarla kullanılan tatil günlerinin artması ile asiller dışındaki sınıfların da boş zamanı artmıştır. Antik Yunan'da turizm yalnızca din, ticaret, sağlık ve kültürel amaçlarla gerçekleştirilmesine rağmen Antik Roma döneminde turizme bakış açısı değişmiştir. Antik Roma döneminde turizm etkinlikleri daha çok zevk amaçlı yapılan etkinliklere yönlendirilmiştir (Kozak ve vd., 2013).

Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ile başlayan karanlık çağda bilim ve sanat alanında yaşanan olumsuz gelişmelerin turizm alanında da etkileri görülmüştür. Orta çağ Avrupa'sında kilisenin, dünyevi olması nedeniyle zevk amaçlı yapılan etkinlikleri yasaklaması turizm alanında da olumsuz gelişmelere neden olmuştur. Aristokrat ve zenginlerin diğer gezginlerden kendilerini ayırmak için ortaya çıkardığı turizm kavramı, sanayileşme ve modernleşme ile birlikte orta sınıfı da içerisine almıştır. Sanayileşme ile kentlerde nüfusun artmasıyla düşük gelirli gruplar ülke içerisinde seyahat etmeye başlamışlar. Üst gelir grubu ise Kıta Avrupası'na seyahatler yaparak vakit doldurmak ve zenginliklerini göstermek amacıyla seyahatler yapmaya başlamışlardır (Kozak ve vd., 2013).

Kitle turizminin temelinde yatan deniz-kum-güneş turizmi ise Sanayi Devrimi sonrasında önem kazanmıştır. Hızlı sanayileşme ile kentlerde yaşayanlar, çalışma koşulları ve altyapı yetersizliğinden kaynaklanan sorunlardan kaçmak isteyenler farklı arayışlara yönlenmişlerdir. Bu nedenle sağlıklı koşullarda kentlerde yaşayan insanlar, kıyılara ve kumsal alanlara akın etmeye başlamışlardır (Swarbrooke ve Horner, 2007). Thomas Cook Loughbrough kentinde yapılacak olan festivale dini amaçlı 570 kişiyi trenle götürmesi ile paket tur kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Paket turların artması, ulaşım hizmetlerinin gelişmesi ve orta sınıfın sosyal yönden gelişmesi kitlesel turizm arzının başlamasını sağlamıştır. Modern Öncesi Turizm Paradigması, milletler arasında etkileşim sağlama, dinlenme ve doğa temelli etkinliklere ön plana çıkarmaktadır. Ancak ekonomik yönleri geri planda kalmıştır (Kozak ve vd., 2013).

2.1.4.2. Modern Turizm Paradigması

Sanayi devrimi endüstri, sağlık, ulaşım ve turizm gibi birçok alanda etkisini göstermiştir. Bu dönemde günlük yaşamda ihtiyaç ve davranış biçimleri değişmiştir. Sanayi devrimi ile birlikte öncelikle Avrupa daha sonrasında diğer ülkelerde sanayi çevresinde nüfus artmaya başlamıştır. Özellikle kırsal bölgelerden kentte bulunan sanayilerde çalışmak üzere göçler başlamıştır. Hızlı nüfus artışı beraberinde birçok sorunu da meydana getirmiştir (Bulut, 1998).

Sanayi kentlerinde çevresel sorunlar ve kötü yaşam koşulları hem toplum sağlığını tehlikeye sokmuş hem de iş gücü veriminin düşmesine neden olmuştur. Çalışanların kötü çalışma ve yaşam koşullarından ayrılarak iş dışı zamanlarda rahatlamalarını sağlayacak olan alanların bulunmaması işçilerin ruhsal ve fiziksel anlamda hastalanmalarına sebep olmuştur. Orta ve üst sınıftan bireyler kentin kötü koşullarından kaçmak için kaplıca ve plajlara giderek zaman geçirmektedirler. Modern öncesi dönemde turizm faaliyetlerine katılma halkın şifalı sularından faydalanmasını amaçlanmaktadır. Ancak modern dönemde sanayi kentinin olumsuz etkilerinden kaçınmak amacıyla kentten uzak ve çevresel koşulların zorunlu kıldığı kaplıca ve plajlar tercih edilmiştir (Atıcı, 2019).

Sanayileşme sürecinden modernleşme sürecine geçiş döneminde kapitalist sistemin sömürgelerine karşılık orta sınıf hak aramaya başlamıştır. Bu süreç ile birlikte sanayi faaliyetlerinde çalışan işçilerin haklarının korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik yapılan düzenlemeler neticesinde günlük ve haftalık çalışma süreleri kısıtlanmıştır. Çalışma süreleri sınırlanan işçiler, daha çok boş vakit bularak farklı alternatiflere yönelmeye başlamışlardır. Modernleşme süreci ile birlikte seyahat etmenin temel bir insan hakkı olarak görülmeye başlaması orta sınıfın turizm faaliyetlerine katılmasına katkı sağlamıştır. Modernleşme dönemi ile birlikte turizm faaliyetlerinin yaygınlaşması dolayısıyla ülkeler arasında kültürel alışveriş artmış ve kültürel sermayenin gelişmesini sağlamıştır (Koçer, 2020).

Çalışanların haklarını talep etmeleri doğrultusunda nüfusun büyük çoğunluğunun sanayi faaliyetlerinde çalışmaları ile birlikte boş vakitlerinde dinlenmek ve eğlenmek amacıyla turizm faaliyetlerini tercih etmelerini doğurmuştur. İzin haklarına kavuşan işçiler kitle turizminin ortaya çıkmasında da önemli rol oynamışlardır (Koçer, 2020).

Modern dönemde ulaşım sistemlerinin gelişmesi özellikle demiryolu hatlarının kurulması insanların seyahat etmelerini kolaylaştırmıştır. Ulaşımın kolaylaşması yeni yerler görme isteğini arttırmıştır. Dolayısıyla kültür turizminin gelişmesini katkı sağlamıştır. Aynı zamanda sosyal güvenlik sistemlerinin geliştirilmesi modern turizmin gelişmesinde en önemli katkıları sağlayan sistemlerin başındadır. Sosyal güvenlik sistemlerinin geliştirilmesi ile çalışamayacak yaşlı nüfusun hayatlarını devam ettirmelerini sağlayan gelir kapısı olarak görülmektedir. Dolayısıyla yaşlı nüfus çalışamayacak durumda olması ve boş vakitlerinin var olması turizm faaliyetlerinin içerisinde aktif olarak yer almalarını sağlamaktadır (Kozak ve vd., 2013).

II. Dünya Savaşına kadar olan dönem turizm faaliyetlerinin önemli bir sektör haline gelmesine ve para akışının sağlanmasına katkı sağlamıştır. Ancak II. Dünya Savaşı (1939-1945) süresince turizm faaliyetlerini sekteye uğratmasına rağmen savaş süreci içerisinde geliştirilen teknolojiler ve askerlerin farklı ülkelere seyahat etmeleri turizm hareketlerinin canlılığını devam ettirmesine katkı sağlamıştır. Uçak ve jet motorlarının geliştirilmesi farklı turizm türlerine olan ilgi artmış ve uluslararası seyahatler daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır (Kozak ve vd., 2013).

2.1.4.3. Post-Modern Turizm Paradigması

Turizm faaliyetlerine talebin artması ile ortaya çıkan kitle turizmi nedeniyle birçok insan turizm faaliyetlerine katılmaya başlamıştır. Ekonomik kazanç açısından önemli getiriler sağlamasına rağmen doğal kaynakların tahrip edilmesine, yalnızca deniz-kum-güneş olarak adlandırılan 3S üzerine odaklanması dolayısıyla mevsimselliğe ve yılın belirli dönemlerinde yapılan aktivitelere dönüşmüştür. Zaman içerisinde sürdürülebilirlik kavramının ortaya atılması ve doğal çevrenin korunmasına yönelik çalışmaların ön plana çıkması turizm faaliyetlerinin de değiştirilmesine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda turizme katılan bireylerinde bilinçlenmesi turizm sektörünün yeni bir ivme kazanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla turizm sektörünün sorunlarını ortadan kaldırmak ve bireylerin talebini karşılamaya yönelik alternatif turizm türlerine yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Dinçer ve İnan, 2018).

21. yüzyıl ile birlikte post-modern turizm paradigması çerçevesinde bireysellik, gerçek üstü deneyimler, üst-gerçeklik ve sanal gerçeklik temelinde şekillenen turizm ürünleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Dinçer ve İnan, 2018). Post modern turizm kapsamında ürün çeşitliliğinin artmasını sağlamıştır. Bu dönem ile birlikte büyük ve

zincir işletmeler yerini küçük ve yerel işletmelere bırakmıştır. Turizm türlerinin artmasına bağlı olarak yılın her ayında turizm faaliyetinin yapılmasını olanak sağlanmış dolayısıyla turizm gelirlerinin dengeli dağılmasına olanak sağlanmıştır (Kozak ve vd., 2013).

Bu dönem içerisinde sosyal değerlerin değişmesi kapsamında turizm taleplerinde de değişme yaşanmıştır. Post-modern dönem öncesinde standart ve kitlesel değerler sistemi bu dönem içerisinde ucuz paket turlarına ve kültür turizmi, macera turizmi, kırsal turizm gibi alternatif turizm türlerine kaymıştır. Bu dönemin en önemli özellikleri arasında bireysel düşünce tarzının ön plana çıkmış olmasıdır. Bireyci düşünce tarzı dolayısıyla daha çok butik ve kişiye özel turizm faaliyetleri ön plana çıkmaktadır (Kozak ve vd., 2013).

2.1.5. Turizmin Etkileri

Turizm faaliyetleri ortaya çıktığı günden bu yana birçok gelişmeye etkisi olmuştur. Bu başlık altında turizm faaliyetlerinin sosyal, ekonomik, mekânsal ve doğal çevre üzerindeki etkileri incelenecektir.

2.1.5.1. Sosyal Yönden Etkileri

Turizmin ekonomik yönden etkilerinin yanı sıra toplumsal, çevresel ve politik açıdan etkileri toplumu ve toplumsal yapıyı etkilemektedir. Turizm amaçlı seyahat eden turistler bulundukları yerlerde insanlar ile etkileşim içerisine girmekte ve değişik sosyal ilişkiler kurmaktadır. Turistler gittikleri yerleri sosyal açıdan etkilemekte aynı zamanda bulundukları bölgeden sosyal açıdan etkilenerek sosyal ve kültürel bir alışveriş yaşanmaktadır. Ancak bu alışveriş her zaman pozitif anlamda olmamakta bazen negatif anlamda da olmaktadır. Yaşanan olumlu ve olumsuz etkiler bölgeden bölgeye değişebilmektedir. Bazı bölgelerde turizm faaliyetleri için geleneksel örf ve adetler canlandırılarak turistlere pazarlanmakta dolayısıyla bölgedeki o kültürün yaşamasına katkı sağlamaktadır (Gürbüz, 2002). Ancak birçok bölgede turizmin gelişmesine bağlı olarak kültürel yozlaşma yaşanmakta ve kültürel dokunun kaybolmasına neden olmaktadır.

Turizm, kültürel etkileşim fırsatları ve sosyal tesisler sağlamaktadır. Ancak turizmin kazandırdığı ekonomik etkilerinin aksine, turizm faaliyetlerinin gelişmesi ile bölgede yoğunluk yaşanması, trafik sıkışıklığı, suç oranlarının artması ve gürültü gibi problemlerin ortaya çıkması sosyal ve kültürel yönden bölge sakinlerini olumsuz yönde

etkileyebilmektedir. Turizm faaliyetlerinin bir bölgede yaygınlaşması bölgede yaşayan halkın turizm faaliyetlerine yönelik olumlu bakış açılarına sahip olması bölgede turizm faaliyetlerinin başarıya ulaşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle bölge halkının görüşlerinin alınması ve bu görüşler doğrultusunda turizmin planlanması ve uygulanması turizm faaliyetlerinin gelişmesini ve sürdürülebilirliğini etkilemektedir (Çetin, 2009).

Turizm faaliyetlerinin yapıldığı bölgeyi ziyaret eden turistler bölgede yaşayan halkın kendi dillerini konuşmalarını beklemektedir. Zaman içerisinde turistler ile etkileşimde bulunan yerli halkın dilinde yabancı kelime kullanımını yaygınlaştırarak dilde bozulmaya neden olmaktadır. Turizm faaliyetlerinin bir başka etkisi ise kırsal bölgelerde yeni iş alanları yaratarak çağdaş endüstri toplumlarının var olan değerlerinin benimsenmesini sağlayarak geri kalmış bölgelerin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Turistler ile etkileşim içerisinde bulunan bölge halkının kültürel yönden gelişmesine katkı sağlamaktadır. Turizmin bölge halkının kültürel gelişmesine katkı sağlamasına rağmen turistler ile etkileşim içerisinde bulunan gençlerin zaman içerisinde davranışlarını ve dünya görüşlerini etkilemektedir. Gençler, turistlerin yaşama biçimlerine hayran olmakta ve davranışlarını taklit etmeye başlamaktadır. Buna bağlı olarak gençlerin kültürlerinde yozlaşma başlayarak kendi kültürlerinden kopmalarına neden olmaktadır (Civelek, 2014).

2.1.5.2. Ekonomik Yönden Etkileri

Turizm kavramı ekonomik anlamda bir “endüstri” olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Turizm Endüstrisi 20. Yüzyılın ortalarından itibaren dünya ekonomisinde önemli bir paya sahip olmuştur. Günümüzde ise turizm, gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere birçok ülke tarafından ekonomik büyüme kaynağı olarak görülmektedir. Ülke içerisinde yapılan turistik harcamalar ülkelerin döviz ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayarak ödemeleri dengede tutmalarına kaynak sağlamaktadır (Zengin,2010). Aynı zamanda turizm, ülke ve bölge içerisinde iş olanaklarının artmasını sağlayarak işsizlik oranlarını düşürmekte ve yeni iş kolları açmaktadır (Saridoğan, 2019).

Turizmin başlıca olumlu etkileri arasında bölgede turistik faaliyetlerin gelir yaratmasıdır. Aynı zamanda turizm faaliyetlerinde çalışacak insan işgücüne ihtiyaç doğmasına bağlı olarak bölgede istihdam olanaklarının gelişmesini sağlamaktadır. Turizm faaliyetlerinde yaşanan farklılaşmalar ile her bölgenin kapasitesine uygun

ekonomik getiri sağlayacak faaliyetler geliştirilip bölgeler arasındaki dengesizliği ortadan kaldırarak dengeli kalkınmayı sağlamaktadır. Turizm faaliyetlerine katılan turistler farklı iş alanları oluşturarak bölgede diğer ekonomik aktivitelerin canlanmasına katkı sağlamaktadır (Çetin, 2009). Turizm faaliyetleri, ülkeler arasında köprü oluşturarak ekonomik ve politik etkiler ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan etkiler ülkelerin ekonomilerinde ve uluslararası ilişkilerin devam etmesinde önemli bir konumdadır. Turizm sektörü gerek turizme katılanlar gerekse turizm sektöründe hizmet verenler için dünya ekonomisinin temellerini oluşturmaktadır. Bu nedenle ülkeler turizm sektörüne büyük yatırımlar yapmakta ve her geçen gün turizm sektörü git gide büyümektedir (Stynes, 2007; Akova, 2006).

Turizm sektörü başlangıçta gelişmiş ülkelerin belirli bir refah seviyesine ulaştıktan sonra yeni yerler görme isteğine bağlı olarak şekillenmesiyle beraber gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere seyahatleri arttırmıştır. Bu nedenle geri kalmış ülkeler doğal ve tarihi değerlerini pazarlayarak ekonomilerinin güçlenmesini sağlamışlardır. Bu nedenle geri kalmış ülkelerde turizm sektörü önemli ve hızla gelişme göstermiştir (Tunçsiper ve Kaşlı, 2008).

Turizmin olumsuz etkileri ise; artan işgücü potansiyeline bağlı olarak ihtiyacı karşılamaya yönelik yabancı işgücüne gereksinim duyulmasıdır. Aynı zamanda artan turizm aktiviteleri fırsat maliyeti ve enflasyonist baskıya neden olmaktadır. Turizm faaliyetine bağlı olarak mevsimlik olarak yoğun turist akımıyla birlikte diğer dönemlerde dalgalanmaların oluşmasına neden olmaktadır (Çetin, 2009).

2.1.5.3. Mekânsal Yönden Etkileri

Doğal ve mikroklimatik özelliklere sahip olan kıyılar insanların dinlenmek ve tatil yapmak için önemli cazibe merkezleri arasında yer almaktadır. Kıyılarda görülen en yaygın yapılaşma tipleri arasında ikinci konutlar ve turizm tesisleri yer almaktadır. Turizm tesisleri alışveriş, sportif aktiviteler vb. fonksiyonları içerisinde barındırmasıyla mekân üzerinde daha büyük alanlara ihtiyaç duymaktadır. İkinci konutlar ise daha çok bireysel kullanım için yapılmaktadır. Ancak site olarak planlanan ikinci konut alanları da içerisinde birçok fonksiyonu bulundurmaktadır.

Kıyı turizminin yapıldığı kıyı alanlarında karşımıza çıkan en büyük problemler arasında doğal çevrenin bozulması, ekolojik dengenin tahrip edilmesi ve arsaların yağmalanmasıdır. Ancak en önemlileri arasında ikinci konutların hızlı artışı yer

almaktadır. İkinci konutlar kıyı alanları ve doğal çevre üzerinde yarattığı tahribatın yanı sıra kır-kent dengesinin bozulmasına ve kırsal niteliğe sahip alanların hızlı bir şekilde yapılaşarak bu niteliklerini kaybetmelerine neden olmaktadır.

Turizm, mekânsal çekicilikler üzerine kurulmuş bir sektörü oluşturmaktadır. Ancak kıyılarda yapılan ikinci konut ve konaklama tesislerinin artmasına bağlı olarak kıyılar kentleşmekte ve bu durum turizm faaliyetleri açısından yarardan çok zarar vermektedir. Plansız şekilde yapılan yapılaşma çarpık kentleşmeye neden olmakta ve doğal çevrenin yok olmasına aynı zamanda kentin mekânsal çekiciliğini kaybetmesine neden olmaktadır. Ayrıca turizm amaçlı kıyıların plansız ve arazi yapısının dikkate alınmadan kontrolsüz yapılaşması tarımsal arazilerin yok olmasına neden olmaktadır (Dal ve Baysan, 2007).

Merkezi ve yerel yönetimler açısından turizm faaliyetlerinin yoğun yapıldığı kıyı bölgeleri ekonomik kalkınma aracı olarak değerlendirilmekte ve bu nedenle kısa dönemde kazanç sağlamak hedeflenmektedir (Dal ve Baysan, 2007). Ege ve Akdeniz bölgesinde değerli tarım alanları kıyı bölgelerinde yer almaktadır. Bu alanların özel mülkiyetin elinde yer alması nedeniyle kolay kazanç sağlamak amacıyla ikinci konut ve turizm tesis alanlarına dönüştürülmektedir. 1985 yılından itibaren imar planlarının hazırlanması yetkisi Yerel Yönetimlere verilmesi üzerine ilgili belediyeler özel mülk sahiplerinin belediye üzerinden beyanı ile imara açarak doğal çevreyi göz ardı etmişlerdir (Kılıçarslan, 2006). Planlama alanı dışında yer seçen ikinci konut ve turizm tesisleri kentten kopuk yerleşerek kentin bu ekseninde büyümesine neden olmuştur.

İkinci konutların mevcut parselasyonlar doğrultusunda çoğunlukla müstakil konutlar olarak ve yatayda yapılaşmaları çok fazla alanın tüketilmesine neden olmaktadır. Günümüzde villa ve müstakil konutlara olan talebin artması kıyı alanlarında yapılaşmayı arttırması ile betonlaşmanın artmasına ve çarpık kentleşmeye neden olmaktadır. Aynı zamanda turizm amaçlı kullanılan yapıların turizm sezonunda kullanılması ve çoğunlukla yılın sekiz ayı boş olmaları ancak yaz sezonunda yoğunluğun artmasına bağlı olarak altyapı sorunlarına da neden olmaktadır.

2.1.5.4. Doğal Çevreye Etkileri

20.yy'ın ikinci yarısından itibaren büyüyen turizm sektörünün günümüzde ekonomik ve sosyal yapı üzerindeki faydaları yadsınamaz. (Çoşkun,2010). Ancak Turizm faaliyetlerinin, temel hammaddesini doğal çevre oluşturmaktadır. Bu nedenle

turizm faaliyetleri temiz endüstri olarak adlandırılmasına rağmen çevre üzerinde de olumlu ve olumsuz etkiler oluşmaktadır. Turizmin başlıca amaçları arasında farklı yerler görme olmasına rağmen turizmin yaygınlaştığı bölgelerde organik dokuların kaybolarak zaman içerisinde aynışması söz konusu olmaktadır. Turizm merkezlerinde bölgenin mimari dokusunun kaybolmasına ve zaman içerisinde aynı biçim ve şekillerde mimari yapıların ortaya çıkmasına rastlanmaktadır. (Kapan, 2018). Turizm sektörünün devamlılığının sağlanması doğal çevrenin korunmasına bağlıdır. Bu nedenle turizm faaliyetlerinin doğal çevre üzerinde yaptıkları tahribatlar önlenmelidir (Çoşkun,2010).

Turizm faaliyetlerinin en önemli etkileri kıyı alanlarında görülmektedir. Kıyı Kanununa göre, kıyıların kamu yararı kapsamında halkın kullanımı ve tasavvuru altında olmasına rağmen kıyıların ticari kullanıma açılarak otel, motel, kamp yerleri, tatil köyü gibi alanlara tahsis edilmesi doğal çevrenin bozulmasına ve bu alanların işgal edilmesine neden olmaktadır. Turizmden yüksek gelir elde edilmesi nedeniyle kıyılar kontrolsüz şekilde yapılaşmakta ve doğal çevreninde bozulmasına neden olmaktadır. Kontrolsüz gelişen turizm faaliyetleri bölgenin flora ve faunasının da bozulmasına neden olmaktadır (Kapan, 2018). Turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi kapsamında yapılan planlama çalışmaları esnasında doğal kaynaklar ve taşıma kapasitesine ilişkin yeterli araştırma ve envanter çalışmalarının bulunmaması kontrolsüz büyümeye neden olmuştur. Planlama çalışmaları esnasında farklı disiplinlerden uzmanların katılımının sağlanmaması turizmin olumsuz etkilerinin farklı boyutlarının ortaya konmasına engel oluşturmaktadır (Çoşkun,2010).

Turizm denilince akla ilk gelen türlerden biri olan deniz turizmi yoğun turizm aktivitelerine olanak sağlamaktadır. Deniz turizmi rekreasyonel faaliyetleri kullanarak kıyılardan büyük ölçüde faydalanmaktadır. Dolayısıyla insan faaliyetleri kıyılarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Deniz turizminin ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiği kıyı bölgelerinde ikincil konutlar, yat limanları, konaklama tesisleri aynı zamanda diğer sektörlerle ait faaliyet alanları kapasitenin üzerinde kullanım sunduklarında karmaşık bir yapı ortaya çıkarmakta buna bağlı olarak birçok sorun ortaya çıkarmaktadır (Dal ve Baysan, 2007).

Kıyılarının turizmden kaynaklı en büyük sorunu yapılaşmanın yer seçimidir. Kıyılardan uzak iç kesimde yapılaşması gereken ikincil konut ve konaklama tesisleri gibi yapıların kıyı ile bütünleşik yapılması doğal peyzajı bozmaktadır. Artan yapılaşmaya bağlı olarak kıyı kenar çizgisinin bozulması, altyapı eksikliği, kıyı

ekosisteminin tahrip edilesi ve doğal yapının tahrip edilmesine neden olmaktadır (Dal ve Baysan, 2007).

2.1.6. Türkiye’de Turizm Faaliyetlerinin Gelişimi

Türkiye, birçok medeniyete ev sahipliği yapması nedeniyle ülke sınırları içerisinde çok çeşitli ve zengin kültürel mirası bulundurmaktadır. Türkiye’de turizm faaliyetlerinin ortaya çıkışı çok eskiye dayanmaktadır. Turizm, Anadolu’da Osmanlı İmparatorluğu döneminde günümüz turizm anlayışına yakın bir gelişme göstermeye başlamıştır. 1923’de Türk Seyyahin Cemiyeti’nin kurulması sonrasında ise 1930 yılında Türkiye Turing ve Otomobilleri Kurumu’na dönüştürülmesi, Turizm Bürosu’nun açılması ve 1939 yılında Turizm Bakanlığı bünyesinde Turizm Müdürlüğü’nün kurulması turizmin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Aynı zamanda 1982 yılında Turizm Teşvik Kanunu’nun çıkarılması turizmin günümüz koşullarına ulaşmasını sağlamıştır (Emekli, 2005; Yıldız, 2011).

Türkiye’de turizmin gelişim aşamasını iki dönemde incelemek daha doğru olmaktadır. Bu dönemler planlı dönem öncesi (1923-1963) ve planlı dönem (1963’den sonra) olarak incelenmektedir. Planlı dönem öncesinde (1923-1963) turizmin gelişimi yavaş ilerlemekte ve yeterli yatırımlar yapılmamaktadır. 1960 darbesinden önce turizm faaliyetlerine yönelik yapılan çalışmalar iktidarın yıkılmasıyla durdurulmuş ve yavaşlatılmıştır (Yıldız, 2011). Planlı dönem öncesinde dünyada ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler nedeniyle turizm ile ilgili çalışmaların yeterli seviyede yapılamamasına yol açmıştır. Ancak 1950-1960 döneminde büyük gelişmeler yapılamamasına rağmen turizm devlet teşkilatı içerisinde konuşulmaya başlanmıştır. 1962 yılından itibaren gelişme politikası niteliğinde hazırlanmaya başlayan beş yıllık kalkınma planlarında yer almaya başlamıştır. Bu dönem itibarıyla bölgelerin kaynakları belirlenmiş ve planlama çalışmaları yapılarak otel, liman gibi tesisler devlet eliyle yapılmaya başlanmıştır (Büyükşalvarcı ve vd., 2016).

Türkiye’de turizm öncelikli olarak kıyı turizmi ile başlamış ve zamanla çeşitlenerek farklı turizm türlerine yönelmiştir. Aynı zamanda kültürel aktivitelerin yapıldığı turizm faaliyetleri bu dönemde ön plana çıkmaktadır. Yaşanan gelişmeler ve turizm türlerinin çeşitlenmesi ile mekânsal anlamda da çeşitlenme yaşanmıştır. Son yıllarda uygulanan turizm politikaların da ise Avrupa Birliği ve Dünya Turizm Örgütü’nün öngörülerini doğrultusunda ikinci turizm hamlesi başlığı altında çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında alternatif turizm türleri geliştirilerek kırsal turizm, yayla turizmi, termal turizm, inanç turizmi,

köy turizmi, eko-turizm, trekking gibi turizm faaliyetlerinin ön plana çıktığı görülmektedir (Emekli, 2005).

Türkiye'nin turizm potansiyeli yüksektir. Aynı zamanda turizm gelirlerinden düşen payını arttırmak için çalışmalar yapılmaktadır. Dolayısıyla turizm faaliyetlerine yapılan yatırımlar arttırılmakta ve alternatif turizm faaliyetleri geliştirilerek turizmin her mevsime yayılmasını sağlayarak sürdürülebilir turizmi amaçlamaktadır. Yatırımların artması dolayısıyla her geçen gün turizm faaliyetlerine katılanların sayısı artmaktadır. Bu durum turizm gelirlerinin artmasını sağlayarak dış ticaret açıklarının önünde can simidi görevi görmektedir. Turizm faaliyetleri yalnızca hizmetler sektöründe gelir getirmenin yanı sıra ihracatı yapılamayacak olan kültürel değerlerin uluslararası alanda dolaşmasını sağlamaktadır (Bilgiçli ve Altınkaynak, 2016).

2.1.7. Küreselleşme

20. yy ile birlikte ortaya çıkan küreselleşme dünyanın herhangi bir yerinde bulunan bilgiye, ürüne ulaşmanın daha kolay olmasını sağlamıştır. Yaşanan bu gelişme ile birlikte ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkmasını sağlamıştır.

2.1.7.1. Küreselleşmenin Ortaya Çıkışı

Günümüzde en çok konuşulan konulardan biri küreselleşmedir. Küreselleşme kavramının kökeninde bulunan “küresel” kelimesinin temeli 400 yıl öncesine kadar gidebilmektedir. Ancak “küreselleşme” kavramı yenidir. Globalleşme kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılan “Küreselleşme” ekonomik içerikli bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Bayar,2004). Küreselleşme kavramı 1960’lı yıllarda ortaya çıkmış ve 1980’li yıllarda kullanımı yaygınlaşmıştır (Atasoy ve Kuter, 2005). Power (2000) küreselleşmeyi, bilgi teknolojilerinde ortaya çıkan yeniliklerle birlikte yaşanan değişimlerin çok yönlü işlevler topluluğu olarak tanımlanmıştır. Harvey, küreselleşmeyi, dünyanın küçülerek iletişim ve bilişim teknolojilerinde gelişmelerle haberleşme ve ulaşım daha kolay, hızlı ve ucuz hale gelerek karşılıklı bağımlılığı olarak tanımlamıştır. Buna bağlı olarak dünya “tek bir mekân” veya Mc. Luhan’ın tabiriyle “küresel köye” dönüşmüştür (Coştu, 2005). Küreselleşme, dünya toplumlarını birbirine benzetmeye çalışarak tek bir küresel kültür oluşturma süreci ve aynı zamanda toplumların kendi farklılıklarını tanımlama ve ifade etmelerine olanak sunmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme ve yerelleşme süreçleri birbirleri ile işbirliği içerisinde

gelişerek toplumsal yaşam içerisinde eş zamanlı ve birlikte hareket etmeye başlamışlardır (İçli, 2001).

Yeni yatırım araçlarının ortaya çıkmasıyla birlikte bu araçların kullanımının artırılması ve yaygınlaşmasını sağlayan haberleşme ve bilgi işlem teknolojilerinde ciddi teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. Aynı zamanda rekabetin yerel sınırların ötesine taşınması ve uluslararası sermaye hareketliliğinin dünya çapında serbestleşmesi küreselleşme kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Çelik, 2012).

Küreselleşme yalnızca siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkileri değiştirmemiştir. Aynı zamanda kullandığımız kavramlara da yeni boyutlar eklemiştir. Ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkması ile ekonomik, siyasi ve toplumsal bağlar artmış ve bağımlılık ortaya çıkmıştır. Küreselleşme, dünya çapında mal ve insan hareketliliğini arttırmasıyla birlikte kültürel süreçlerde de hızlı bir değişme ve farklılaşmayı sağlamıştır (İçli, 2001).

2.1.7.2. Küreselleşmenin Etkileri

Küreselleşme ile birlikte ülke sınırlarının ortadan kalkması insanlığın belirli ortak değerler etrafında toplanmasını sağlamıştır. İnsan hakları, adalet, özgürlük gibi kavramların ortaya çıkması ve kullanımının yaygınlaşmasıyla insanların yeni bir kişilik kazanmasına, kendilerine inanmasına ve güven duymasına katkı sağlamıştır. Dolayısıyla kölelik ve kulluk gibi yapılar ortadan kalkmıştır. İşgücünün çeşitlenmesine ve ülkeler arasında serbest dolaşmasına imkân sağlamıştır. Ülkeler ve milletler arasında kültür alışverişine imkân sağlamasına bağlı olarak yeni ve ortak yaşam biçimleri ortaya çıkmış aynı zamanda ortak anlayış ve kavrayış yapısı gelişmiştir (Balay, 2004).

Küreselleşme ile birlikte ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkmasıyla gelişmemiş devletler güçlü devletlerin boyunduruğu altında kalarak siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda olumsuz etkilenmişlerdir. Dünyada üretim gücü ve tüketim olanakları eşit değildir. Bu nedenle sanayileşmiş ülkeler güçlü yapıdadır. Küreselleşme ile zenginlik ve sefalet arasındaki uçurum daha çok artmış ve toplum içerisinde sınıfsal ayrımlar daha belirgin hale gelmiştir (Balay, 2004).

2.1.7.3. Küreselleşmenin Turizm Faaliyetleri ile İlişkisi

Turizm faaliyetleri, ilk çağlarda toplumun belirli kesimi tarafından yapılmaktadır. Ancak küreselleşme sürecinin hızlanması ülkeler arasındaki coğrafi sınırları ortadan kaldırarak ülkelerin siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan yakınlaşmalarını sağlamıştır (Çeken vd, 2009). Ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkması dünya ticaretinin büyümesine ve sermayenin uluslararası alanda hareketli bir hal alması küreselleşme sürecinin hızlanmasını sağlamıştır (Lane, 2001). Küreselleşme ile birlikte iletişim teknolojilerinde ve ulaşım araçlarında yaşanan gelişmeler uluslararası turizmin gelişmesini sağlamıştır (Çeken ve Ateşoğlu, 2008). Bu dönem ile birlikte bireylerin yaşam standartlarını yükselmesi ve uluslararası ticaretin yükselmesi seyahat etme eğilimini arttırmıştır. Artan turizm eğilimleri ile tarihi zenginliklere ve doğal güzelliklere sahip olan bölgelerin kalkınması yönünde önemli rol oynamıştır. Günümüzde turizm bölgesel kalkınmayı sağlaması, dış ödemeler dengesini iyileştirmesi, istihdamı, insanlar ve uluslararası ilişkileri iyileştirmesine katkı sağlaması nedeniyle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin vazgeçilmez bir ekonomik sektörü durumuna gelmiştir (Gökdeniz, 2004).

Küreselleşme süresi vasıtasıyla ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkması uluslararası yatırımların yaygınlaşmasını, farklı kültürlerden milletlerin birbirlerini tanımasını, ulaştırma sektörünün gelişmesi ve serbestleşmesi aynı zamanda dünya genelinde ortak dillerin geçerli hale gelmesi turizm faaliyetlerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır (Çeken vd., 2009). Küreselleşme ekonomik ve siyasi sınırları ortadan kaldırırken, turizm kültürel sınırları ortadan kaldırmaktadır (Bahar ve Sarı, 2006). Bu sayede turizm uluslararası alanda çok büyük bir hacime ulaşmıştır.

Küreselleşme sürecinden önce turizm sektöründe gelişmiş ülkeler ön planda bulunmaktadır. Ancak küreselleşme süreci sonrasında yaşanan gelişmeler, gelişmekte olan ülkelerin uluslararası turizmden pay almalarını sağlamıştır. Bu süreç sonrasında turizm sektöründe de yapılanmalar yaşanmıştır. Bu dönem standart ürün ve fiyat avantajları yerini bireysel ve kaliteli ürünlerin bulunduğu, yeni, çeşitli, hız, gibi kavramlara bırakmıştır. Turizm işletmelerin sayısının artması ve dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte rekabet düzeyi artmıştır (Çeken vd., 2009).

2.2. Kentsel Saçaklanma

Tarihsel süreç içerisinde kentler, ilk ortaya çıktıkları zamandan itibaren değişme ve gelişmenin ana bileşeni olmuşlardır. Aynı zamanda toplumların sosyo-ekonomik koşullarının değişmesiyle birlikte yaşanan değişimler dinamik bir yapıya sahiptir (Günbeyaz ve Turan, 2009). Buna bağlı olarak toplum ve kent arasında karşılıklı bir iş birliği bulunmaktadır. Bu nedenle kent sürekli bir gelişim içerisinde. İnsanlık tarihinde köklü bir değişimin yaşanmasına neden olan iki önemli devrim yaşanmıştır. İlki “Tarım Devrimi” ikincisi ise “Sanayi Devrimi”dir”. Tarım devrimi ile insanlar yerleşik hayata geçmiş ve ilk kent yapısının temellerini oluşturan köyler ortaya çıkmıştır. Geleneksel köy yapılarından çağdaş kent yapılarına geçiş yapılması toplumsal bir değişim yaşanmasına katkı sağladığı için kentlerin ortaya çıkışı uygarlığın doğuşu olarak kabul edilmektedir (Kaypak, 2013). Kent yalnızca belirli nüfusun toplandığı ve tarım dışı ekonomik aktivitelerin yürütüldüğü bir mekân olarak kabul edilmemelidir. Kent, içerisinde birçok dinamik yapıyı barındırmasına bağlı olarak “kendine özgü yapısı, işleyişi, işgücü biçimini barındıran toplumsal ve kültürel alan” olarak tanımlamak daha doğru olmaktadır (Sezgin, 2010). Tarihsel süreç içerisinde yaşanan gelişmeler bağlamında kent kavramının içeriğinde değişimler meydana gelmiştir. Kale ve surlar, kentleri tanımlamada önemli ölçütlerden biridir. Ancak günümüzde kentlerin tanımlanmasında istihdam yapısı, nüfus yoğunluğu ve ekonomik aktiviteleri ön plana çıkmaktadır (Yılmaz ve Çitçi, 2011). Kenti basit bir yerleşim yeri olarak görmek doğru olmamakla birlikte kentler içerisinde farklı yapılar barındırarak insanları cezbetmesi ve kendine çekmesi üzerine tasarlanmaktadır (Mumford, 2007).

Kentleşme, “sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artmasını ve günümüzdeki kentlerin ortaya çıkmasını sağlayan toplumsal yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere has değişikliklere neden olan bir nüfus birikimi sürecidir” (Keleş, 2002). Kentleşmenin en önemli kaynağı değişim süreçleridir. Tarımsal değişimler, işgücünün sanayi faaliyetlerine kayması, kentlerde nüfus artışına bağlı olarak mekânsal büyüme aynı zamanda insan davranışlarında yaşanan değişimler kentleşmenin temellerini oluşturmaktadır (Yılmaz ve Çitçi, 2011).

Kentleşme, endüstrileşme ve ekonomik gelişmeye bağlı olarak kent sayısının artmasını sağlamakla birlikte günümüz kentlerinin büyümesine olanak sağlayan bir yapı olarak ele alınmaktadır. Kentleşme, toplumsal, kültürel, politik ve sosyal boyutlarda da dönüşümlere neden olmaktadır (Günbeyaz ve Turan, 2009).

2.2.1. Kentsel Büyüme

Kentler, 15.yüzyıldan sonra ekonomik ve toplumsal ilişkilerin değişmesine bağlı olarak başlayan modern dönem ile birlikte büyümeye başlamıştır. İlerleyen süreçte toplumsal durağanlık yerini hareketliliğe ve seçim özgürlüklerine bırakarak toplumsal yapıda değişimlerin temelini atmıştır. 1800'lerin ikinci yarısından itibaren gelenekler ve davranış örüntüleri yerini yeni yaşam biçimlerine bırakmıştır. Yaşanan değişimlere ek olarak İngiltere'de yaşanan Sanayi Devrimi bu sürecin hızlanmasını sağlamıştır. Bu süreç ile birlikte kentlerin büyümesi hızlanmış aynı zamanda kentlerin çehresinde de değişiklikler yaşanmıştır (Ataöv ve Osmay, 2007).

Sanayi Devrimi ile birlikte kent merkezlerinde kurulmaya başlayan büyük fabrikalar beraberinde büyük nüfus gruplarının yerleşmesine neden olmuştur. Kentlere başlayan göç hareketlerinin çoğunluğu kırsal kesimden meydana gelmektedir. Bu göç hareketi günümüzün şehirleşme yapısını oluşturmaktadır. Özellikle kentlerde iş bulma koşullarının nispeten kolay olması kentleri cazip hale getirmektedir. Kentlere yapılan göçler yalnızca iş koşullarına bağlı olarak gerçekleşmemiş aynı zamanda sosyal, eğitim ve sağlık gibi imkânlarla ulaşmanın daha kolay olması kentlerin önemini arttırmıştır. Kentlere yapılan göçler ile birlikte kent nüfusunda patlama meydana gelmiş ve barınma, sağlık, su, kanalizasyon gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunlar karşısında kentlerde önceden yaşayan yüksek ve orta gelir grubundaki bireyler kentin sorunlarından kaçmak ve daha iyi koşullarda yaşama için kentlerin dışında ancak kent ile sınır alanda bulunan yerlerde yeni yerleşimler kurmaya başlamıştır (Aydın, 2015).

Teknolojik gelişmeler ve ulaşım sistemlerinin gelişmesi kentlerin büyümesini hızlandırmıştır. Kentlerin büyümesi üzerine literatürde kentsel yayılma, kentsel büyüme ve kentsel gelişme kavramları kullanılmaktadır. Kentsel büyüme, kent bütününde fiziksel bir değişim meydana getirerek kentsel alanın genişlemesi olarak tanımlanmaktadır. Kentsel gelişme, kentsel alanların fiziksel unsurlar ile birlikte toplumsal, ekonomik ve kültürel anlamda da gelişme göstererek daha iyiye ulaşmayı amaçlamaktadır. Kentsel yayılma ise, kentsel alanlarda yaşanan mekânsal büyümenin kent planlarının dışına taşarak fiziksel dokunun bozulmasıyla birlikte plansız, sağlıksız ve düzensiz kent dokusunun meydana gelmesi olarak tanımlanmaktadır (Hayrulloğlu, 2018).

2.2.2. Kentsel Yayılma

Kentleşme düzeyi gün geçtikçe artmaktadır. Birleşmiş Milletler (UN), küresel ölçekte 2007 yılında kent nüfusunun kır nüfusunu geçtiğini paylaşmıştır. 2018 yılında

dünya nüfusunun %55'i kentsel alanlarda yaşamaktadır. 2030 yılında ise nüfusun %60'ının kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Kentsel alanlarda yaşayan nüfusun artmasına bağlı olarak kent merkezleri taşıma kapasitesinin üzerine çıkmıştır. Bu nedenle kentsel fonksiyonlar kent çeperinde yer seçmeye başlamışlardır (Hayrullahoğlu ve vd., 2021). Kent çeperine doğru yapılaşmanın başlaması kentsel yayılma olarak kavramsallaştırılmıştır.

Kentsel yayılma 1937 yılında ABD'li şehir plancısı Earle Draper tarafından kullanılmıştır (Nechyba ve Walsh, 2004). Kentlerin büyümesine bağlı olarak artan kentleşme oranı kentsel yayılma ve kentsel saçaklanma kavramları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Kentsel yayılma, kentsel alanın taşıma kapasitesini aşmasına bağlı olarak kentsel alanların kent çeperine doğru yapılaşması ile birlikte plansız ve sağlıksız kentsel alanların ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır. Keleş (1998) Kent Bilimleri Sözlüğünde kentsel yayılma kavramını: *“kentteki kullanım alanlarının tek merkezde toplanmayıp, kentin belli alanlarına doğru yönelimi olarak”* olarak tanımlamaktadır (Güneş, 2021). Aynı zamanda kentsel yayılma düşük yoğunluklu bir gelişme modelidir (Membrado vd., 2016). Kent merkezinde nüfusun artmasına bağlı olarak kent çeperine doğru yapılaşan bu alanlar kırsal alan üzerinde baskı oluşturmakta ve kırsal alan kullanımlarının kentsel alan kullanımlarına dönüşmesine neden olmaktadır (Gillham, 2002). Kentsel yayılma; lineer, dağınık, izole ve sıçrayarak gelişen yerleşmeler olarak sınıflandırılabilir (Karabacak, 2020).

Kentsel yayılma başlangıçta tren ve tramvay hatlarının güzergahları boyunca başlamıştır. Ancak otomobilin günlük yaşamada yaygınlaşması ile kentsel yayılma hız kazanmıştır. Otomobil kullanımının yaygınlaşmasından önce sınırlı bir gelişme gösteren kentler kent merkezi ile bağlantısını koparmamıştır. Ancak otomobilin yaygınlaşması kentlerden tamamen bağımsız, düşük yoğunluğa sahip ve birbirinden kopuk kentsel alanların oluşmasına neden olmuştur (Akseki ve Meşhur, 2013).

Kentsel nüfusun artması kentsel yayılmanın başlıca nedenleri arasında görülmektedir (Özcan, 2008). Ancak son dönemde yapılan araştırmalar neticesinde kentsel yayılmanın nedenleri arasında başka etmenlerinde yer aldığı ortaya atılmıştır. Kentsel yayılmanın nedenleri arasında ulaşım ve iletişim teknolojilerinde gelişmeler, yeni üretim teknikleri, otomobil sahipliliğinin artması, kent merkezinin cazibesini yitirmesi, kent merkezinde yaşanan arsa spekülasyonu doğrultusunda kent çeperinde ucuz arsa varlığı ve toplumun yaşam koşullarında iyileşmeler kent merkezinde yaşayan

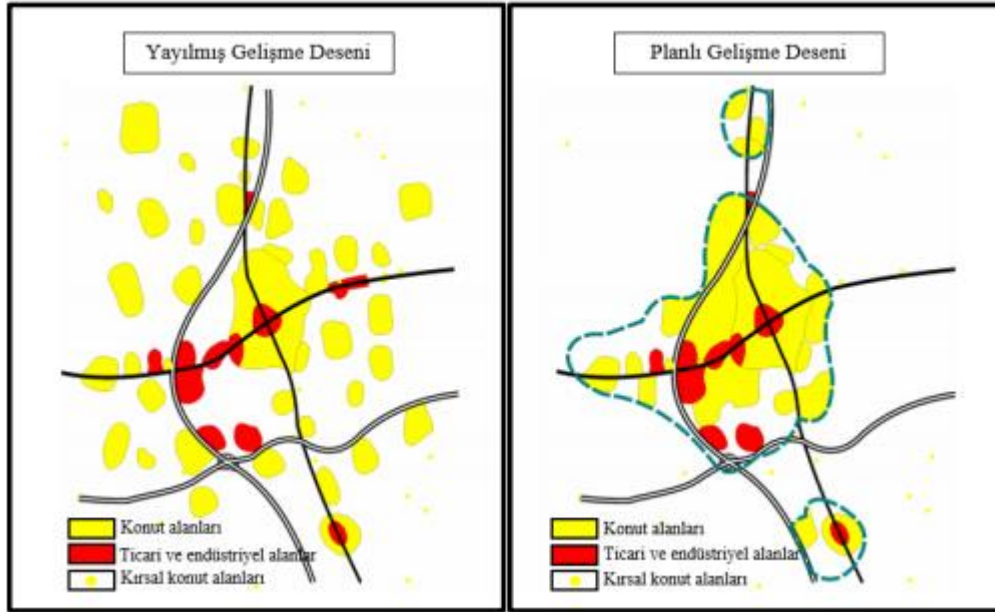
nüfusun kent çeperinde yer seçmeye başlaması kentsel yayılmanın nedenleri arasında yer almaktadır (Karabacak,2020; Akseki ve Meşhur, 2013).

Kentsel yayılmanın hızlanması beraberinde çevresel, sosyal ve ekonomik birçok sorunu getirmiştir. Kentsel yayılma maliyetlerin artmasına, kentsel alanların genişlemesine bağlı olarak enerji tüketiminin artmasına, altyapı ve üstyapı hizmetlerinin yetersiz kalmasına ve birbirinden kopuk merkez yapılarının oluşmasına neden olmasına bağlı olarak sosyal hayatın zayıflamasına etki etmektedir. Aynı zamanda en büyük etkileri arasında arsa spekülasyonu, kent merkezinde nedeniyle arazi fiyatlarının yükselmesi nedeniyle kent çeperindeki tarım alanları ve kırsal alanlara talebin artması ve toprağın değer kazanması olarak gösterilebilir. Aynı zamanda tarımsal üretim üzerinde baskı oluşturmakta ve tarımsal arazilerin kentsel kullanımlara açılmasına neden olmaktadır (Akseki ve Meşhur, 2013). Kentsel yayılma doğal kaynaklar üzerinde tahribatlara sebep olmakta hatta doğal kaynakların hızlı bir şekilde yok olmasına neden olmaktadır. Kentsel yayılmanın başka bir sonucu ise plansız gelişen kentsel alanlarda arazi bütünlüğünün bozulmasına neden olmasıdır (Karabacak, 2020).

2.2.3. Kentsel Saçaklanma

Sanayi devrimi ile birlikte kentlere başlayan yoğun göç hareketi hızlı kentleşmeyi getirmiştir. Hızlı kentleşmeyle kent merkezleri doluluk seviyesine ulaşmış ve kent çeperinde yer alan kırsal alanlara doğru genişlemeye başlamıştır. Kent baskısında kalan bu kırsal alanlar kentsel alana dönüşmüş ve literatür de kentsel saçaklanma kavramı olarak tanımlanmıştır (Kanbak, 2014).

Keleş (1998), Kent Bilimleri Sözlüğünde kentsel saçaklanma: “*kentteki plansız nüfus artışına bağlı olarak değer artışlarının oluşması ve kentsel kullanım alanlarının işlevsizleşmesi ve ulaşım güzergâhlarının artarak araç sahipliğinin zorunlu hale gelmesi*” olarak tanımlanmıştır (Güneş, 2021). Kentsel saçaklanma, kent ile kır arasında sıkışıp kalan, ne kent ne de kırsal alan özelliği gösteren yerler olarak tanımlanmaktadır. Hızlı kentleşme baskısıyla oluşan bu alanların hızlı ve kontrolsüz gelişmesi düzensiz ve plansız yerleşim alanlarının oluşmasına neden olmuştur.

Şekil 2.1: Kentsel Gelişim Deseni Arasındaki farklar (Hayrulloğulları vd., 2021)

Kentsel alanlarda nüfusun artması kentlerin büyümesinin nedeni olarak görülmektedir. Ancak kentlerin büyümesinin nedeni günümüzde yalnızca nüfus artışı değildir. Avrupa Çevre Ajansı'nın 2006 yılında hazırladığı raporda kentsel saçaklanmanın nedenleri arasında; *“ekonomik büyüme, küreselleşme, yaşam standardında yükselme, arazi fiyatları ve ucuz tarım arazileri varlığı, nüfus artışı, hane halkı sayısındaki artış, kişi başına daha fazla alan ihtiyacı, konut beğenisi, hava kalitesinde kötüleşme, gürültü, güvensiz çevre, sosyal problemler, suç oranlarında artış, kentsel sosyal donatı eksikliği, özel araç sahipliliğindeki artış, toplu taşımının yetersizliği, toplu konut sektörünün gelişmesi, alışveriş merkezi ve sanayi gibi büyük projelerin geniş alan talepleri, güçsüz arazi kullanım planlaması, mevcut planların uygulamasındaki yetersizlik, yatay ve dikey koordinasyon ve işbirliğinin eksikliği”* görülmektedir (Kanbak,2014; Köprülü ve Topçu, 2021).

Barınma sorununu gidermeye yönelik kent çeperine doğru yayılmaya başlayan kentler ulaşım sistemlerinin gelişmesi ile birlikte orta ve üst gelir grupları merkezin sorunlarından kaçabilmek amacıyla kentten uzakta bölgelerde yer seçmeye başlamışlardır. Ayrıca arsa fiyatlarının yüksek olması dolayısıyla kent çeperinde yer alan tarımsal arazilerin fiyatlarının düşük olması kentsel saçaklanmayı arttırmaktadır (Çavuş ve Uysal, 2018).

Kentsel saçaklanmanın yaşandığı bölgelerde imar görmüş alanlar olduğu kadar, imar görmemiş arazi niteliğindeki alanlar da mevcuttur. Dolayısıyla saçaklanma nedeniyle arazi parçalanması artmaktadır. Çeperde arazi fiyatlarının yüksek olmasına

bağlı olarak arsa spekülasyonu ortaya çıkmakta ve tarım alanları ve doğal yapı üzerinde tahribatlara yol açmaktadır. Arazi fiyatlarının artması üzerine mülk sahipleri imar uygulaması yapılmasına yönelik yerel yönetimlere baskı oluşturabilmekte ve arsa fiyatlarını daha yüksek fiyattan satmaktadır (Türkten, 2015).

Kentsel saçaklanmanın artmasının diğer bir nedeni ise kent merkezinde yer alan sanayi faaliyetlerinin ketten uzak bölgelerde yer seçmesi ile birlikte sanayi alanları ve çevrelerinde oluşan sanayi çalışanlarına yönelik üretilen konut alanları saçaklanmayı daha da hızlandırmıştır.

Kentsel saçaklanma, genellikle gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde farklı nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kentsel saçaklanma banliyöleşme ve refah seviyesinin yükselmesine bağlı olarak artarken gelişmemiş ülkelerde nüfus artışı ve ekonomik önceliklere bağlı olarak gerçekleşmektedir (Brueckner, 2000). Kentsel saçaklanmanın başlangıcı sayılan Amerika kentlerinde otomobil sahipliğinin artması ulaşım olanaklarını kolaylaştırması merkez kentten kopuşu arttırmıştır. Aynı zamanda 20. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla Avrupa ve Amerika kentlerinde yaygınlaşan müstakil konutlara olan talep artmaya başlamıştır. Dolayısıyla artan ulaşım olanakları ve müstakil konut talebi nedeniyle üst gelir grupları kent merkezinden uzak banliyö adı verilen alt merkezlerde yaşamaya başlamışlardır. Dolayısıyla bu durum kent saçaklanmanın hız kazanmasına neden olmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı'nı Amerika'nın kazanması Amerikan halkının zenginleşmesi ile birlikte ulaşım olanaklarının iyileşmesi, düşük yoğunlukta banliyö yerleşmelerini ve araba sahipliğini arttırmıştır. Oluşan banliyö yerleşmeleri hem yaşama hem de çalışma mekânlarıdır. Kentsel saçaklanma özellikle Amerikan kentlerinde yaşam kalitesinin düşürmekte ve hizmet-donatılara erişim olanaklarını yok etmektedir (Türkten, 2015).

2.2.3.1. Saçaklanmanın Nedenleri

Kentsel saçaklanma, her bölgede farklı sebeplerle ortaya çıkmaktadır. Ancak küreselleşme, teknolojik gelişmeler, nüfus artışı, sanayileşmenin kentlerde yarattığı problemlerin etkileri kentsel saçaklanmanın ana nedenleri arasındadır (Hayrulloğlu vd., 2021). Yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren yaygınlaşan sanayileşme faaliyetleri kentlerde büyük nüfus göçlerinin meydana gelmesine neden olmuştur. Bu dönem ile birlikte yerleşmelerin yapısı ve yerleşmeler arasındaki ilişkilerde dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşüm süreci ile birlikte sanayi faaliyetlerini kullanan gelişmiş

Ülkelerin nüfus oranları artmıştır. Nüfusun artmasına koşut ortaya çıkan gıda ve hammadde ihtiyaçlarını ise gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerden karşılamaktadırlar (Güneş, 2021). Dolayısıyla gelişmiş ülkeler ile ekonomik iş birliği içerisinde olan diğer ülkelerde bu dönüşüm sürecinden payına düşeni almışlardır.

Kentlerde en büyük yapısal değişimler Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Sanayi faaliyetlerinin kent merkezinde kurulması ile birlikte sanayiden kaynaklı çevresel problemler yaşanmıştır. Aynı zamanda kentlerde artan iş olanakları dolayısıyla kırdan kente yoğun gler yaşanmıştır. Kentlerde artan nüfus barınma problemleri, salgın hastalıklar ve suç oranlarının artmasına neden olmuştur (Bykcivelek, 2017). Avrupa ve Amerika kentlerinde öncelikle kentlerin problemlerinden kaçmak isteyen üst gelir grupları kent merkezinden uzaklaşarak kent çeperinde yeni yerleşim alanları oluşturmaya başlamışlardır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kentsel yayılmanın sebepleri arasında kırsal bölgelerden kentsel alanlara doğru başlayan yoğun g kentlerde barınma sorunlarının doğmasıdır. Kentsel alanda artan nüfus arsa spekülasyonuna neden olmuştur. Artan arsa spekülasyonu konut sorununu ortaya çıkmıştır. Kentsel alanda barınmak isteyen düşük gelir grupları barınma sorunlarını kendileri çözmek isteyerek vakıf arazilerinde “gecekondu” olarak adlandırılan yasal olmayan yapılaşmaları meydana getirmiştir. Gecekondu yapılaşmaları kent çeperinde yer alan boş araziler üzerinde gerçekleşmiştir (Holden, 2004).

Yirminci yüzyılın ortalarında küreselleşme akımıyla birlikte ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkması, yeni ulaşım sistemleri, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, üretim yapısında ortaya çıkan yenilikler, üretimde ihtisaslaşma ve örgütlenme düzeylerinde yaşanan gelişmeler ülkeler arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir. Yirminci yüzyıl sonrasında yaşanan gelişmeler ile birlikte kent merkezinde yer alan bazı kentsel fonksiyonlar kentsel alan dışında yer seçmeye başlamışlardır (Sarıoğlu,2005).

Kentsel saçaklanmanın birçok nedeni bulunmakla birlikte bunlar arasında; kent çeperinde düşük arasa fiyatlarının olması, ulaşım sistemlerinin gelişmiş olması, yaşam biçiminin değişmesi ile birlikte müstakil ve düşük yoğunluklu alanlara talebin artması, kent merkezinde maaliyetlerin yüksek olması, iletişim sistemlerinin gelişmiş olması, gelir seviyesinin artmasıyla birlikte refah düzeyinin yükselmesi, hkmetlerin kentin gelişme yönünü tayin etmesini sağlamaya yönelik planlama çalışmaları yapması olarak sıralanabilir (Wu, 2006; Couch & Karecha, 2006; Brueckner & Largey, 200;).

2.2.3.2. Kentsel Saçaklanmanın Etkileri

Kentlerde yaşayan nüfusun hızla artmaya devam etmesi kentlerin alan ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Artan kentsel alan ihtiyacı doğrultusunda kentler büyümekte ve mekânda hızla yayılmaktadırlar. 1960'lı yıllardan sonra kentsel büyüme ve kentsel saçaklanma dünyanın birçok kentinin sorunları arasındadır. Hızlı şekilde yayılan kentler çevresinde bulunan kentsel ve kırsal alanlar üzerinden toplumsal ve ekonomik birçok etkiye neden olmaktadır (Sezgin ve Varol, 2012; Knapp, 2002; Ewing vd., 2002). Bu başlık altında kentsel saçaklanmanın çevresel etkilerine değinilecektir.

Yoğun alanlardan düşük yoğunlukla alanlara genişleme göstererek kentlerin büyümesine neden olan yapılaşmalar doğal veya yarı doğal alanlar üzerinde geri dönüşü olmayan etkilere neden olmaktadır (Bruegmann,2005; Taşkan ve Atik, 2020). Kent merkezinin sorunlarından kaçmak isteyen bireyler kent çeperinde yer seçmeye başlamışlardır. Özellikle kent çeperinde yer alan tarımsal alanlar ve doğal kaynaklar yapılaşmaya maruz kalmış ve yok olmuşlardır (Karakayacı ve Karakayacı,2012; Caner ve vd., 2022).

Kent çeperinde artan yapılaşmanın neden olduğu özel araç bağımlılığı trafik problemlerine neden olmaktadır (Cieslewics, 2002). Aynı zamanda artan nüfus ve araç kullanımı hava ve gürültü kirliliğine neden olmaktadır. Çevresel sorunlar halk sağlığı üzerinde de etkilere yol açmakta ve kent genelinde salgın hastalıkların yayılmasına neden olabilmektedir (Gardner, 2006). Kırsal alanda artan yapılaşma su kaynaklarının tükenmesi ve kalitesinin bozulmasına aynı zamanda karanın ısınmasına sebep olmaktadır. Kentsel saçaklanma doğal eşikler üzerinde de büyük etkiler bırakmaktadır. Plansız ve düzensiz büyüyen kentler orman alanlarının, vadilerin, su havzalarının ve doğal morfolojinin taşıma kapasitesinin aşılması dolayısıyla doğal yapının tahrip edilmesiyle birlikte kent yaşamını da tehdit etmektedir (Türkten, 2015). Kentsel alanların büyümesi kent çeperinde yer alan kırsal özellik gösteren alanlarda geri dönüşü olmayan tahribatlara neden olmaktadır (Barnes ve ark., 2001).

2.2.3.3. Türkiye’de Kentsel Saçaklanma

Kentlerin büyümesine etki eden Sanayi Devrimi, İngiltere, Almanya gibi gelişmiş ülkelerde 18. Yüzyılda büyük etkiler doğurmuştur. Türkiye’de ise sanayinin gelişmesi ancak 20. Yüzyılda başlamış ve kırsal nüfusun kentlere göç etmesi ile kentsel

alanların genişlemek zorunda kalması 1950’li yıllarda gerçekleşmiştir. 1950 ve 1980 arasında sanayi faaliyetlerinin yaygınlaşması ile sanayileşme politikası ve ekonomik büyüme sanayi kenti olgusunu ortaya çıkarmıştır. Hızlı kentleşme kent çevresinde yer alan kırsal ve boş alanların kentsel alana dönüşerek yapılaşması ile sonuçlanmıştır (Ataöv ve Osmay, 2007).

Hızlı kentleşme kentlerde barınma ve altyapı yetersizliği gibi birçok sorunu meydana getirmiştir. Kırsal bölgelerden gelen nüfus kent merkezinde kira fiyatlarının yüksek olması ve konut bulamamaları nedeniyle kent çeperinde hazine veya özel araziler üzerine gecekondular olarak adlandırılan yapılar inşa etmişlerdir. Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentler başta olmak üzere sanayinin geliştiği kentlerde hızlı, plansız ve düzensiz bir büyüme görülmüştür. Plansız şekilde büyüyen bu kentler doğal kaynakların veya tarım alanlarının geri dönüşü olmayacak şekilde tahrip edilmesine neden olmuştur (Özbek ve Eryiğit, 2005; Özügül ve İnal-Çekiç, 2015; Yenigül, 2009).

1963 yılında çıkarılan 307 sayılı Belediye Yasası, ıslah imar planlarının yapılması yoluyla gecekondulaşmanın yasallaşmasına olanak sağlamıştır. Yaşanan bu gelişmelerden sonra kentlerde fiziksel değişimler meydana gelmiş boş arsalar hızla yapılaşmaya başlamış ve kentlere yeni büyük yapı alanları eklenmiştir. Küçük ölçekli sanayi tesisleri kent merkezinden desantralize edilerek yer seçmişlerdir. Sonrasında büyük ölçekli sanayi tesisleri de kent dışında yer seçmeye başlamışlardır. 1980 öncesinde Türkiye’de kentsel saçaklanma konut talebi doğrultusunda yaşanmıştır. Ancak 1980 sonrasında kentsel saçaklanma daha çok turizm, sanayi yatırımları nedeniyle yaşanmıştır (Ataöv ve Osmay, 2007).

2.3 Turizm Faaliyetlerinin Kentsel Saçaklanmaya Etkileri

1970’lerin sonlarından itibaren turizm algısında konut-turizm kavramı yer edinmeye başlamıştır. Bu gelişme sonucu yaygınlaşan ikinci konutlar kentsel arazi üzerinde ya da kentin çeperinde (çoğunlukla kıyılara yakın) üretilen yapılardır. Turizm başlığı altında gelişen ikinci konutlar kentsel alanların genişlemesine neden olmuştur. Akdeniz ülkelerinde önemli bir ekonomik kaynak olan turizm faaliyetleri konut balonunun oluşmasına neden olmuştur. Diğer yandan, küreselleşme aracılığıyla kitlesel turizm faaliyetlerinin turistlere bireysel seçim ve rahat hareket özgürlüğü tanınması turizm destinasyonlarının değişmesine neden olmuştur. Bu nedenle bireysel konutlarda dinlenme ve tatil yapma isteği ikinci konut yapılarının turizm bölgelerinde gelişmesine neden olmuştur. İkinci konut yapılarının kullanıcılarını oluşturan orta ve üst gelir

seviyesine hitap eden rekreasyon biçimi, yol kenarları, parklar ve golf sahası gibi kullanımlar kent üzerinde baskı oluşturmaktadır (Holf ve Salom, 2013).

Konut turizminin önemli turizm destinasyonları arasında olan İspanya kentlerinde ikinci konutlar zamanla yaygınlaşmıştır. Kuzey Avrupalı turistler, büyük inşaat şirketleri ve emekli göçmenlerin talepleri doğrultusunda (kalkınmayı sağlama amacıyla) ikinci konut yatırımlarını desteklenmiştir. Bu durum İspanya kıyılarında yapılaşmanın artmasına neden olarak kentlerde konut balonu oluşturmuştur (Membrado vd., 2016). Özellikle turizm yapılaşmaları kıyı bölgelerinde tahribatlara sebep olarak turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğine etki etmektedir (Noronha Vaz vd., 2011).

Türkiye’de 1980 yılından sonra, 2634 sayılı Turizm Teşvik Yasası turizm faaliyetlerinin önem kazanmasını sağlamış ve turizm faaliyetlerine yatırımları hızlandırmıştır. Artan turizm talebi ve turizmden elde edilen ekonomik getirilerin arttırılmasına yönelik kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Ancak hızlı gelişen kentleşme ve turizme artan önem kentlerin plansız ve düzensiz gelişmesine neden olmuştur.

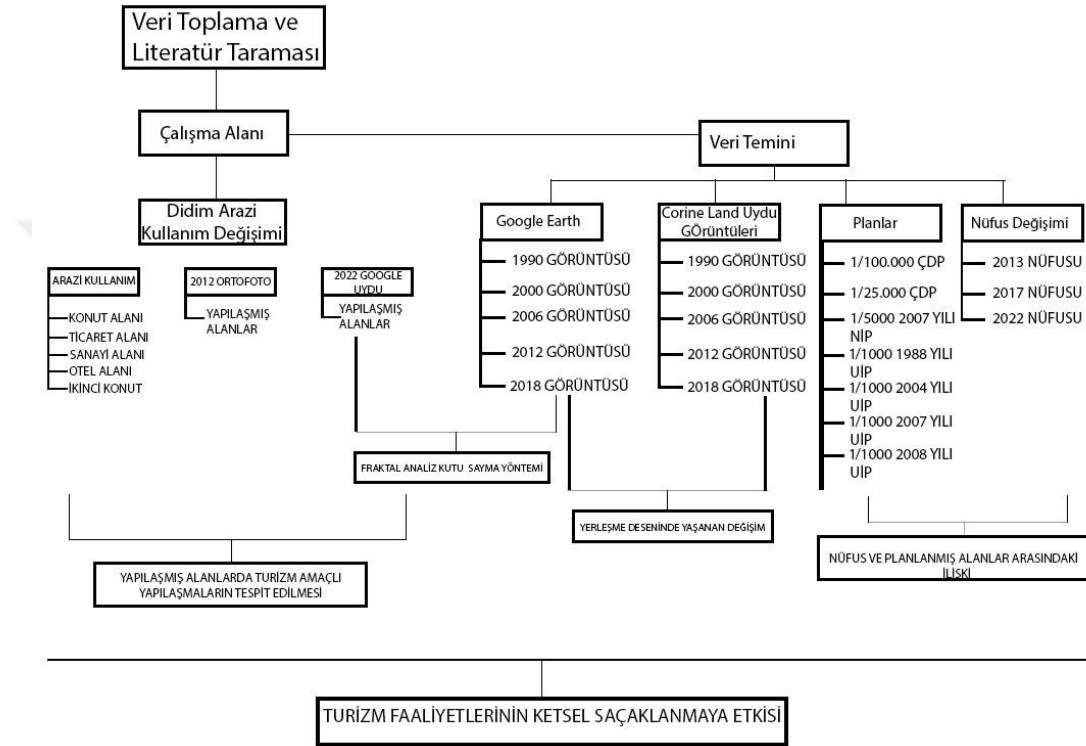
1980 öncesinde Türkiye’de kentsel saçaklanma daha çok konut alanlarının büyümesi biçiminde gerçekleşmektedir. Ancak 1980 sonrasında Turizm Teşvik Yasası ve Kamu Arazilerinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik ile birlikte turizm tesisleri sayısı artmaya başlamış ve kamu arazileri üzerinde yapılaşmaya izin vermiştir. Bu yasa ve yönetmelikler aynı zamanda kamu arazileri üzerinde yapılan yapıların İmar Afları ile yasallaşması ve planlama ilkelerinden ödün verilmesine neden olmuştur (Sarioğlu, 2005).

Turizm faaliyetleri deniz-kum-güneş turizminin gelişmesine bağlı olarak denize kıyısı olan bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bu bölgelerde de otellerin yoğunlaşması doğal çevre üzerinde tahribatlara neden olmuştur. Başlangıçta kentten kopuk olarak yapılaşan otel, motel gibi yapılaşmalar zaman içerisinde kentin gelişme yönünü oluşturmuştur. Kent ve turizm tesisleri arasındaki alanlarda imar uygulaması yapılarak arsa niteliği kazandırılan topraklar yapılaşmaya açılmış ve zaman içerisinde ikinci konut olarak kullanılan yazlık konutlara dönüştürülmüştür. Turizm taleplerinde yaşanan değişim ve insanların müstakil konut edinme talebi doğrultusunda ikinci konut yapılaşmaları artmış ve kentlerin kontrolsüz büyümesine neden olmuştur (Muñoz, 2003).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, ilk olarak Didim kentinde turizm faaliyetlerinin yer seçimi ve yıllar içerisindeki değişimi analiz edilmiştir. Belediyeden elde edilen imar planları, uydu fotoğrafları, halihazır haritalar karşılaştırılarak makroformun yıllar içerisindeki

değişimi tespit edilmeye çalışılmıştır. Belediyeden elde edilen halihazırlar üzerine plan tadilatları işlenmediği tespit edilmiştir bu nedenle halihazırlar güncellenerek, arazi kullanımı yapılmıştır. İkinci konutların imar planları üzerinde konut alanı olarak gösterilmesi turizm faaliyetlerinin tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle arazi kullanımı yapılarak turizm tesisleri, otel/konaklama tesisleri, tatil villaları ve turizm amaçlı kullanılan ikinci konutlar arazi çalışması ile tespit edilmiştir. Bu alanlar tespit edildikten sonra kentsel saçaklanma ile ilişkisi incelenmiştir.

Şekil 3.1: Yöntem Şeması (Yazar tarafından hazırlanmıştır)

Kentsel saçaklanmanın ölçülmesi ile ilişkili literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Son çalışmalarda iki boyut önem kazanmaktadır. İlki kentsel alanlarda nüfus yoğunluğunun nasıl dağıldığı, ikincisi kentsel alanın nasıl parçalandığıdır. En yaygın kullanılan ölçüt, kentsel alanda nüfus yoğunluğunun değişimi veya düşük nüfus yoğunluğuna sahip alanların oranıdır. Saçılmayla ilgili ise, kentsel alanın saçılma derecesi yani kentten kopuk alanların ölçülmesi ölçütü önem kazanmaktadır (OECD, 2018). Bu çalışmada iki ölçüt kullanılacaktır. Birincisi, kentsel alan içerisinde nüfus yoğunluğunun nasıl dağıldığı, ikincisi ise, kentsel alanın saçaklanma derecesidir. Nüfus yoğunluğunu saptamak için 2013, 2017 ve 2022 yılları nüfusları TÜİK, Güney Ege Kalkınma Ajansı, ve Didim Belediyesi üzerinden elde edilen mahalleler bazında nüfuslar ve mahallelerin yıllar içerisindeki nüfus değişimleri verileri kullanılarak ArcGIS üzerinden verileri çakıştırarak nüfus yoğunluğu haritaları oluşturulacaktır. Nüfus

yoğunluğunun tespit edilmesine yönelik 2012 yılı Büyükşehir Kanunu sonrasındaki nüfus yoğunlukları ele alınmıştır. Turizm tesis alanlarında ise sürekli yaşayan bir nüfus bulunmadığından nüfus yoğunluğunu tespit etmek zorlaşmaktadır. Bu alanlarda nüfus yerine yapı yoğunluğu esas alınmıştır. Saçaklanmanın ölçülmesi için ise halihazır haritalar, CORİNE LAND Uydu Görüntüleri, Google Earth, uydu fotoğrafları ve arazi kullanımı verilerinden faydalanarak saçılmış alanlar tespit edilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde saçaklanmanın boyutlarını ölçmek için Fraktal Analiz Kutu Sayma Yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem kapsamında yıllar bazında saçaklanmanın boyutları tespit edilmiştir. Daha sonra belirlenen ölçütlerine göre kentsel saçaklanma olarak kabul edilen alanlardaki turizm faaliyetleri ve kullanımları karşılaştırılarak turizme yönelik arazi kullanımlarının saçaklanma üzerindeki somut etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapı yoğunluğunun tespit edilmesine yönelik Fraktal Kutu Sayma Yönteminde CORİNE Land uydu görüntüleri referans alınarak altı dönem içerisinde değerlendirilmiştir.

Aynı zamanda kentsel saçaklanmanın doğal çevre üzerindeki etkilerini ölçmek üzere belediyeden ve CORİNE uydu görüntüleri üzerinden tarım alanları, ormanlık alanlar ve kent makroformu haritaları elde edilerek, ArcGIS üzerinden karşılaştırılarak kentsel kullanıma açılan alanlar saptanmıştır. Kentsel kullanıma açılarak kaybedilen tarım ve orman alanları karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda artan turizm faaliyetlerinin kentsel alanın saçaklanması ile doğal çevre üzerinde ortaya çıkardığı yapılaşma baskısı ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.1. Fraktal Analiz Kutu Sayma Yöntemi

Fraktal Analiz, doğadaki olayların ve nesnelerin temel özelliklerinin ve karmaşıklık düzeylerinin tespit edilmesinde kullanılmaktadır. Fraktal Analiz sayısal ifadelerle tespit edilmekle birlikte bu sayısal ifadeler fraktal boyut olarak adlandırılmaktadır. Fraktal boyut değeri yükseldikçe nesnelerin kompleksliğinin artmaktadır (Köprülü ve Topçu, 2022).

Fraktal analiz yöntemi yerleşimlerin tarihsel süreç içerisinde mekânsal değişimlerini tespit etmek üzere kullanılabilir. Fraktal boyut 2 boyutlu bir analiz sunması dolayısıyla kentsel yayılmanın incelenmesini sağlamaktadır. Fraktal analiz yönteminde değerler genellikle 1 ve 2 arasında olmaktadır. Mekânsal verimliliği yüksek kompakt kent yapılarında fraktal boyut değeri yüksektir; mekânsal verimliliği düşük ve saçaklı kent yapılarında fraktal boyut değeri düşüktür (Mandelbrot, 1977).

Fraktal analiz de en çok kullanılan yöntem olan kutu sayma yöntemi, benzerlik seviyelerinde farklılıkların olduğu kompleks dokuların tespit edilmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kutu sayma yönteminde fraktal boyutun hesaplanması için nesne farklı büyüklükte grid hücrelerle kaplanmaktadır. Fraktal boyutu hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılmaktadır.

Fraktal boyut hesabı;

$$D_B = (\log N_{S2} - \log N_{S1}) / (\log S_2 - \log S_1)$$

Bu denklemde;

D_B = Kutu sayma yöntemine göre Fraktal boyut,

N: Kutu sayısını

S: Kutu boyutunu ifade etmektedir.

Fraktal analiz kutu sayma yöntemi Image-J yazılımı içerisinde çalışan FracLac plugini programı kullanılarak hesaplanmıştır.

4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

4.1. Çalışma Alanı

Çalışma alanı olarak seçilen Didim, Aydın ili sınırları içerisinde bulunmaktadır. Ege Bölgesi'nin batısında bulunan Aydın ili $37^{\circ} 30'$ ve 38° ve $30'$ kuzey enlemleri ile $27^{\circ} 00'$ ve $28^{\circ} 57'$ doğu boylamları arasında kalmaktadır. Aydın İlinin batısında Ege Denizi, kuzeyinde İzmir ve kısmen Manisa, güneyinde Muğla ve doğusunda Denizli ili bulunmaktadır (Onay İmar Plan Açıklama Raporu, 2023).

Aydın il merkezi denizden 64 metre yüksekliktedir. İl sınırları içerisinde deniz seviyesinden başlayarak Aydın Dağları'nda 1800 metre yüksekliğe kadar ulaşmaktadır. Tarih öncesi çağlardan itibaren birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Aydın, tarihi ve turistik birçok eser barındırmaktadır. Milet, Priene, Magnesia, Alabanda Nysa, Alinda, Aphrodisias, Didyma ve Tralleis antik kentleri bulunmaktadır. Aydın ili yaklaşık 247 km kıyı uzunluğuna sahip olan bölgede Kuşadası, Didim ve Söke ilçeleri, Ege Denizi kıyısında bulunmaktadır. Aydın İli yaklaşık olarak 8070 km^2 alana sahiptir (URL1).

Aydın ilinin büyük çoğunluğu Büyük Menderes Havzası içerisinde yer almakla birlikte Kuşadası ilçesi farklı olarak Küçük Menderes Havzası içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda Nazilli ve Kuyucak ilçelerinin küçük bir kısmı Gediz Havzası sınırları içerisinde kalmaktadır. Büyük Menderes Havzası'nın Ege Denizine ulaştığı alanda havza kıyısının tamamı Aydın sınırları içerisinde yer almaktadır. Aydın'ın kuzey sınırında Aydın Dağları, güneyinde Karıncalı Dağ, Gökbel Dağı, Batı Menteşe Dağları ve Doğu Menteşe Dağları sınır oluşturmaktadır. İlin doğu sınırında ise Babadağ etekleri yer almaktadır (URL2).

Didim, Aydın ilinin güneybatısında yer alan 17 ilçesinden biridir. Belediye teşkilatı 1967 yılında kurulmuş olup 1990 yılında ilçe ilan edilmiştir. Ege Denizine kıyısı bulunan ilçe Muğla il sınırında yer almaktadır. Kuzeyinde Söke, kuzeydoğusunda Bafa Gölü, güneyinde Milas ve batısında Ege Denizi yer almaktadır. 16 mahallesi bulunan ilçenin Hisar, Efeler, Yeni, Altinkum ve Çamlık merkez mahalleleridir. İlçenin nüfusu 2022 yılında 97.000'e ulaşmıştır. Didim; Aydın il merkezine 103 km, İzmir'e 173 km, Muğla il merkezine 171 km uzaklıktadır. Kuşadası'ndan 70 km ve Bodrum'dan 110 km uzaklıkta bulunan ilçe önemli turizm merkezlerinden biridir. Yüzölçümü 402 km^2 kuzeyde Büyük Menderes'in denize döküldüğü Ege Bölgesi kıyısından başlayarak, güneyde Akbük Körfezi olarak adlandırılan Aydın-Muğla il sınırına kadar uzanmaktadır. Akdeniz iklim tipinin bulunduğu bölgede Akdeniz'e özgü maki bitki örtüsü görülmektedir (URL3).

Şekil 4.1: Çalışma Alanı Konumu ve Mahalleleri (Onay İmar Planı, 2023 kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Didim, doğal güzelliklerin ve tarihi yapının birleştiği Aydın ilinin önemli turizm merkezlerinden biridir. Bölge, turizme uygun konumu, iklimi, uzun sahil bandı ve önemli kültürel varlıklara sahip olması dolayısıyla Türkiye'nin önemli turizm odaklarından birisidir. Didim ilçesi sınırları içerisinde; Milet, Apollon Tapınağı, Didyma, Priene, Myus, Tbeai ve Teichiussa antik kentleri bulunmaktadır (GEKA, 2012).

Şekil 4.2: Didim ilçesi sınırları içerisindeki Antik Kentler (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Aydın ilinin genel ekonomisi tarıma, tarıma dayalı sanayiye ve turizme dayalıdır. İlin büyük çoğunluğu tarımsal üretim ile geçimini sağlamaktadır. Eski çağlardan günümüze birçok tarihi ve doğal güzelliklerin bulunması turizm açısından bölgenin cazibesini arttırmaktadır. Turizm faaliyetleri Aydın'da çoğunlukla Didim ve Kuşadası ilçelerinde toplanmıştır. Didim, doğal ve tarihi güzellikleri dolayısıyla yılın her ayı yerli ve yabancı turistlerin uğrak noktası olmaktadır. İlçe nüfusu ekonomik geçimini tarım ve turizmden sağlamaktadır. Turizm anlamında cazibe merkezi olmasının yanı sıra kent makroformu çerperinde ve ilçe sınırları içerisinde önemli miktarda tarımsal üretim yapmayı sağlayan arazileri mevcuttur. Tarımsal ürünler arasında pamuk, hububat ve zeytin ön plana çıkmaktadır (URL4).

Türkiye sınırları içerisinde il ve ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini belirlemeye yönelik yapılan çalışmada 2017 yılında iller bazında yapılan SEGE-2017 araştırmasında Aydın ili sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi sıralamasında 0.599 endeks değeri olarak 15. sırada yer alan Aydın 2. kademe merkez konumunda yer almıştır. İlçeler düzeyinde yapılan SEGE-2022 araştırmasında Didim ilçesi 973 ilçe arasından 155.sırada ve 0.842 endeks değeri olarak Aydın ili içerisindeki sırası 3 ve 2. kademe gelişmişlik grubunda yer almıştır.

İlçeler	Türkiye Genelindeki Sırası	İl içindeki Sırası	Endeks	Gelişmişlik Grubu
Efeler	79	1	1,518	2
Kuşadası	81	2	1,495	2
Didim	155	3	0,842	2
Söke	160	4	0,821	2
Nazilli	170	5	0,756	2
Çine	365	6	-0,070	3
İncirliova	373	7	-0,091	3
Kuyucak	447	8	-0,224	4
Sultanhisar	473	9	-0,265	4
Germencik	482	10	-0,282	4
Buharkent	490	11	-0,293	4
Yenipazar	492	12	-0,296	4
Köşk	504	13	-0,306	4
Karacasu	568	14	-0,422	4
Bozdoğan	644	15	-0,514	5
Koçarlı	662	16	-0,531	5
Karpuzlu	778	17	-0,693	5

Tablo 1: Aydın ili ilçelerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE, 2022)

Aydın ili ulaşım bağlantıları açısından güçlü bir altyapıya sahiptir. Aydın İli içerisinde geçen karayolu bağlantıları ile birlikte batıda bulunan illerin güney illeri arasında bağlantılarını sağlamanın yanı sıra İç Anadolu Bölgesinde bulunan illerin güneybatı sahillerine ulaşmasını sağlayacak bir köprü konumunda yer almaktadır.

Aydın ilinin Ege Denizine kıyısı bulunan üç ilçesinden Kuşadası'nda bulunan Kuşadası Limanı denizyolu ulaşımın kullanılmasına olanak sağlayan önemli limanlardan biridir. Aydın ili kıyısında bulunan diğer liman ise Didim ilçesinde bulunan yat limanıdır. Didim Yat Limanı, 2007 yılında özel sektör tarafından yapılmıştır. Didim ilçesine ulaşım karayolu bağlantıları ile sağlanmaktadır. Milas- Söke D525 karayolu ilçenin önemli karayolu bağlantısıdır.

Görsel 4.1: Aydın İli Karayolları Ulaşım Haritası (KGM)

4.2. Didim Tarihîsel Gelişim Süreci

Didim ilçesinin ilk yerleşimi M.Ö. 8000 Neolitik Döneme kadar uzanmaktadır. Didim (Didyma), “Karia” bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Milet’in kutsal alanı olarak görülen bölge Likyalılar, Persler, Seleucidler, Attalidler, Romalılar, Bizanslılar ve daha sonrasında Türklerin eline geçmiştir.1. Haçlı Seferleri ile birlikte tekrar Bizans eline geçen bölge 1280 yılında Menteşe Beyliği, 1300 yılında Aydınolu Beyliği ve 1413 yılında Osmanlı topraklarına dahil olmuştur (URL5).

Aşağı Büyük Menderes Havzası, Didim ilçesini, Bafa Gölü ve Söke Ovası’nı içine almaktadır. Nehirlerin getirdiği alüvyonlar denizin dolmasına neden olarak deniz kıyısına kurulan birçok liman kentinin denizden kilometrelerce içerde kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle körfez kenti olarak tanımlanan Priene kenti denizden 7,5 km, Miletos kenti ise 8 km içerde kalmıştır (Kalkan, 2017).

M.Ö. 1. binyılın başlarında bölgeye Hellen toplulukları yerleşmişlerdir. Hellen toplulukları yerli halkın kültürlerinden etkilenerek Eolia, Dor ve İonya birliklerini kurmuşlardır. Miletos kenti, ticari ilişkilere verdiği önem sayesinde zenginleşmiştir. Dolayısıyla önemli kültür, sanat ve bilim merkezi haline gelmiştir. M.Ö 494 yılında Perslere karşı ayaklanmışlardır. Perslere karşı yapılan Lade Savaşı’nda yenilerek Persler tarafından kent ele geçirilmiştir. M.Ö. 334 yılında Büyük İskender’in Pers İmparatorluğu’na son vermesi ile birlikte Hellenistik Dönem başlamıştır. Bölge 395 yılından sonra Bizans İmparatorluğu etkisi altında kalmıştır. Anadolu Müslüman güçlerin ilerlemesi ile birlikte bölge Bizans İmparatorluğu’ndan uzaklaşmıştır. Didyma ve çevresi 1261 yılında Menteşeoğulları Beyliği tarafından ele geçirilmiştir. 1305 yılında Sasa Bey tarafından ele geçirilen bölge 1340 yılında Aydınoluğulları Beyliği

tarafından işgal edilmiştir. Daha sonrasında 1425 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanmıştır (Kalkan, 2017 ve Onay İmar Plan Açıklama Raporu, 2023).

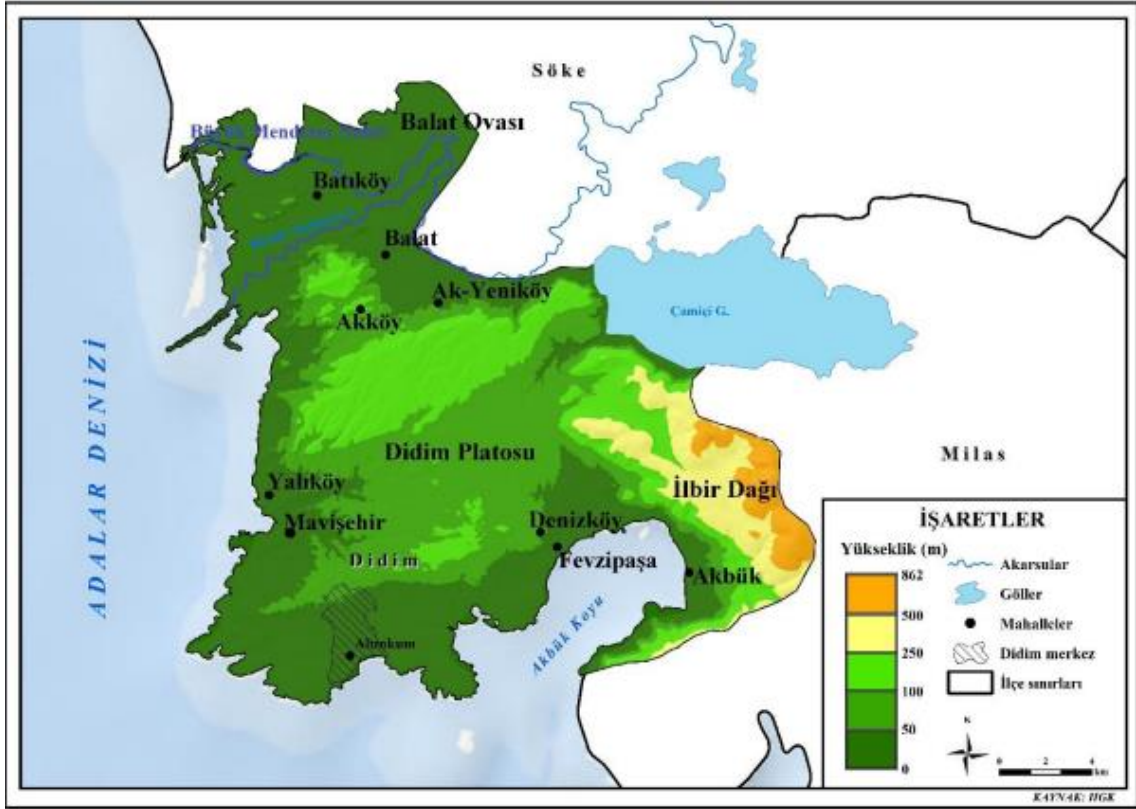
14.yy'da yaşanan büyük depremle birlikte Apollon Tapınağı büyük hasar görmüş ve yıkılmıştır. Cumhuriyet dönemine kadar küçük bir Rum köyü niteliğinde kalmıştır. 1922 yılında boşaltılan bölge, 1924 yılında mübadele kapsamında Yunanistan ve Balkan ülkelerinden gelenlerin iskân etmelerine imkân sağlamıştır (URL4). Didim'e 1933- 1945 yılları arasında 369 göçmen aile yerleştirilmiş ve konut ile birlikte 20 ile 90 dönüm olmak üzere toprak verilmiştir. Didim kenti, 1923 yılından önce Rumlar tarafından "İeronda" olarak tanınmaktadır. 1923 yılında "Yenihisar" olarak adlandırılmıştır. Yenihisar bölgesi Söke'ye bağlı Akköy bucağında bir köy niteliğine sahipken bölgeye yerleştirilen göçmenlerin etkisiyle büyümüştür.

Osmanlı döneminde "Yeronda-Yoran" olarak adlandırılan bölge 1955 yılındaki deprem felaketinden sonra "Hisar" olarak adlandırılmıştır. 1961 yılında deprem felaketinden sonra Apollon Tapınağı çevresinde bulunan yerleşimin bir kilometre güneye taşınmasıyla birlikte "Yenihisar" olarak adlandırılmıştır. 1967 yılında halen bir köy niteliğinde bulunan bölgeye 1968 yılında Belediye Teşkilatı kurulmuştur. 1980 yılında çıkarılan Turizm Teşvik Yasası ile birlikte turizm faaliyetlerinin önem kazanması bölgenin gelişmesine imkân sağlamıştır. 1991 yılında Yenihisar ismiyle ilçe olan bölge 1997 yılında günümüzdeki ismi olan ve Didymaion kökünden gelen "Didim" ismini almıştır (URL6).

4.2. Doğal Yapısı

Aydın'da, Ege Denizi'nin etkisi nedeniyle genellikle Akdeniz iklimi özellikleri görülmektedir. Dağların denize dik uzanması Ege Denizi'nin ılık havası ve yağış getiren rüzgarların ilin iç kesimlerine ulaşmasını sağlamaktadır. Bölgede kuzey rüzgarlarının hâkim olması Akdeniz bölgesine göre daha serin olmasına neden olmaktadır. Aydın ilinin ortalama sıcaklıkları yıl içerisinde 8,1 °C ile 28,2 °C arasında değişmekte ve yıllık ortalama sıcaklık 17,7°C'dir. Aydın ili yıl içerisinde en yüksek sıcaklık ağustos ayında, en düşük sıcaklık ise ocak ayında gerçekleşmektedir. Aydın ilinde yıllık ortalama yağış miktarı 55,14 mm ve en çok yağış aralık ayında en az yağış ise ağustos ayında gerçekleşmektedir (MGM).

Çalışma alanı olan Didim ilçesi, Anadolu'nun en eski jeolojik oluşumları arasında yer alan Menderes masifinin güneybatı kısmında yer almaktadır. Araştırma sahası içerisinde ova, dağ oluşumları, plato, karstik oluşumlar ve kıyı oluşumları yer almaktadır.

Görsel 4.2: Didim İlçesi Yükselti Haritası (Tuncer, 2021)

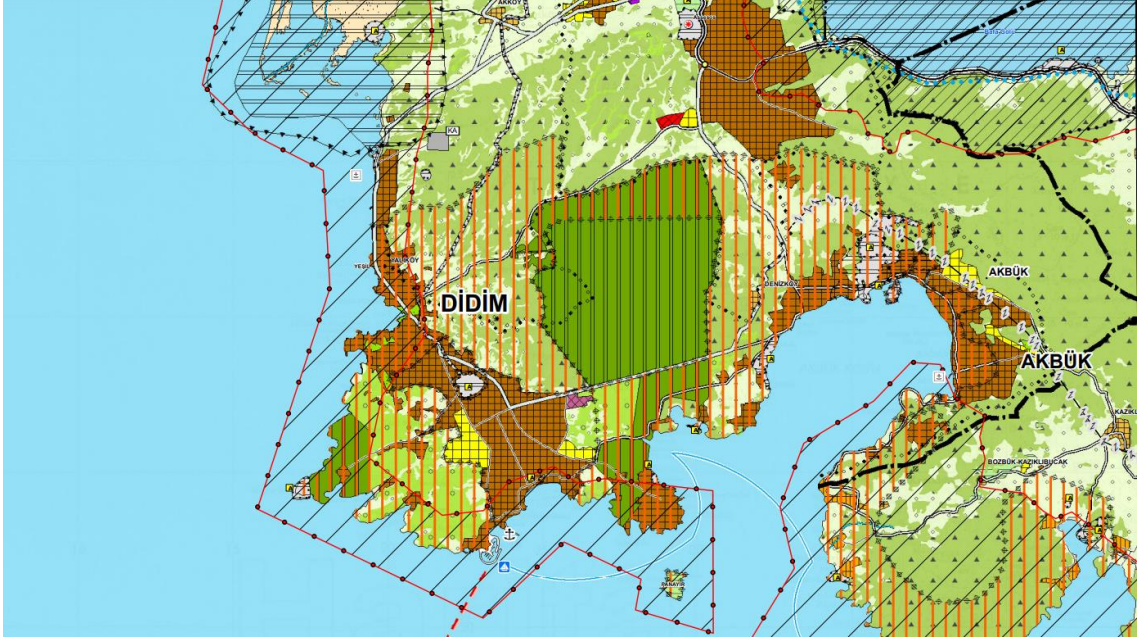
Didim ilçe sınırları içerisinde dikkat çeken jeomorfolojik oluşumlar arasında kıyılar ön plandadır. Akbük Koyu'ndan başlayarak Büyük Menderes deltasına kadar uzanan kıyılar yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekmektedir. Çalışma alanı sınırları içerisinde Akbük Koyu, Dalyan Koyu, Altinkum Koyu ve Plajı, Erik Bükü gibi birçok koy bulunmaktadır. Turizm açısından önemli kaynak sağlayan kıyılar bölgenin deniz-kum-güneş turizmi açısından ön planda yer almasını sağlamaktadır (Tuncer, 2021).

Akdeniz iklim özelliği bulunan Aydın ilinde 2019 TÜİK verilerine dayanarak orman alanları toplam büyüklüğü 327.606 ha, tarım alanları ise 111.079 da'dır (TÜİK). Didim, ekolojik öneme sahip bölgeler arasında yer almaktadır. Kuzeyde bulunan Bafa Gölü kuş alanları ile birlikte Batı Menteşe Dağları'nda önemli bitki alanları uzantıları yer almaktadır. Batıköy ve Akköy içerisinde yer alan Büyük Menderes Deltası da önemli kuş izleme alanları içerisinde yer almaktadır. İlçe genelinde zeytinlik, mera alanları, maki ve fundalık alanlar geniş yer kaplamaktadır.

4.3. Planlama Çalışmaları

Didim ilçesinde milattan önceki yerleşmeler Apollon Tapınağı ve çevresinde gözlenmektedir. 1961 yılında yaşanan yangın ile birlikte tapınağın bir kilometre güneyinde "Yenihişar" isminde yeni bir yerleşim birimi kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde nüfus mübadelesi ile birlikte gelen göçmenler bölgenin gelişmesini

sağlamıştır. Didim, 1968 yılında Belediye Birliği kurularak belediye statüsüne alınmıştır. 1980 yılında Turizm Teşvik Yasası ülke genelinde turizm faaliyetlerinin geliştirilmesini, turizmin dinamik olarak düzenli ve tertipli geliştirilmesi hedefleyerek turizm faaliyetlerinin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Bu kanun ülke genelinde turizm faaliyetlerine verilen önemin artmasını ve Didim'in de turizm sektöründe ön plana çıkmasına katkı sağlamıştır. Kentte nüfusun artması ile birlikte ilk İmar Planları 1988 yılında yapılmıştır.

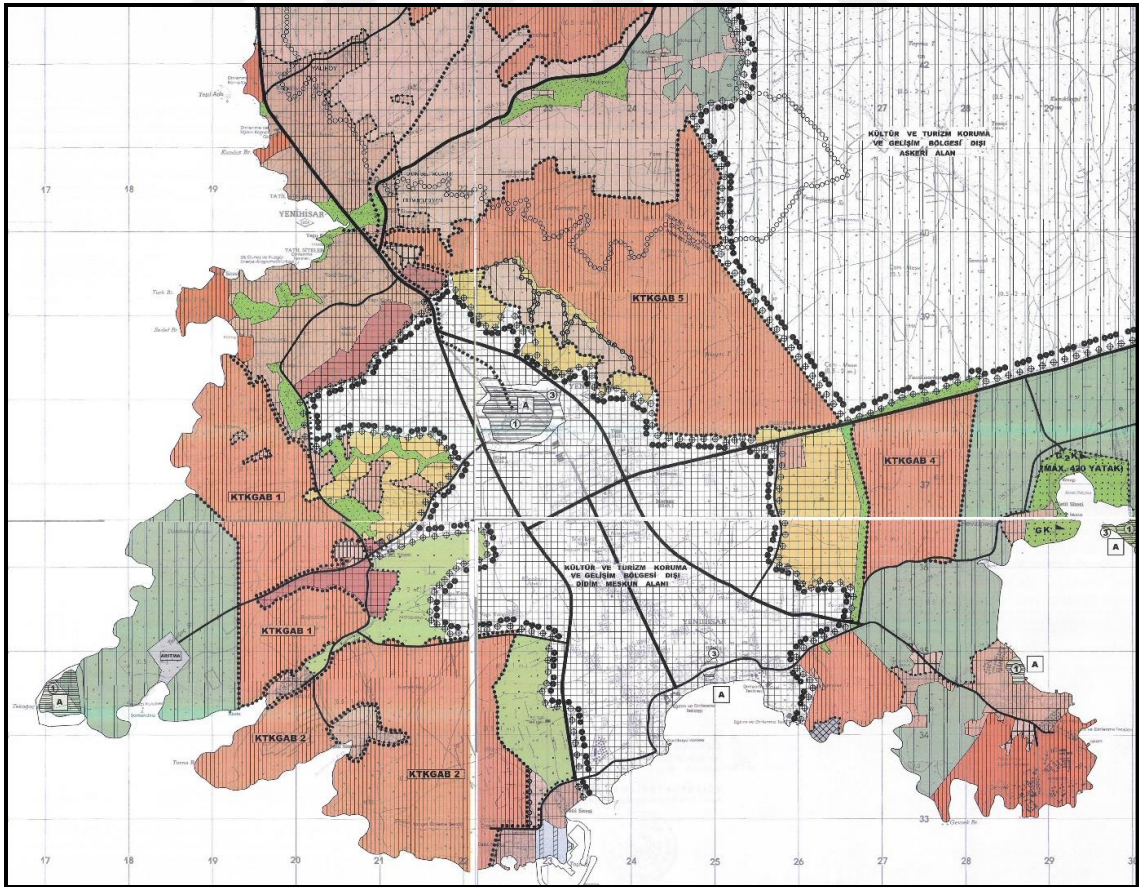

Görsel 4.3: 1/100.000 Çevre Düzeni Planı (ÇŞB, lejant ektedir)

1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, Aydın-Muğla-Denizli Planlama Bölgesi kapsamında 2025 yılı hedef alınarak hazırlanmıştır. Bu plan kapsamında; “*Aydın, Muğla ve Denizli İlleri bütününde, sürdürülebilir, yaşanabilir bir çevre yaratılmasını; tarımsal, turistik ve tarihsel değerlerin korunmasını ve Türkiye’nin kalkınma politikaları kapsamında, sektörel gelişme hedeflerine uygun olarak belirlenen planlama ilkeleri doğrultusunda, planlı bir gelişme ve büyüme*” amaçlanmaktadır (GEKA, 2018).

Aydın ilinde Kuşadası ve Didim ilçeleri kültür ve deniz turizminin odak noktaları olarak görülmektedir. Didim İlçesi’nin büyük bölümü 2005 yılında Turizm Teşvik Kanunu kapsamında “Kültür Ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi” olarak ilan edilmiştir. Özel kanunlara tabi olan bu alanlarda, yeni kullanımlar geliştirilmemiştir. Mevcut arazi kullanımı, resmi kurumlarca verilmiş olan görüşler, bu planın altlığına oluşturan görüşleri, uluslararası sözleşmeler ve ulusal sözleşmeler tarafından koruma altına alınan alanları, orman alanlarını ve ekolojik değeri bulunan alanlar Çevre Düzeni Planında ele alınmıştır.

Apollon Tapınağı ve Miletos Antik Kenti'nin Didimde bulunması yerli ve yabancı turistlerinin ilgisini çekmektedir. Didim ilçesi içerisinde yer alan önemli kuş gözlem alanları ve bitki alanları ekolojik açıdan önemli noktaları barındırmaktadır. Bu kapsamda ekolojik hassas alanların koruma-kullanma dengesi çerçevesinde turizm sektörünün bölgede eşgüdümlü olarak geliştirilmesi hedeflenmektedir. Çevre Düzeni Planında kent merkezi Mavişehir ve Yalıköy Mahallelerine kadar Didim Güllübahçe yolu çevresinde kentsel yerleşik alan olarak belirlenmiştir. Kent merkezinin batısında makroformdan kopuk kentsel yerleşik alanların yanında Akbük ve Fevzipaşa Mahallelerinde kentsel yerleşik alanlar belirlenmiştir. Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi, kentsel yerleşik alanın sınırlarını oluşturmaktadır. Bölgenin turizm odağı kapsamında olması nedeniyle otel, günü birlik turizm ve ikinci konut yerleşimlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Akbük, Fevzipaşa, Mavişehir ve Yalıköy mahalleleri, ikinci konut yerleşimlerinin ön plana çıktığı alanlar arasındadır. Kent merkezinin kuzeydoğusunda kentsel yerleşik alan olarak belirlenen bölge kent makroformundan kopuk olarak yapılaşmıştır. Bu bölgede ikinci konut tipi yapılaşmaların olduğu gözlenmiştir (GEKA, 2018).

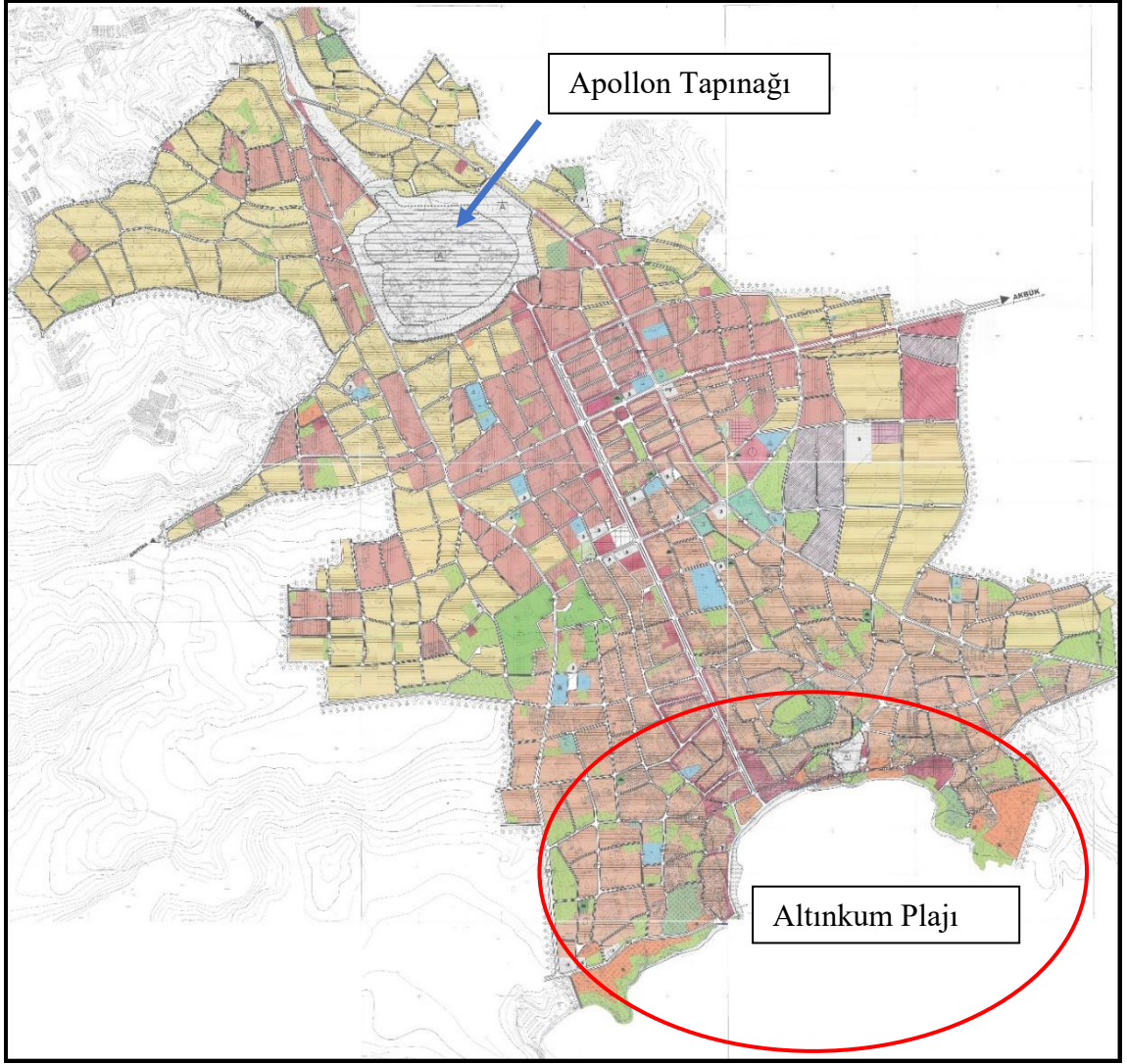

Görsel 4.4: 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı (Didim Belediyesi, lejant ektedir.)

1/25.000 Çevre Düzeni Planında Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Alt Bölgesi kentin yayılmasını sınırlandırmayı hedeflemekte ancak kentin batı ve kuzey yönünde büyümesini teşvik edilmektedir. Bölge sınırları içerisinde 4957 ve 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu hükümleri geçerlidir. Yapılaşma koşulları yeniden düzenlenerek veya revize edilerek 1/5000 Nazım İmar Planında ve 1/1000 Uygulama İmar Planında belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Planda, bölge bütününde $E(\text{Emsal})=0.10$ geçemeyeceği belirtilmiştir.

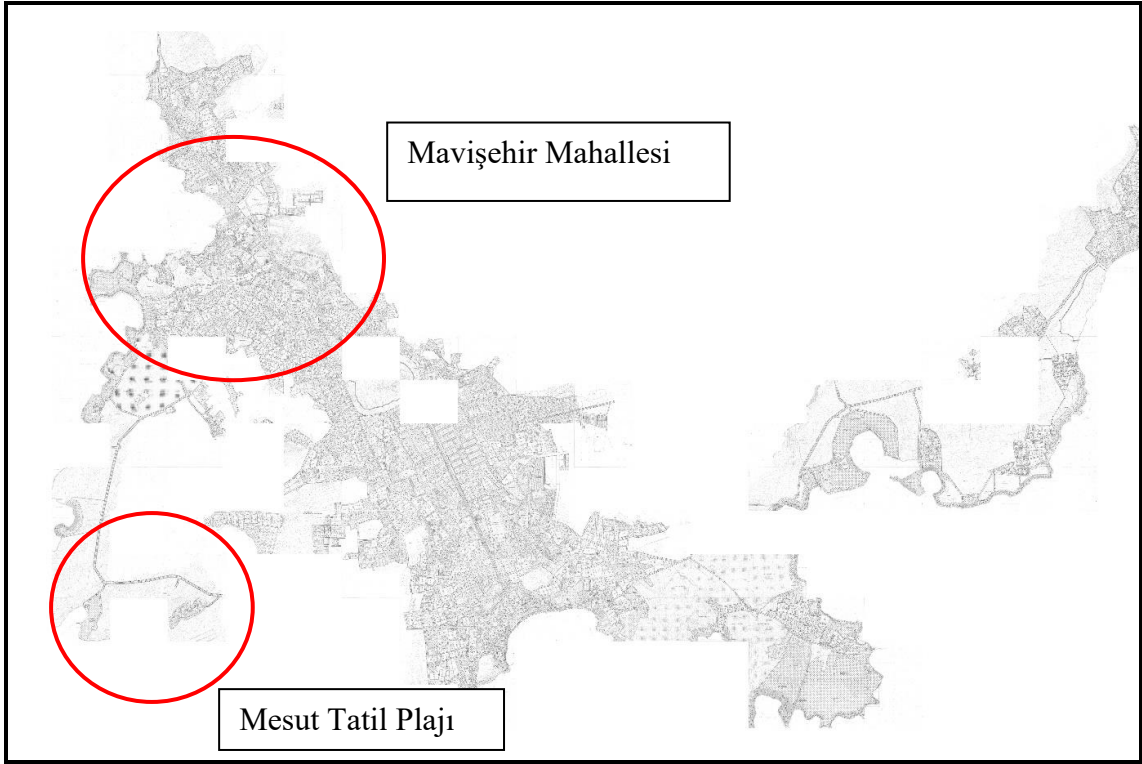
Bu alan içerisinde yapılacak tesislerin 14957 ve 2624 sayılı Turizm Teşvik Kanunu hükümlerine tabi olduğu belirtilmiştir. Bölge içerisinde yapılacak olan tesislerin mimari projelerinde topoğrafya ve doğal bitki örtüsüne dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda yapılaşma koşulları da şu şekildedir; Otellerde $E=0.5$, h =serbest ve minimum ifraz koşulu= 7500m^2 , Tatil köylerinde $E=0.5$, $h=7.5\text{m}$ ve minimum ifraz koşulu= 7500m^2 , kampinglerde $E=0.05$ ve $h=4.5\text{m}$, günü birlik alanlarda $E=0.05$ ve $h=5.5\text{m}$ olarak belirlenmiştir (Plan notları).

1/25000 ÇDP kapsamında Tercihli Kullanım Alanı lejantında yer alan alanlar KTKGAB içerisinde yer alanlar ve plan üzerinde gösterilmemiş olan özel mülkiyete tabi arazilerin bulundukları konumda yalnızca turizm amaçlı kullanılabileceği belirtilmiştir. Mülk sahibinin talebi doğrultusunda planda belirtilen takas bölgesinde yapılacak düzenleme içerisinde yer alabileceği hükmüne yer verilmiştir. Takas bölgesinde yapılacak tesislerde yapılaşma koşulları; turizm tesis alanlarında maksimum $E=0.50$, h =serbest, minimum ifraz koşulu= 500 m^2 ve konut kullanımında maksimum $E=0.30$ 2 kat, minimum ifraz koşulu= 500 m^2 olarak belirlenmiştir. KTKGAB alanları dışında yer alan tercihli kullanım alanlarında turizm tesisi, konut veya diğer kentsel kullanımların yer alabileceği plan notları ile belirtilmiştir.

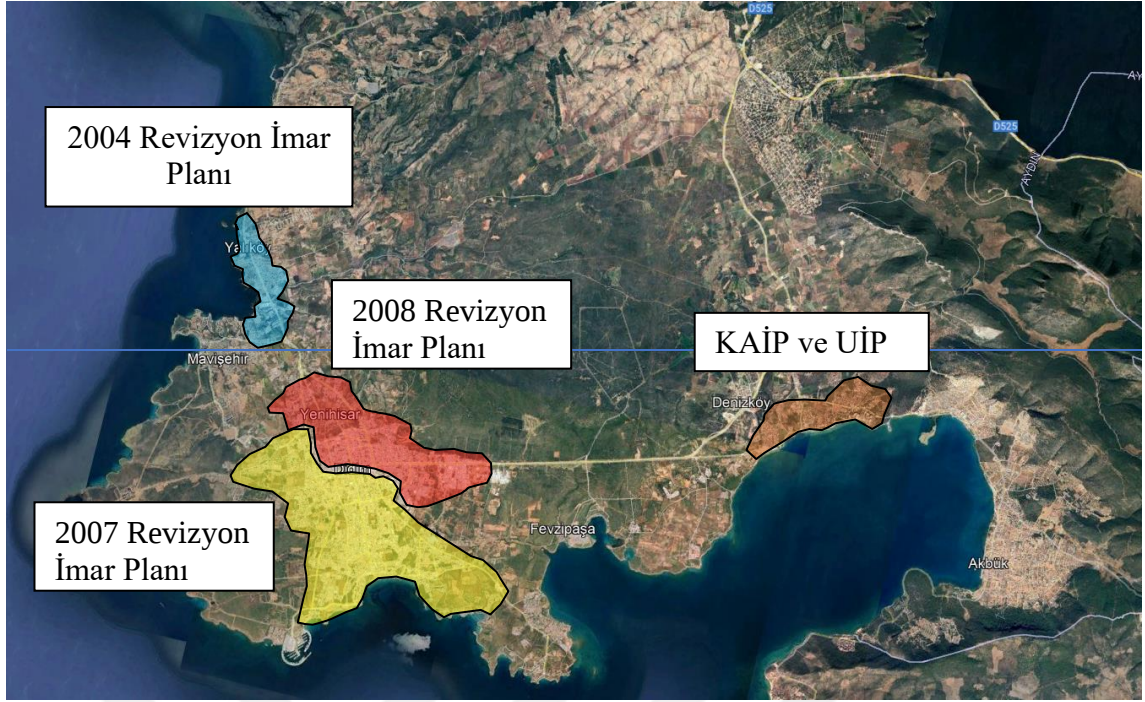
Görsel 4.5: 1/5000 Nazım İmar Planı (Didim Belediyesi, lejant ektedir.)

2007 yılında hazırlanan 1/5000 Nazım İmar Planında kuzey ve kuzey doğu bölgeleri kentsel gelişim bölgesi olarak planlanmıştır. Bu plan kapsamında kentin gelişim yönünün kuzey olduğu gözlenmektedir. Apollon Tapınağı ve çevresi ilk yerleşim yerlerindendir ancak yaşanan yangın ile birlikte yerleşim güneye doğru kaymıştır. Bu nedenle Tapınak ve çevresi kentsel gelişme alanı olarak planlanmıştır. Apollon Tapınağından Altinkum plajına doğru gelen aks boyunca Ticaret Alanı (MİA) planlanmıştır. Bu bölge kentin ticaret aksını oluşturarak kentte yaşayanların ihtiyacını karşılamaktadır. Altinkum plajının doğu ve batı yakasında turizm alanları belirlenmiştir. Nazım İmar Planı kapsamında kentin gelişme yönü kuzey olarak planlanmış ve bu yönde planlama çalışması yapılmıştır (Görsel 4.5).

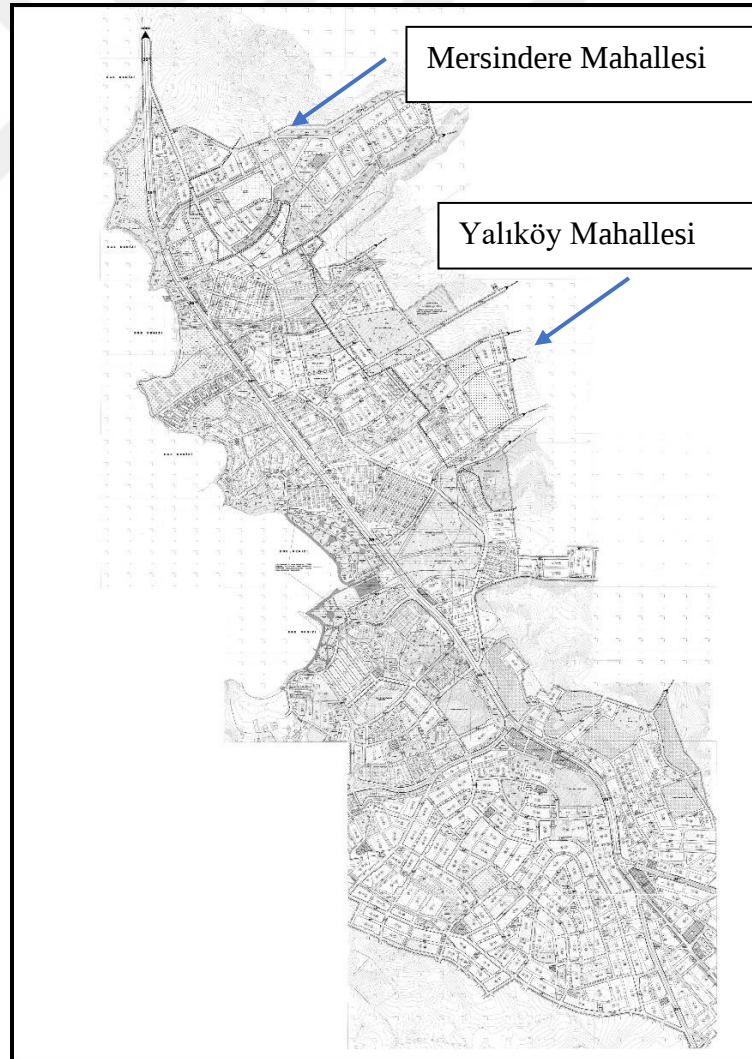

Görsel 4.6: Didim İlçesi 1988 yılı kent bütünü Uygulama İmar Planı (Didim Belediyesi,)

Didim ilçesinde, ilk İmar Planı 1988 yılında yapılmıştır. Bu plan kapsamında Apollon tapınağı ve çevresi ilk yerleşim izlerinin bulunması dolayısıyla kentsel yerleşik alan olarak belirlenmiştir. Kentin batısında yer alan Mesut Tatil Plajı ve Beach Villas plajları etrafında yapılaşma izni verilmiştir. Bu planda kent merkezi konut alanı olarak belirlenirken kıyı kenarında yapılaşmaya açılan alanlarda turizm tesisleri ve ikinci konutların niteliklerine göre yapılaşma koşulları verilmiştir. Mavişehir Mahallesi ve çevresi turizm tesisleri ve ikinci konutlar açısından gelişme göstermiştir. Bu alanlarda genellikle ayırık nizam ve 2 kat yapılaşma koşulları verilmiştir. Kent merkezinde ayırık nizam, 4 kat yapılaşma öngörülerek kent merkezinin yoğunluğu artırılmıştır. 1988 planında kent makraformundan kopuk olarak yapılaşma izni verilen bölgeler bulunmaktadır. Özellikle bu bölgelerde günümüzde yapılan incelemelerde turizm amaçlı kullanılan yapılaşmalar olduğu tespit edilmiştir. Turizm amaçlı yapılaşmaların kıyı bölgelerinde yapılaşması kentsel alandan kopmasına ve kentsel alandan kopuk yapılaşan alanlar kentsel alanın yayılmasına neden olmakta ve sonraki yıllarda iki bölge arasında kalan arsaların yapılaşmasına sebep olmaktadır (Görsel 4.6).

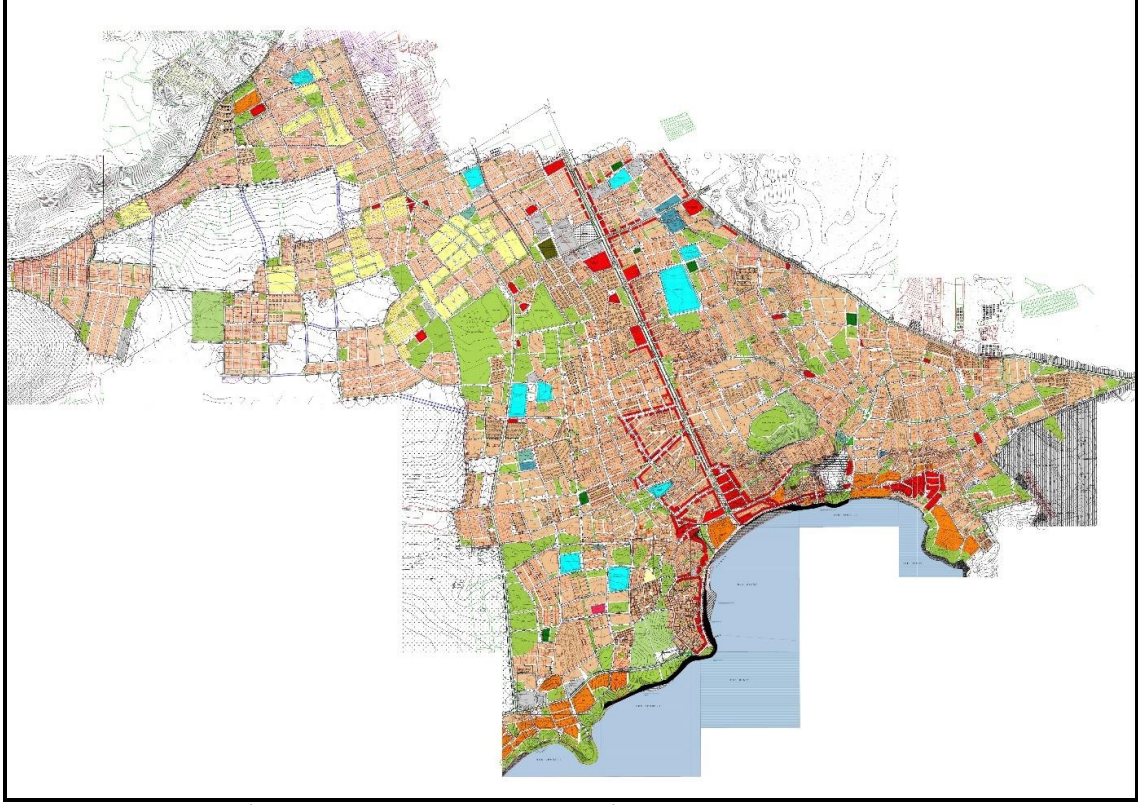

Görsel 4.7: Didim İlçesi Uydu Fotoğrafı (Google Earth)

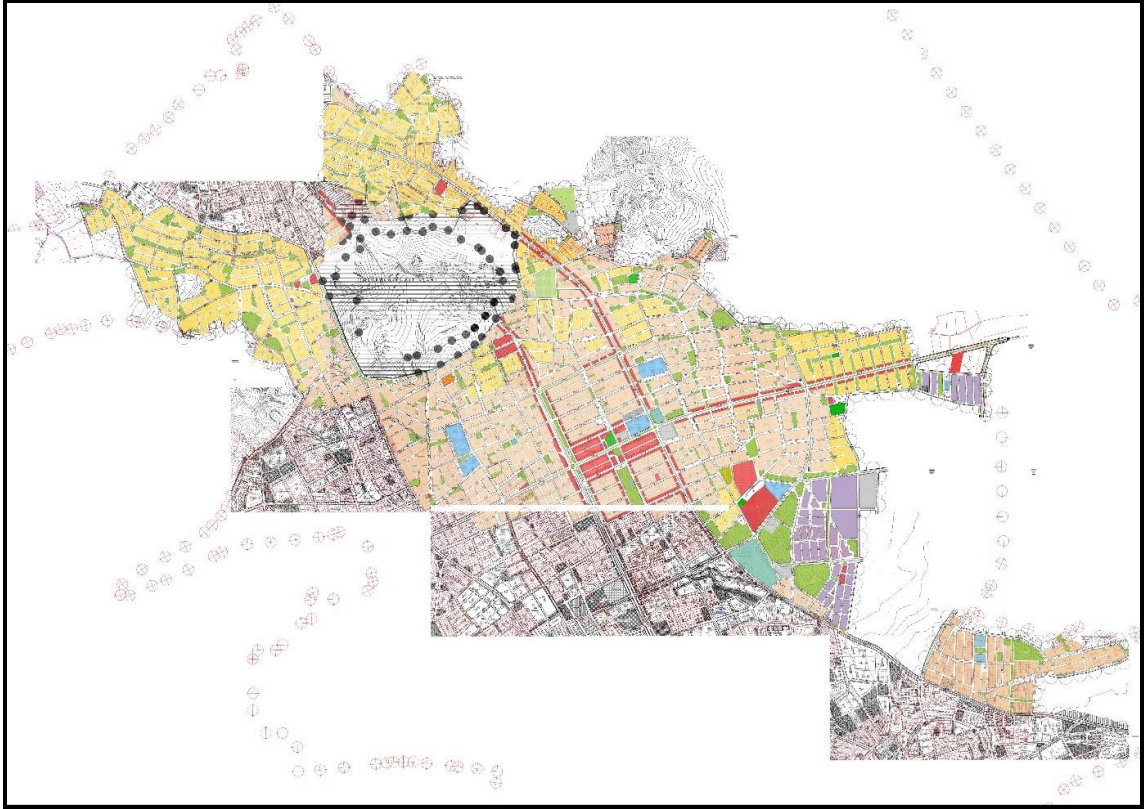
Görsel 4.8: Didim İlçesi 2004 Yılı 1/1000 Revizyon İmar Planı (Didim Belediyesi)

2004 yılında Mavişehir, Mersindere ve Yalıköy mahalleleri kapsamında Revizyon İmar Planı çalışması yapılmıştır. Konut alanı, turizm tesisi ve rekreasyon alanları belirlenmiştir. Konut alanlarında yapılaşma koşulları ayırık nizam, 2 kat, 0.20 ve 0.40 emsal olarak belirlenmiştir (Görsel 4.8).

Görsel 4.9: Didim İlçesi 2007 Yılı 1/1000 Revizyon İmar Planı (Didim Belediyesi, lejant ektedir.)

2007 yılında Çamlık, Yeni, Hisar, Efeler ve Altınkum Mahalleleri kapsamında yapılan Revizyon İmar Planında kentin güneyindeki kıyı bölgelerinde turizm alanları planlanmıştır. Altınkum plajına çıkan aks boyunca ticaret alanları planlanarak turistlerin kent içerisinde vakit geçirmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Kentin kuzeybatısında belirlenen gelişme konut alanları kentin gelişme yönünün kuzey olduğunu göstermektedir. Altınkum Plajına çıkan Atatürk Bulvarı ve çevresinde yerli halk ve yılın tamamını kentte geçirecek olan kalıcı nüfus barınmaktadır. Kentin ilk yerleşim alanları ve kent merkezinden kopuk olarak gelişen alanların planlandığı gözlenmektedir. Kent makroformundan kopuk konut alanları planlamak kentin saçaklanmasına neden olmuştur (Görsel 4.9).

Görsel 4.10: Didim İlçesi 2008 Yılı 1/1000 Revizyon İmar Planı (Didim Belediyesi, lejant ektedir)

2008 yılında Apollon Tapınağı ve çevresinde Revizyon İmar Planı yapılmıştır. Kentin kuzeyinde kalan bu alan Mavişehir mahallesi ve kent merkezinde kalan alanın yapılaşmasını öngörmektedir. Bu kapsamda bu alanlar gelişme konut alanı olarak planlanmıştır. Kentin doğusunda ve güney doğusunda planlanan sanayi alanları ile kent makroformu arasındaki alanların yapılaşmasını sağlamaktadır (Görsel 4.10).

Fevzipaşa Mahallesi 1/1000 Uygulama İmar Planı yapılmıştır. Bu plan kapsamında turizm tesis alanı olarak belirtilen alanlarda apart otel, pansiyon ve asli konaklama tesisleri yapılabilmektedir. Bu tesislerin mimari proje yapımında topoğrafyaya ve doğal bitki örtüsüne uygun projelendirme yapılacağı belirtilmiştir. Turizm tesis alanında yapılacak ifrazlar 7.500 m^2 den küçük olmaması gerektiği belirtilmiştir. Yapılaşma koşulları $E=0.50$ ve $Y_{\text{ençok}}=18$ metreyi geçmemesi gerektiği plan hükümlerinde belirtilmiştir. Günü birlik tesis alanlarında $E=0.20$, $Y_{\text{ençok}}=4.50 \text{ m'yi}$ geçmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Görsel 4.11: Didim İlçesi Fevzipaşa Mahallesi 1/1000 Koruma Alanı İmar Planı (Didim Belediyesi)

Fevzipaşa Mahallesi sınırları içerisinde Koruma Alanı İmar Planı (KAİP) yapılmıştır. Plan kapsamında otel alanları ve konut alanları belirtilmiştir. Otel alanları; ayırık nizam $E=0.50$ ve $Y_{ençok}=18$ m olarak yapılaşma koşulları belirtilmiştir. KAİP kapsamında konut alanları yapılaşma koşulları ayırık nizam 2 kat, TAKS=0.25 ve KAKS= 0.30 olarak belirtilmiştir (Görsel 4.11).

Didim kent bütününe yönelik planlama çalışmaları yerine 2004, 2007 ve 2008 yıllarında yapılan revizyon imar planları kapsamında kentin gelişmesi planlanmaya çalışılmıştır. Belediyeden elde edilen veriler kapsamında yalnızca Belediye tarafından yaptırılan imar planlarına erişilmiş olup plan tadilatlarının güncel planlar üzerine işlenmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle kentin gelişmesinin takip edilebilmesine yönelik Corine Land Cover ve Google Earth uydu verileri üzerinden incelemeler yapılmıştır.

4.4. Analizler

Bu tez kapsamında, Didim kentine yönelik kentsel saçaklanmanın derecesinin belirlenebilmesi için nüfus yoğunluğu ve kentsel alan dağılımı üzerine iki boyutta çalışma yapılmıştır. Didim kenti bütününde 2012 yılına ait halihazır üzerinde arazi kullanımı güncellenerek konut alanları, otel ve ikinci konut turizm alanları tespit edilmiştir.

4.4.1. Nüfus Yoğunluğu

Didim 2022 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilere göre 97.000 kişidir. Didim sınırları içerisinde 1965 yılında nüfus 7.794 kişidir. 1985 yılında 10.000 kişiye ulaşırken 2008 yılında 50.000 kişiyi aşmıştır. 1960'lı yıllardan sonra Yenihisar Belde Belediyesi olarak Belde Teşkilatının kurulmasıyla birlikte kentte nüfus sürekli artmıştır.

Yıllar	Kentsel Nüfus (Kişi)	Oran (%)	Kırsal Nüfus (Kişi)	Oran (%)	Toplam Nüfus
1965	2398	30.77	5396	69.23	7794
1970	2379	31.08	5275	68.92	7654
1975	3295	37.84	5413	62.16	8708
1980	4067	43.23	5341	56.77	9408
1985	5063	45.57	6048	54.43	11111
1990	11378	53.59	9855	46.41	21233
2000	25699	68.72	11696	31.28	37395
2007	31746	75.11	10520	24.89	41266
2010	43474	78.86	11656	21.14	55130
2015	73827	100.0	-	-	73827
2021	93876	100.0	-	-	93876

Tablo 2: Didim İlçesi Belediye Teşkilatının Kurulmasından Bu Yana Nüfusu (TÜİK)

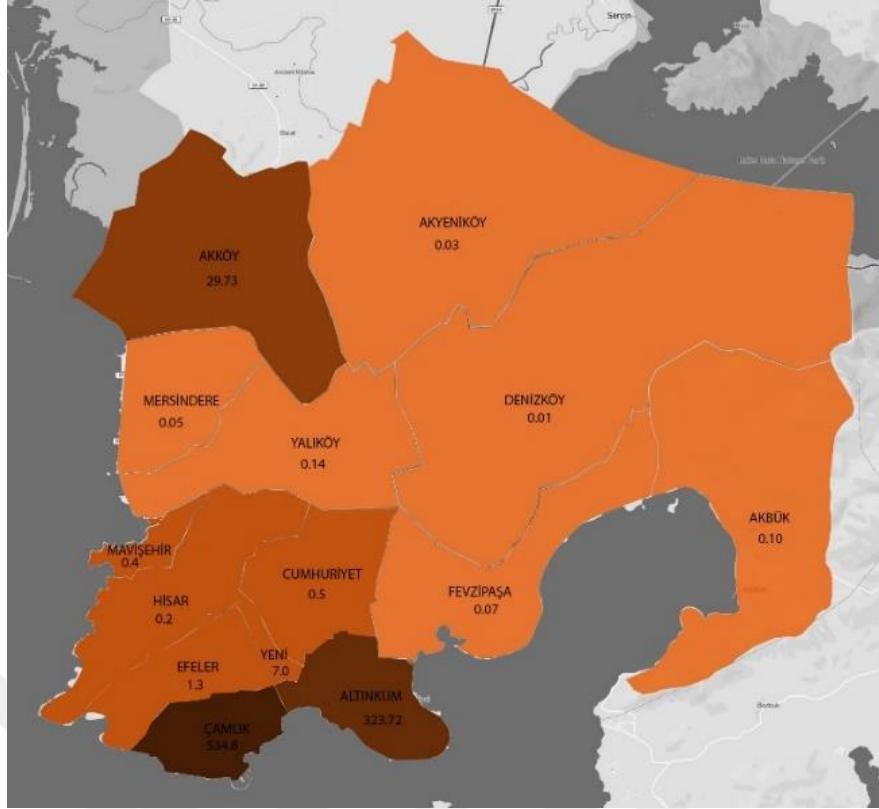
Didim'in 1965 yılından bu yana nüfusunun sürekli artış eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Aydın ilinin turistik ilçelerinden biri olan Didim diğer ilçeler ile karşılaştırıldığında nüfusu en çok artan ilçesi olmuştur. 2018 yılı nüfus artış hızı binde yüzde 67,99 olmuştur (TÜİK).

MAHALLE ADI	TOPLAM NÜFUS		
	2013	2017	2022
EFELER MAHALLESİ	14.484	19.058	24.405
YENİ MAHALLE	11.941	14.899	17.232
CUMHURİYET MAHALLESİ	8.386	10.520	10.082
HİSAR MAHALLESİ	4.307	5.681	9.835
ÇAMLIK MAHALLESİ	5.669	7.016	8.372
AKBÜK MAHALLESİ	4.402	5.680	7.643
ALTINKUM MAHALLESİ	3.684	4.436	5.516
AK-YENİKÖY MAHALLESİ	2.480	2.342	2.675
YALIKÖY MAHALLESİ	2.029	2.160	2.485
FEVZİPAŞA MAHALLESİ	1.717	1.824	2.242
MERSİNDERE MAHALLESİ	1.262	1.456	1.713
MAVİŞEHİR MAHALLESİ	994	1.151	1.433
AKKÖY MAHALLESİ	1.092	1.062	1.103
DENİZKÖY MAHALLESİ	962	988	1.085
BALAT MAHALLESİ	1.066	1.013	1.036
BATIKÖY MAHALLESİ	168	178	143

Tablo3: Didim ilçesi nüfusu (URL5 ve TÜİK)

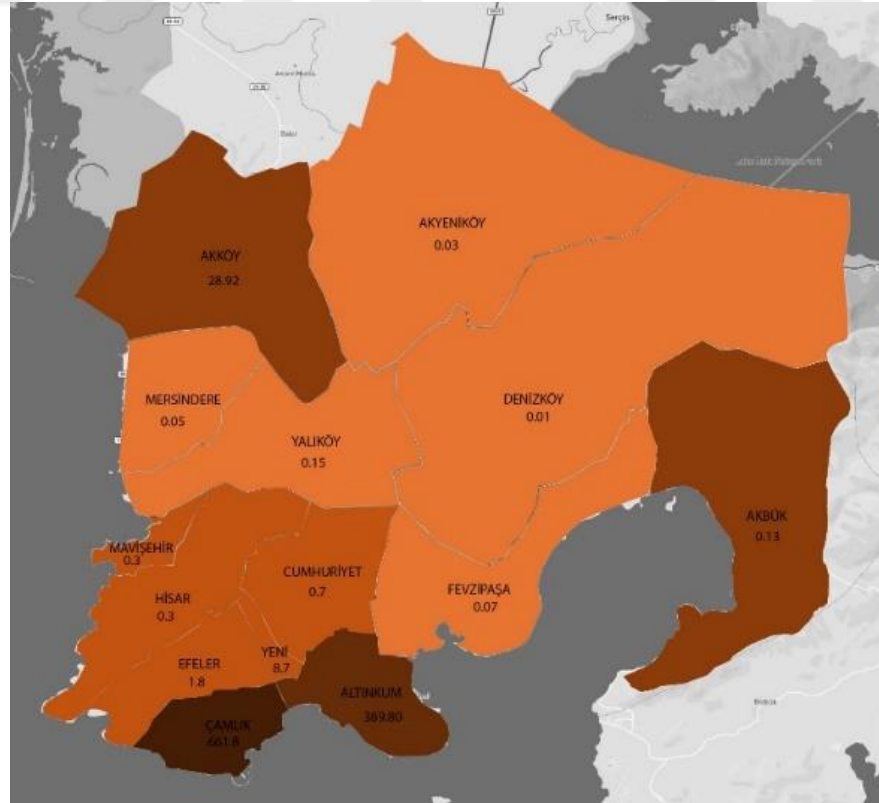
Didim ilçesinin mahalleler düzeyinde incelendiğinde nüfusunun sürekli arttığı gözlenmiştir. Bölgenin turizm sezonunda yoğun nüfus alması bu dönemlerde nüfus yoğunluğunu arttırmaktadır.

Kentsel saçaklanmanın ölçülmesi kapsamında nüfus yoğunluğu hesaplanmıştır. Bu kapsamda ilçenin nüfus yoğunluğu 2013, 2017 ve 2023 yılları aralığında 3 dönemde incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda Çamlık ve Altinkum Mahallerinin kentte nüfusun en yoğun olduğu bölgeler olduğu gözlenmiştir.

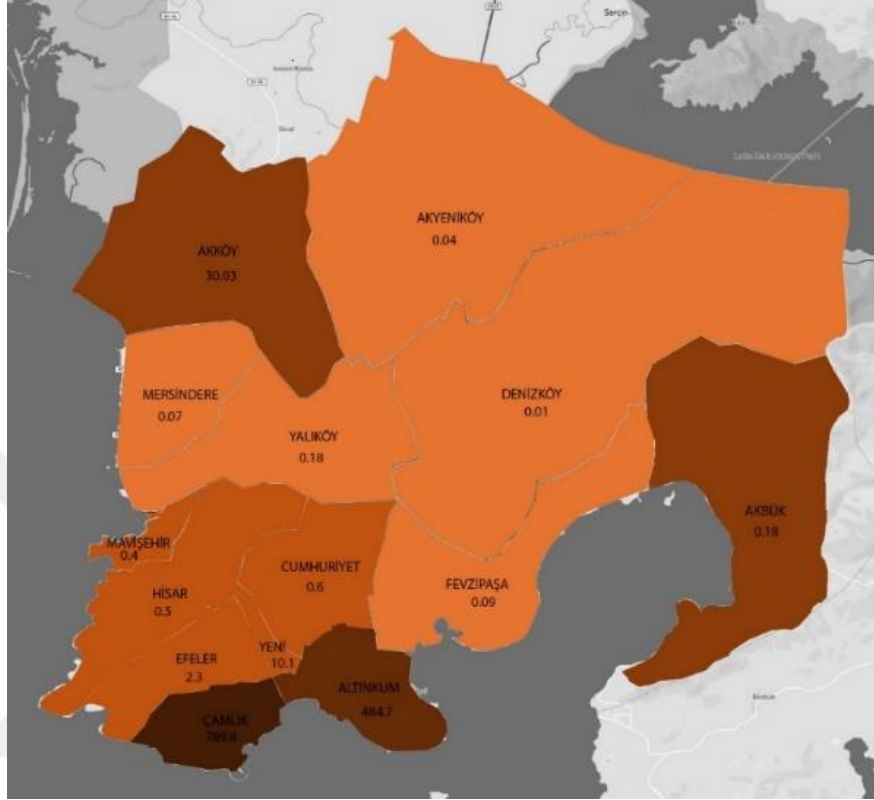
Görsel 4.12: Didim İlçesi 2013 Yılı Nüfus Yoğunluğu (TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır)

2013 yılı nüfus yoğunluğu incelendiğinde en yoğun bölgenin Çamlık mahallesi olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada Altinkum Mahallesi olduğu gözlenmiştir.

Görsel 4.13: Didim İlçesi 2017 Yılı Nüfus Yoğunluğu (TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır)

2017 yılı nüfus yoğunluğu incelendiğinde Çamlık, Altinkum Mahallesinin en yoğun mahalleler olduğu gözlenmiştir. Bu dönemde Akbük Mahallesinde nüfus yoğunluğu artarak 3.derece yoğun mahalleler arasında yer almıştır.

Görsel 4.14: Didim İlçesi 2022 Yılı Nüfus Yoğunluğu (TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır)

2022 yılı nüfus yoğunluğunda en yoğun mahallelerin değişmediği gözlenmiştir. Efeler, Yeni, Mavişehir, Akbük Mahallelerinin yoğunluklarının arttığı tespit edilmiştir.

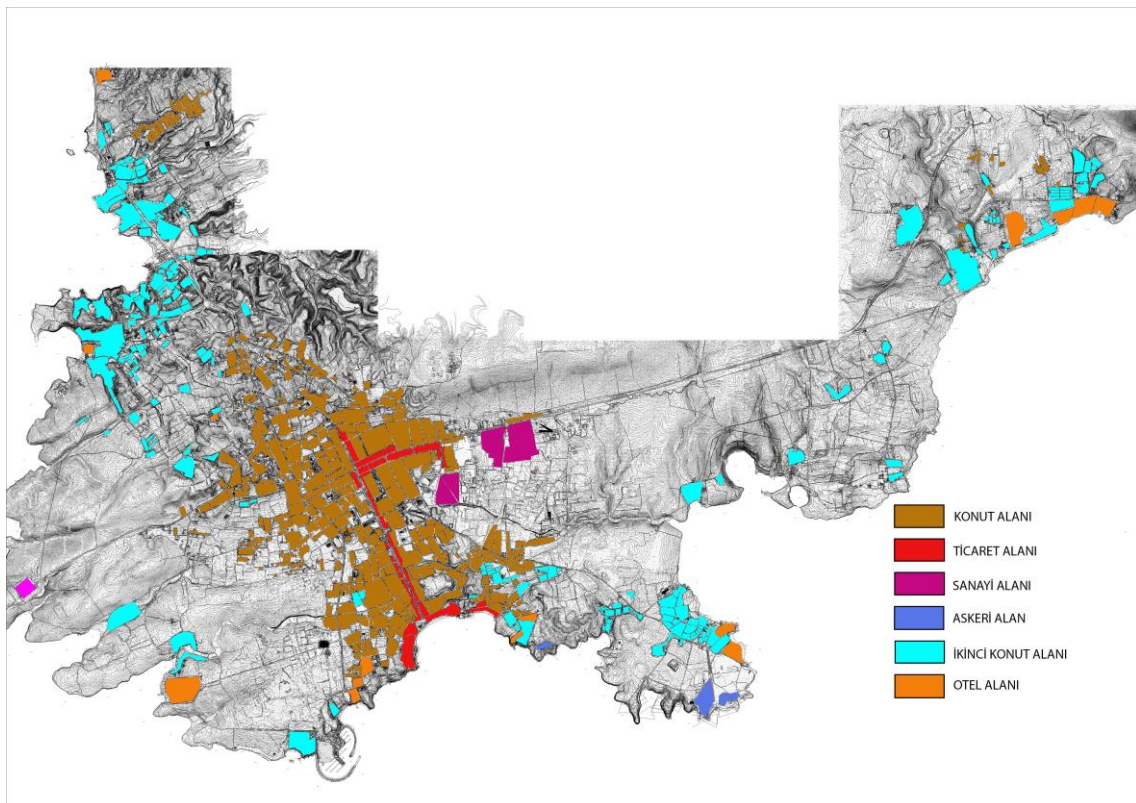
Didim ilçesinde TÜİK ve URL 5 verileri aracılığıyla analiz edilen nüfus yoğunluğu sürekli yaşayan nüfus üzerinden veri sağlamaktadır. Bu nedenle turizm tesisleri ve ikinci konut yapılaşmaları hesaplanan yoğunluk içerisinde yer alamamakta ve kentsel saçaklanmanın ölçülmesinde kullanılan temel ölçütlerden biri için yeterli veri sağlayamamaktadır. Bu nedenle arazi üzerinde inceleme yapılarak ikinci konut ve otel alanlarının tespit edilerek kentsel saçaklanmanın boyutları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

4.4.2. Arazi Kullanım

Kentsel alan kullanımını ölçmek üzere kentte yapılaşmış alanlar tespit edilmiştir. Didim ilçesi 2005 yılında Turizm Bölgesi ilan edilmesi ile birlikte turizm faaliyetlerinde gelişme göstermiştir. Artan turizm talebi doğrultusunda kentte otel ve ikinci konut

kullanım alanları yapılaşmaya başlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde Apollon Tapınağı ve çevresinde yerleşen kent, nüfusun artması ile birlikte büyümeye başlamıştır.

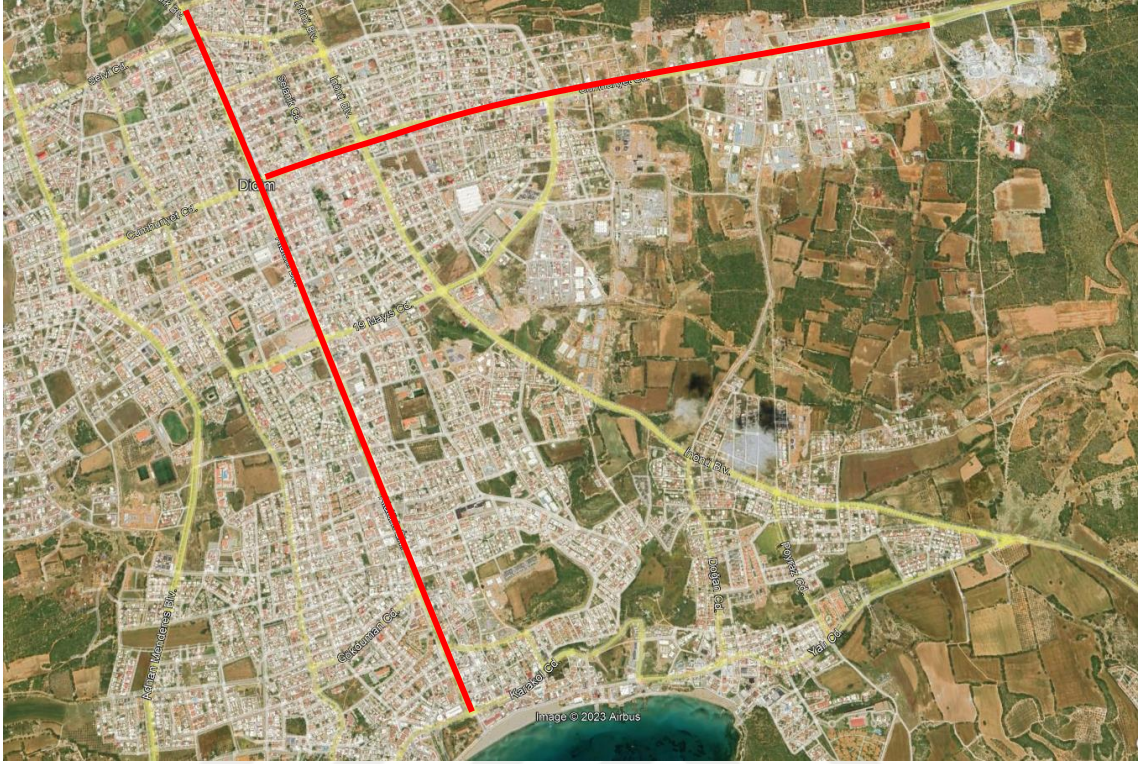
Kentlerin büyümesiyle birlikte kent çeperinde yer alan kırsal alanların yapılaşması kentlerin plansız ve kontrolsüz şekilde büyümesine neden olmaktadır. Bu kapsamda kentsel saçaklanmanın birçok nedeni bulunmaktadır. Ancak bugüne kadarki yapılan akademik çalışmalarda kentsel saçaklanmanın turizm faaliyetleri çerçevesinden ilişkisi incelenmemiştir. Bu çalışmada, turizm faaliyetlerinin kentsel saçaklanma üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek amacıyla turizm tesis alanları ve ikinci konutlar analiz edilmiştir.

Görsel 4.15: Didim İlçesi Arazi Kullanım Haritası (2012 yılı halihazır ve arazi çalışması verisinden faydalanarak yazar tarafından hazırlanmıştır)

Didim ilçesinde yapılan arazi çalışması ile birlikte turizm amaçlı kullanılan otel, motel, tatil köyü gibi alanlar tespit edilerek kent içerisindeki konumu belirlenmiştir. Didim kentinin ilk yerleşimi Apollon Tapınağı ve çevresinde olduğu gözlenmiştir. Nüfusun artması ile birlikte büyüyen kent güney aks boyunca yerleşmeye başlamıştır. Bugün kent merkezinde bulunan Altinkum Plajı ve Atatürk Bulvarı etrafında ticaret (MİA) alanları yer almaktadır. Kentin ticaret aksının, Atatürk Bulvarı ve Cumhuriyet Caddesi boyunca olduğu tespit edilmiştir (Görüntü 4.16). Kent merkezinde bulunan konut alanlarının yaz kış kullanıldığı, kent çeperinde yer alan yapıların turizm amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Mavişehir Mahallesi'nde turizm amaçlı kullanılan

yapılaşmalar ve kent merkezi arasındaki bulunan alanın yapılaşmaya başladığı gözlenmiştir.

Görsel 4.16: Atatürk Bulvarı ve Cumhuriyet Caddesi boyunca yapılaşmış alanlar (Google Earth verisi kullanılmıştır.)

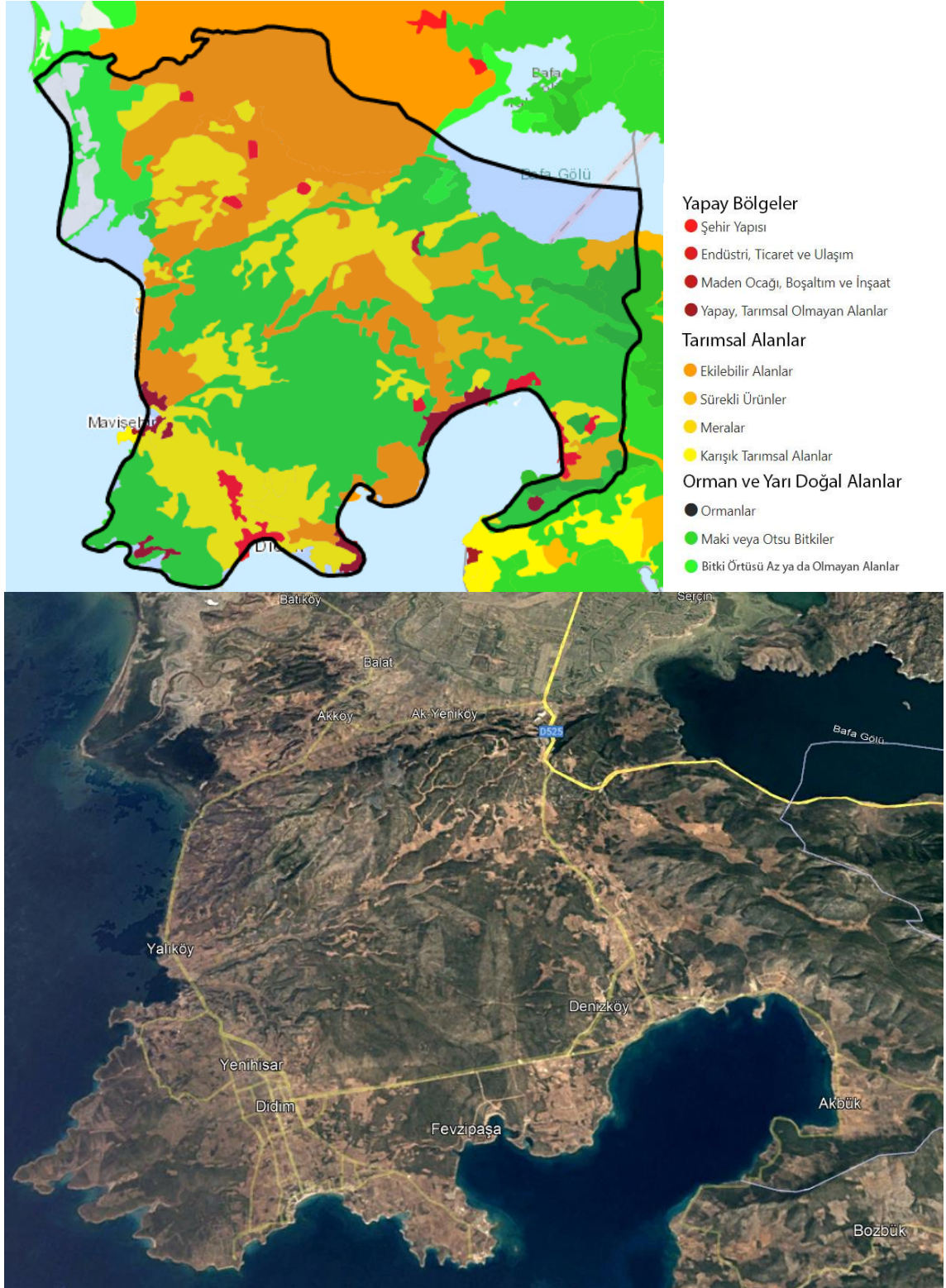

Görsel 4.17: Mavişehir Mahallesi ve kent makroformu kuzeyinde yapılaşmış alanlar (Google Earth verisi kullanılmıştır.)

Mavişehir Mahallesi ve kent merkezinin kuzeyinde bulunan bölgenin sıçramalı gelişme gösterdiği görülmektedir. Arazi üzerinde birbirinden kopuk ve boşluklu alanların mevcut olduğu tespit edilmiştir. Mavişehir Mahallesiinde turizm tesislerin 1990 yılında yapılaştığı bilindiği üzere kent makroformu ve Mavişehir

Mahallesi arasında kalan arsaların turizm tesisi olarak yapılaştığı gözlenmiştir. Birbirinden kopuk ve site şeklinde kapalı yapılaşmalar bulunmaktadır (Görsel 4.17).

Bu çalışma kapsamında kent makroformun da yaşanan değişimi incelemek üzere Corine uydu görüntüleri ve Google earth uydu fotoğrafları karşılaştırılarak kent makroformunda yaşanan değişim incelenmiştir.

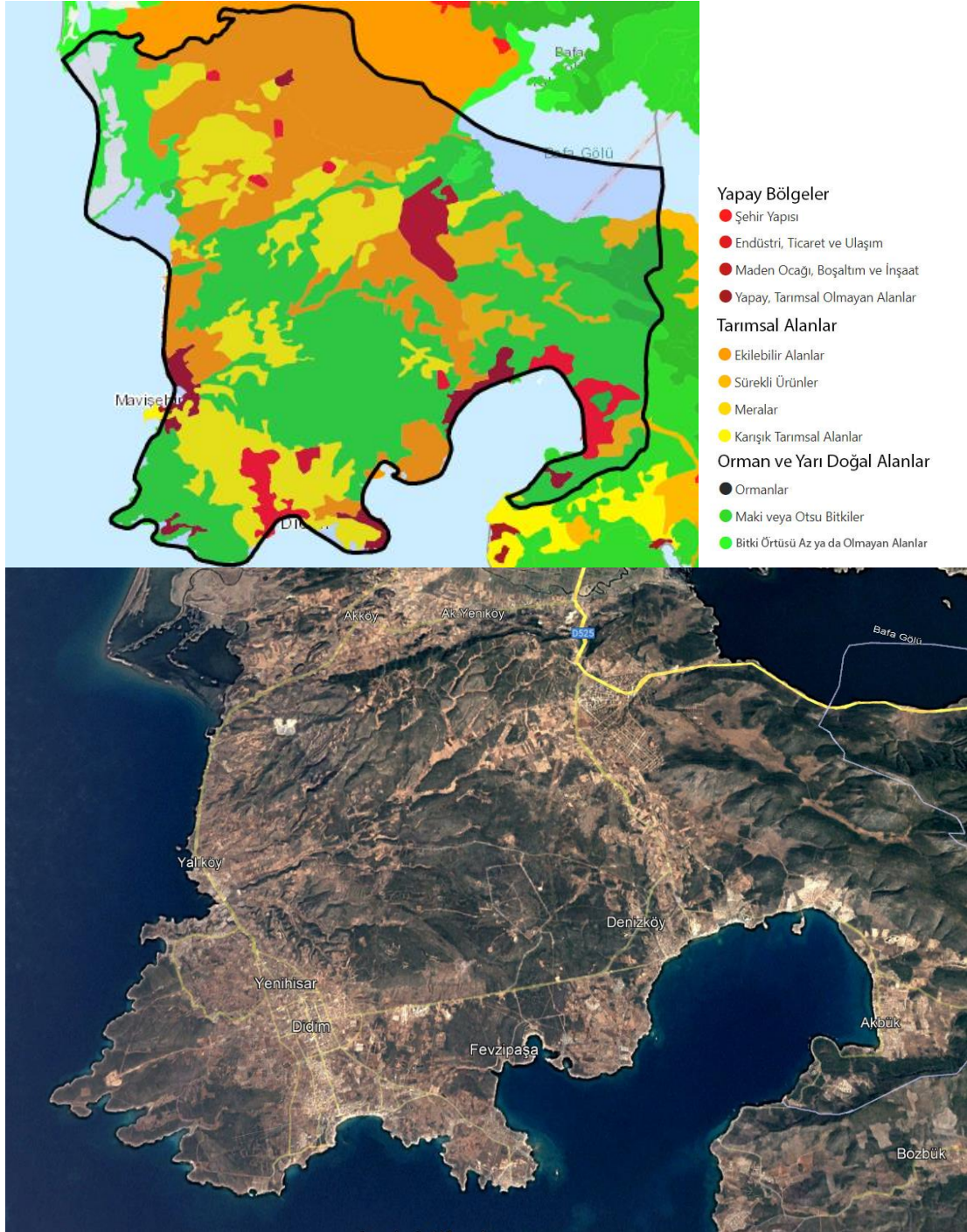

Görsel 4.18: Didim İlçesi 1990 Yılı Arazi Kullanımı (Corine Land Cover Data, 1990 ve Google Earth, 1990 verisi)

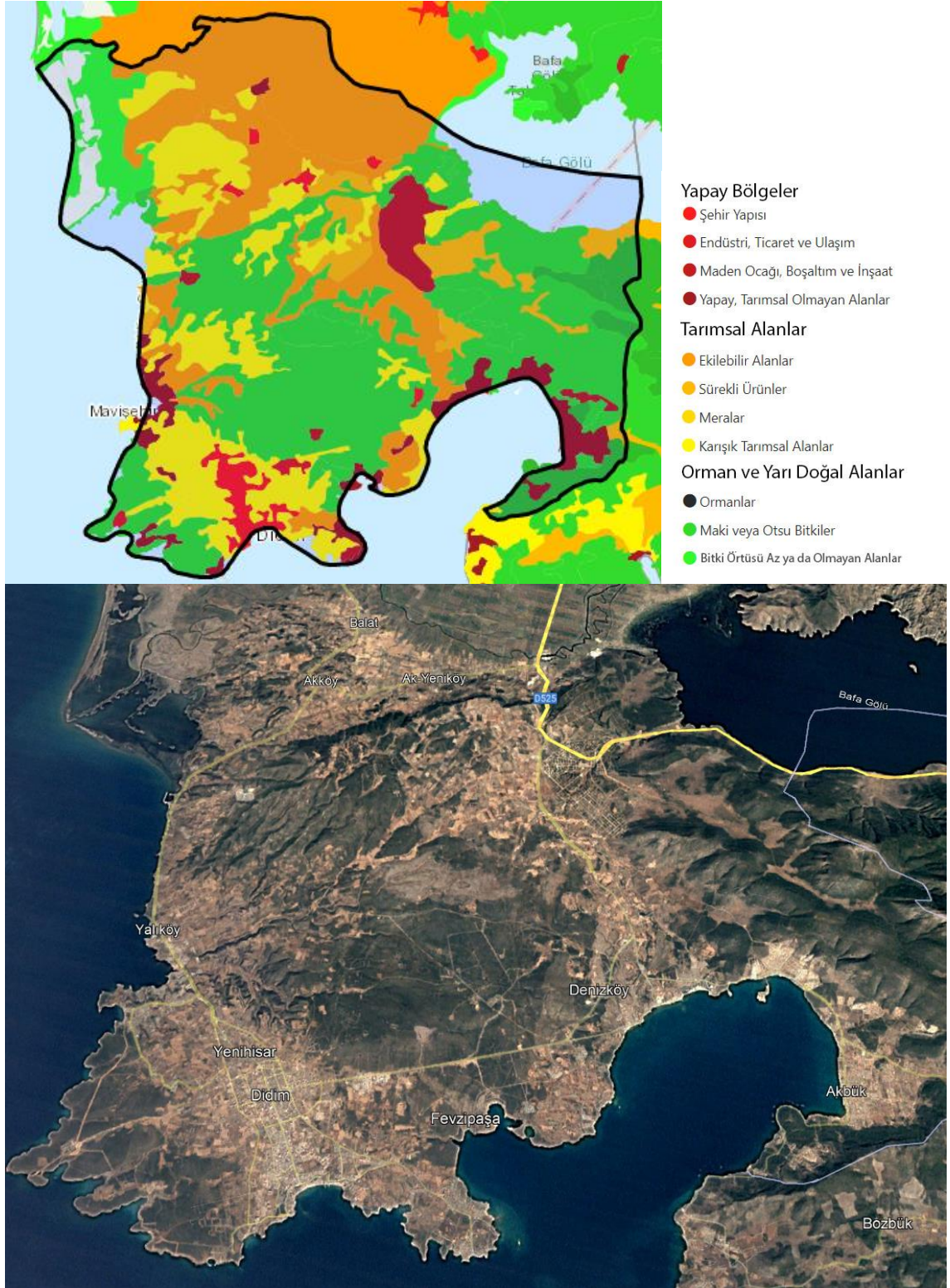
Görsel 4.19: Mavişehir, Akbük ve Fevzipaşa Mahalleleri (Google Earth Versisi)

1990 Corine ve Google earth fotoğrafları incelendiğinde kent merkezinin Altınkum Plajı ve Apollon tapınağı etrafında yapılaştığı gözlenmiştir. Aynı zamanda Mavişehir, Fevzipaşa, Akbük Mahalleleri ve kentin batısında 1990 yılında yapılaşmaların arttığı gözlenmektedir. Arazi kullanım çalışmasına elde edilen veriler 1990 yılında bu alanların turizm tesisleri için yapılaştığını göstermektedir.

Görsel 4.20: Didim İlçesi 2000 Yılı Arazi Kullanımı (Corine Land Cover Data, 1990 ve Google Earth, 1990 verisi)

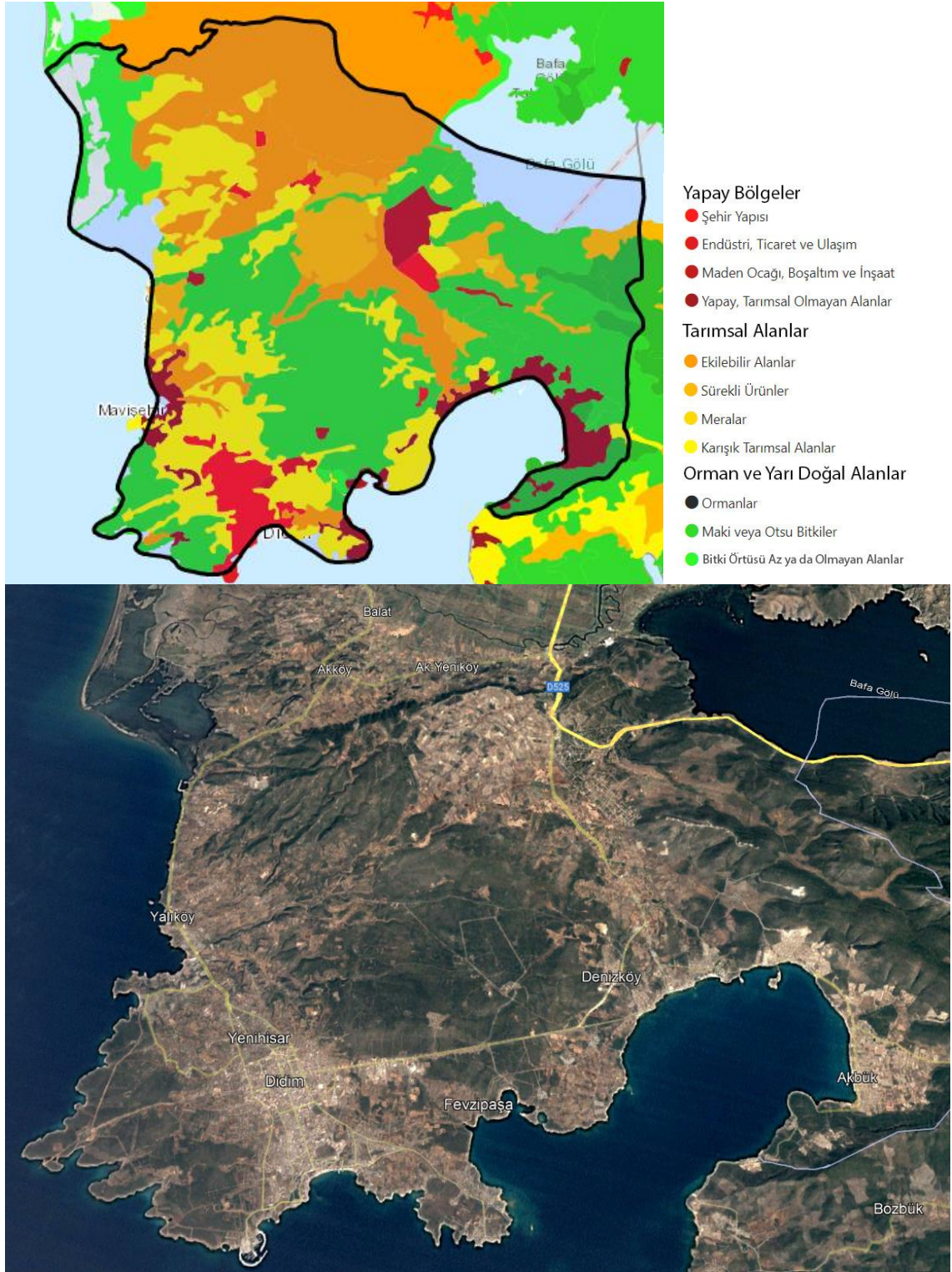
2000 yılı verileri incelendiğinde kent makroformunun kuzey, doğu ve batı yönünde büyüdüğü, aynı zamanda aradaki boşlukların dolarak kentsel alanların birleştiği görülmektedir. Aynı zamanda Akbük ve Mavişehir Mahallelerinde yapılaşmanın arttığı ve sıçramalı gelişmenin görüldüğü yerleşme lekesinde büyüme olduğu tespit edilmiştir.

Görsel 4.21: Didim İlçesi 2006 Yılı Arazi Kullanımı (Corine Land Cover Data, 1990 ve Google Earth, 1990 verisi)

2006 yılı incelendiğinde kent merkezinin kuzeye doğru genişlediği görülmektedir. 2005 yılında turizm bölgesi ilan edilmesi ile birlikte turizm faaliyetlerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Özellikle kıyı alanlarında sıçramalı biçimde

yapılaşmanın yoğunlaştığı gözlenmektedir. Aynı zamanda kentsel saçaklanmanın bir türü olan bant biçiminde gelişme alanlarının varlığı da tespit edilmiştir.

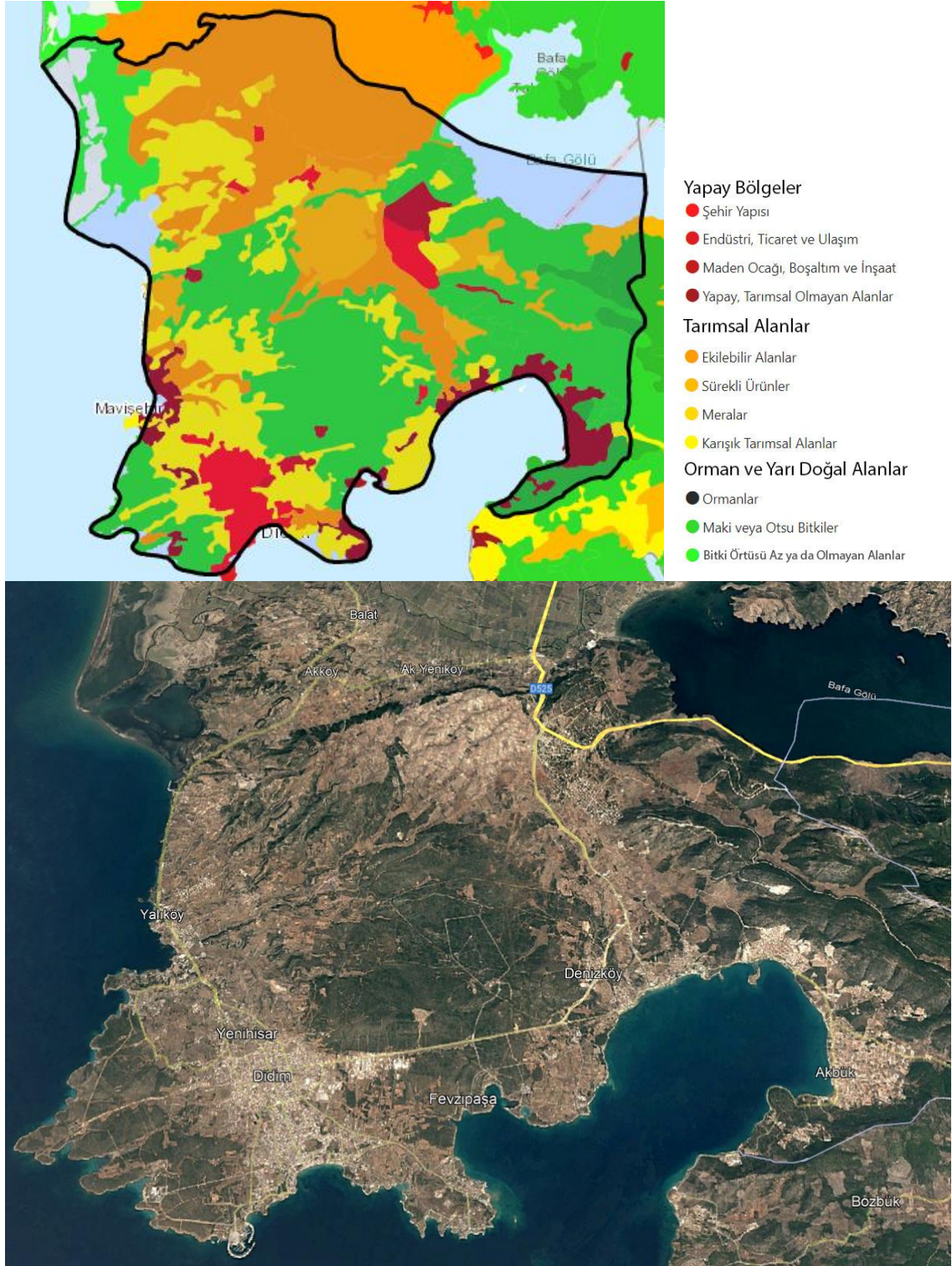

Görsel 4.22: Didim İlçesi 2012 Yılı Arazi Kullanımı (Corine Land Cover Data, 1990 ve Google Earth, 1990 verisi)

Görsel 4.23: Kentin Batısında Gelişme Konut Alanları (Google Earth Verisi)

2012 yılı incelendiğinde kentin kuzey, doğu ve batı yönünde yayıldığı gözlenmiştir. Kentten kopuk yerleşmelerin genişlediği gözlenmektedir. Kentsel alanın tarım alanı üzerinde yapılaştığı ve kentin tarımsal alanları kullanarak yayıldığı gözlenmektedir. Bu bölgede doğrusal yol boyunca lineer şekilde saçaklanmanın görüldüğü gözlenmektedir.

Görsel 4.24: Didim İlçesi 2018 Yılı Arazi Kullanımı (Corine Land Cover Data, 1990 ve Google Earth, 1990 verisi)

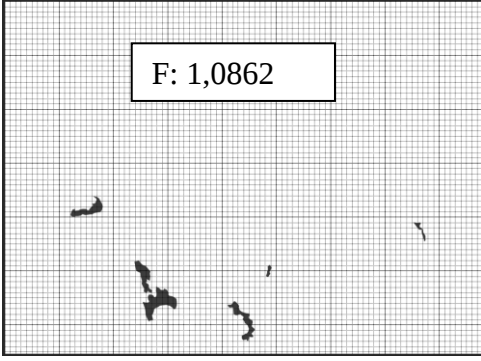
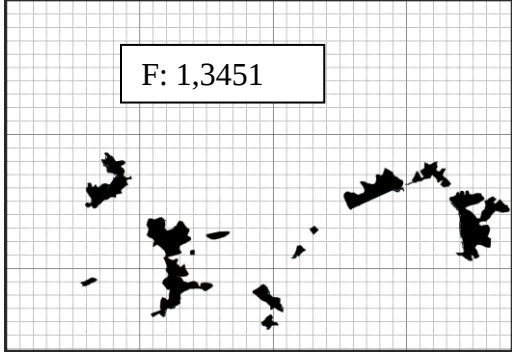
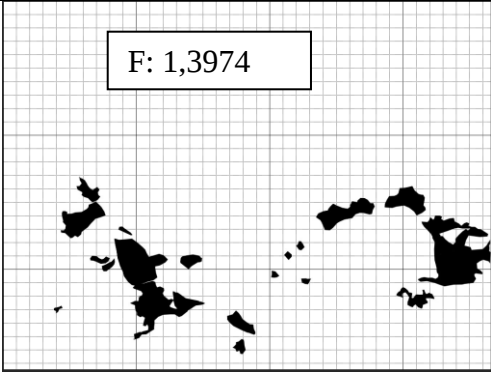
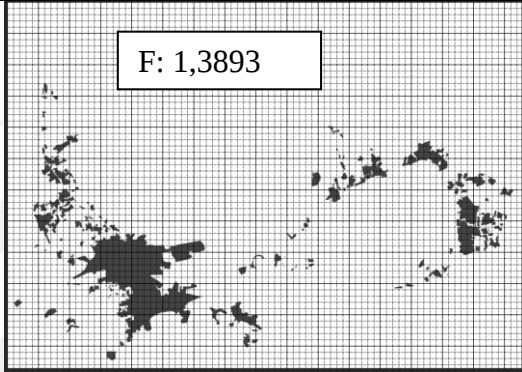
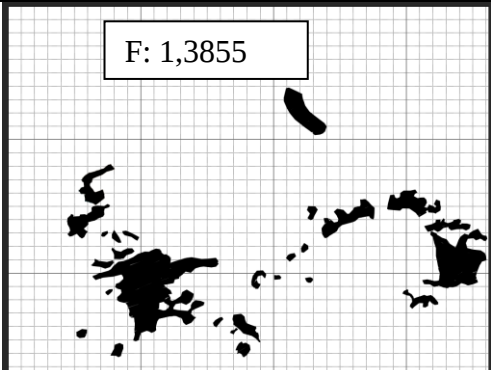
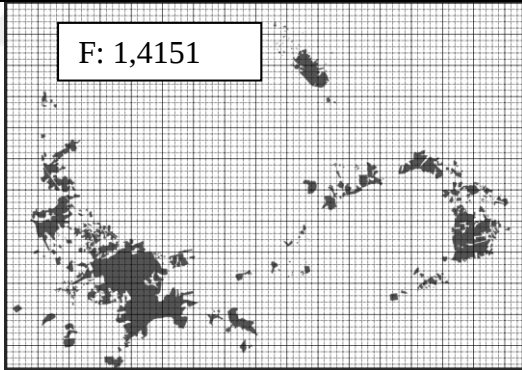

Görsel 4.25: Kent merkezinin güneyinde yapılaşmış alanlar (Google Earth verisi)

2018 yılına gelindiğinde kentsel alanın kıyı hariç tüm yönleri doğru yayıldığı gözlenmiştir. Altinkum mahallesi yarımadasında daha önceden başlayan yapılaşmalar kentsel alanın bu yöne doğru yapılaşmasına neden olmuştur.

Arazi kullanımı, Corine Land Cover ve Google Earth uydu görüntüleri karşılaştırıldığında Mavişehir ve Altinkum Mahallelerinde turizm amaçlı yapılaşmaların kentsel alanın kontrolsüz şekilde yapılaşmasına neden olduğu görülmektedir. Kentin batısında bulunan otel ve ikinci konutların kentsel alanın batı yönünde ormanlık alan ve tarım alanlarının yapılaşmasına neden olduğu gözlenmiştir.

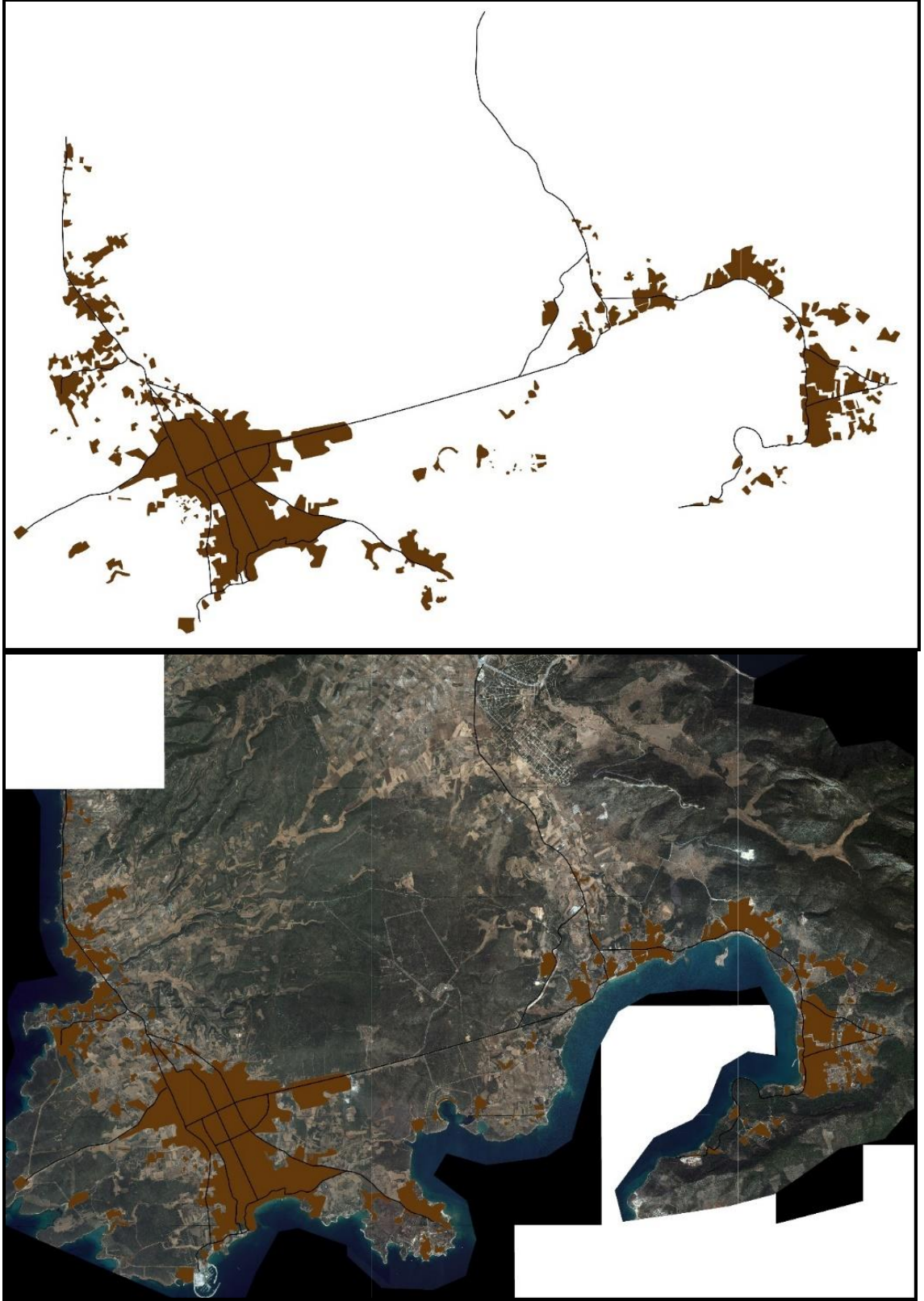
Didim kenti makroformunun gelişimi gözlemlendiğinde kentin kontrolsüz biçimde saçaklanarak büyüdüğü gözlenmiştir. Kent makroformu içerisinde boş arazilerin var olması kentin altyapı ve ulaşım gibi ihtiyaçların karşılanmasında yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

1990	2000
	
2006	2012
	
2018	2022
	

Tablo 4: Fraktal Boyut Kapsamında Tarihsel Süreç İçerisinde Kent Makroformunda Değişim (Google Earth ve Ortofoto verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur)

Kentsel saçaklanmanın boyutlarının ölçülmesine yönelik Fraktal Analiz kutu sayma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde 1 ve 2 arasında değerler verilmektedir. Tarihi geçmişi bulunan yerleşmelerde fraktal boyut 1 değerine yakın olmaktadır. Modern kent dokusunun bulunduğu yerleşmelerde fraktal boyut 2 değerine yakın yüksek fraktal değerler almaktadır. Didim kenti incelendiğinde 1990 yılında 1'e yakın değer aldığı görülmektedir. İlerleyen yıllarda yerleşim alanının büyümesi ile birlikte fraktal değerinin yükseldiği görülmektedir. Fraktal değer analizi kapsamında Didim

kentinin fraktal boyutunun 1 değerine yakın olduğu görülmektedir. Kentin saçaklanma eğilimi gösterdiği çıkartılabilmektedir (Tablo4).

Görsel 4.26: Kentte yapılaşmış alanalar (Didim Belediyesi Verisi Kullanılarak hazırlanmıştır.)

Belediyeden elde edilen 2012 yılı Ortofoto görüntüleri üzerinden yapılaşmış alanlar çıkartılmıştır. Bu alanlar incelendiğinde kent makraformu kuzey ve batı aks boyunca saçaklanarak gelişme gösterdiği görülmektedir. Mavişehir Mahallesi bulunan yapılaşmaların daha önceki dönemlerde yapılaştığı bilindiği üzere kent makroformunun kuzey aksı boyunca yapılaşmasına etkisi olduğu gözlenmektedir. Bu bölgede yapılan arazi kullanım çalışması kapsamında Mavişehir Mahallesi bulunan yapılaşmaların ikinci konut veya otel gibi turizm tesisi olarak yapılaştığı görülmektedir. Aynı zamanda Fevzipaşa ve Akbük Mahallelerinde turizm amaçlı yapılan yapılaşmaların arttığı gözlenmektedir. Özellikle Akbük Mahallesi'nin kıyıya paralel olarak dağın uzanması kentin kıyıya paralel şekilde dağ eteğinde yapılaşmaya neden olduğu gözlenmektedir.

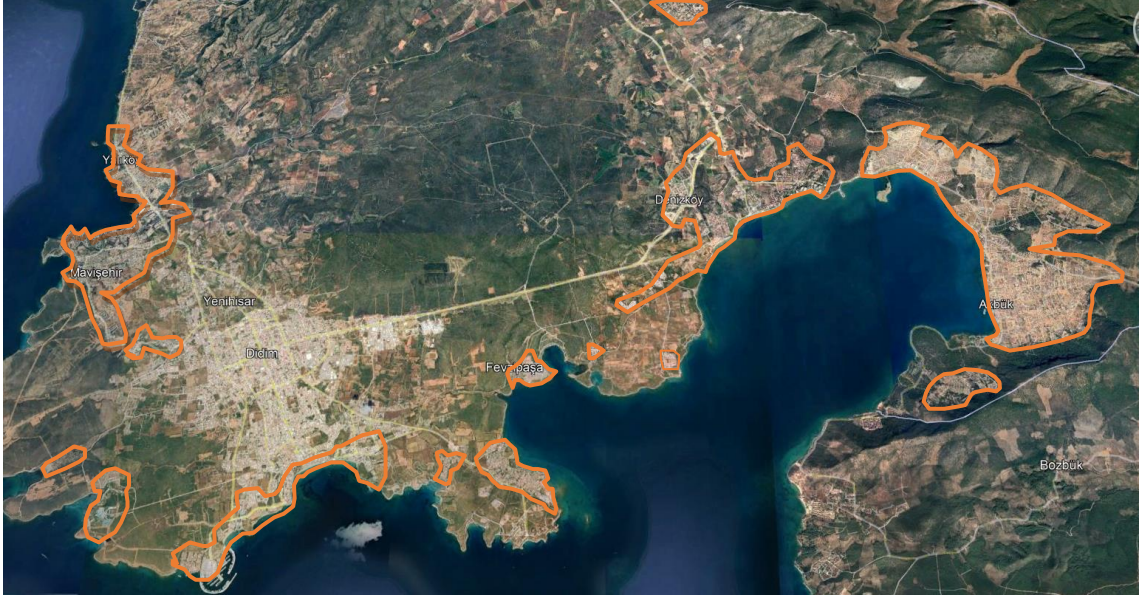
Görsel 4.27: Fevzipaşa ve Akbük Mahalleleri (Google Earth.)

Resim 4.1: Fevzipaşa Mahallesi (Kişisel Arşiv,2023.)

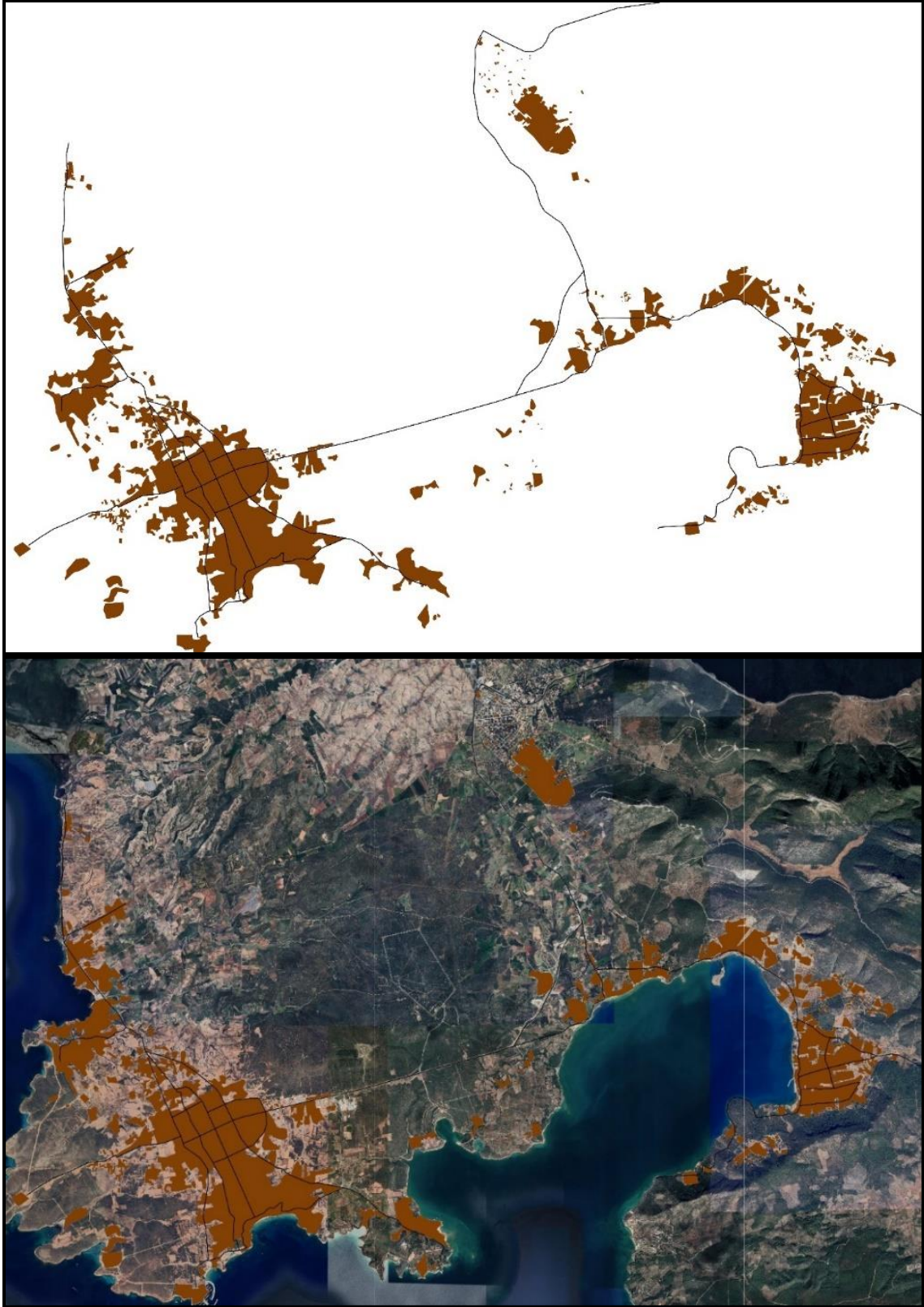

Resim 4.2: Akbük Mahallesi (Kişisel Arşiv, 2023.)

Görsel 4.28: Turizm Faaliyetlerinin yapılaştığı alanlar (Arazi Kullanım ve Google Earth Verisi kullanılarak hazırlanmıştır.)

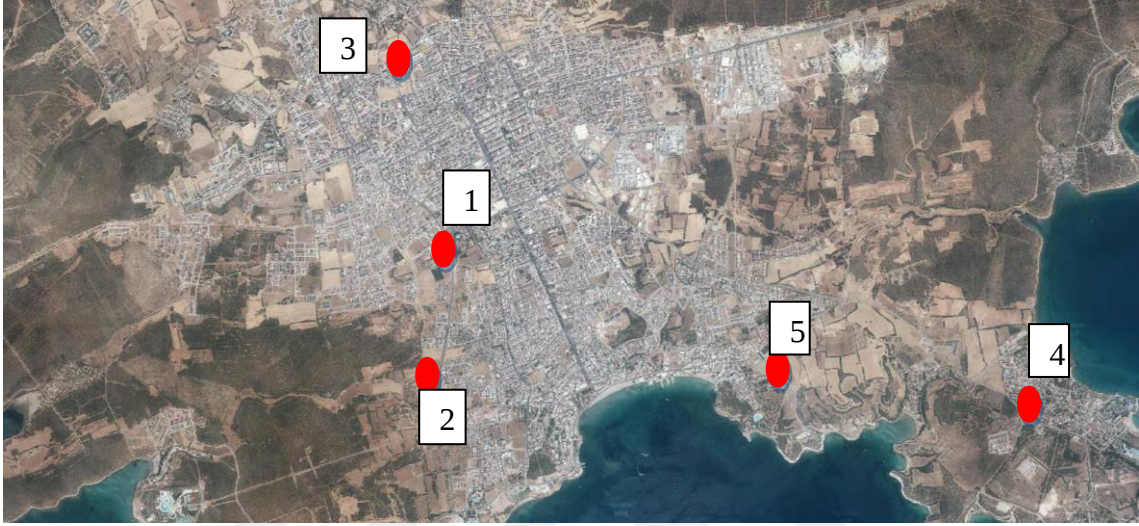
Turizm tesislerinin yoğunlaştığı alanlar incelendiğinde kentin doğu, batı, kuzey ve güney yönünde yoğunlaştığı görülmektedir. Kuzeyde bulunan Mavişehir Mahallesiindeki turizm tesislerinin 1990'lı yıllardan bu yana geldiği tespit edilmiştir. Fevzipaşa ve Akbük Mahallelerinde ikinci konut ve otellerin yoğunlaştığı tespit edilmiş ve bu bölgelerde yalnızca turizm amaçlı yapılaşmalar görülmektedir. Turizm tesislerinin deniz kıyısına paralel yapılaşması kentin sıçramalı gelişmesine neden olmaktadır. Kent makroformunun kuzey çeperinde de turizm amaçlı yapılaşmaların olduğu gözlenmektedir.

Görsel 4.29: 2022 Yılı Kentte yapılaşmış alanlar (Google Uydu Verisi.)

2022 Google uydu verisi incelendiğinde kent makroformunun kuzey aksında ve Akbük mahallesinde yapılaşmanın yoğunlaştığı görülmektedir. Aynı zamanda kentin batı yönünde yapılaşmaların sıçramalı olarak geliştiği görülmektedir. Kentin kuzey doğusunda bulunan Kızıldamdere mevkiinin İmar Planı 1995 yılında yapıldığı ve

yapılaşmaların yoğunlaştığı görülmektedir. İmar Planında konut imarlı olan bölgenin arazide yapılan incelemede turizm amaçlı ikinci konut yapılaşmaların yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Arazi üzerinde yapılan incelemelerde kentten kopuk ve dağınık yerleşmeler olduğu aynı zamanda yapılaşmış kent üzerinde boş arazilerin varlığı söz konusudur (Görsel: 4.29).

Görsel 4.30: Çalışma Alanından Görseller (Google Uydu Verisi.)

Resim 4.3: Kentte yapılaşmış alanlar 1 (Kişisel Arşiv, 2023.)

Resim 4.4: Kentte yapılaşmış alanlar 2 (Kişisel Arşiv, 2023.)

Resim 4.5: Kentte yapılaşmış alanlar 3 (Kişisel Arşiv, 2023.)

Resim 4.6: Kentte yapılaşmış alanlar 4 (Kişisel Arşiv, 2023.)

Resim 4.7: Kentte yapılaşmış alanlar 5 (Kişisel Arşiv, 2023.)

4.5. Değerlendirme

Didim’de ilk yerleşim Apollon Tapınağı ve çevresinde görülmektedir. Sonraki yıllarda çıkan yangın ile kent Yenihisar olarak adlandırılan Tapınağın bir kilometre güneyine taşınmıştır. Nüfus mübadelesi kapsamında kente getirilen göçmeler nüfusun artmasını sağlamıştır. 1968 yılında Belediye statüsünü alan Didim kentinin ilk imar planı 1988 yılında yapılmıştır. Bu imar planında günümüzde turizm tesisi olarak kullanılan alanlar konut alanı veya otel alanı olarak gösterilmiştir. 2005 yılında 2634 sayılı Turizm Teşvik Yasası kapsamında “Aydın-Didim Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi” ilan edilmesiyle turizm amaçlı yapılaşmalara olan talebin artmasına bağlı olarak kentsel alanda turizme yönelik kullanımların artmasına ve kentsel alanın saçaklanmasına neden olmuştur.

Kent merkezinde yer alan Efeler, Hisar, Yeni, Cumhuriyet ve Çamlık Mahalleleri merkez mahalleler olup bu bölgede yaşayanların büyük çoğunluğu yılın tümünü burada geçirmektedir. Merkez mahalleler arasında yer alan Yeni Mahalle tamamen yapılaşmış alanlardan oluşmaktadır. Hisar, Efeler ve Çamlık Mahalleleri merkez mahallelerden olmakla birlikte bu alanların yapılaşması tamamlanmamakla birlikte yeni gelişme konut alanlarını oluşturmakta ve saçaklanmanın buralarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bölge içerisinde nüfus yoğunluğu en fazla artan mahalle Altinkum ve Çamlık Mahalleleri olmuştur. Ancak uydu fotoğrafları üzerinden yapılan incelemede yapılaşmış alanın en fazla Akbük Mahallesinde olduğu gözlenmektedir.

Corine Land Uydu görüntüleri üzerinden makroform lekeleri çıkartılmıştır. Makroform lekelerinin çıkartılması ile birlikte nüfus yoğunluğu analizleri çakıştırılmıştır. Kentsel makroformun büyümesine rağmen nüfus yoğunluğunda değişimin büyük olmadığı tespit edilmiştir. Nüfus yoğunluğunun kentsel büyümenin nedeni olmadığı gözlenmiştir bu nedenle yapı yoğunluğunun değişimi incelenmiştir.

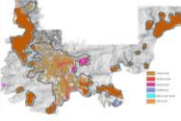
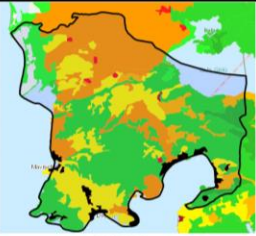
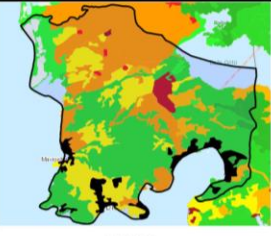
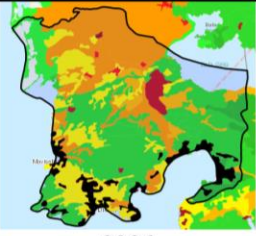
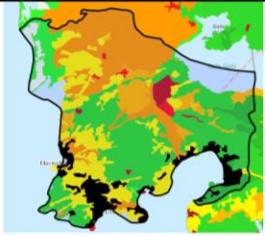
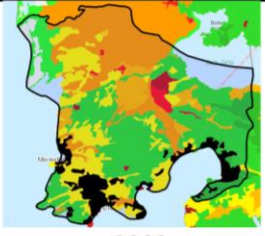
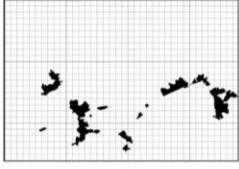
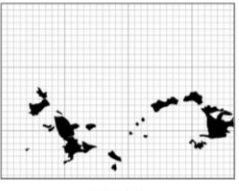
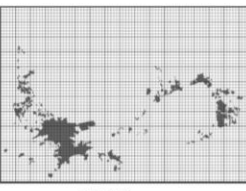
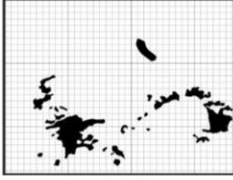
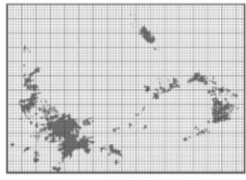
Yapı yoğunluğunun yıllar içerisindeki değişimi tespit edilmesine yönelik Fraktal analiz kutu sayma yöntemi kapsamında 6 dönemde inceleme yapılmıştır. Fraktal analiz kutu sayma yönteminde geleneksel mahalle ve saçaklanma eğilimi gösteren mahallelerde fraktal boyut 1 ve 1'e yakın değerler almaktadır. Bu kapsamda Didim kentinin fraktal boyutunun 1'e yakın olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle Didim kentinin saçaklanma eğilimi gösterdiği çıkartılabilmektedir.

Yapılan analizler kapsamında kentsel alan toplamda 4434.8 ha yapılaşmıştır. Toplam alan içerisinde 2853.34 ha alan saçaklanarak gelişme göstermiştir. Yapılan incelemeler kapsamında kent içerisinde 2434.37 ha alanın turizm tesislerini ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda kentsel alanın genişlemesinde nüfus artışından ziyade turizm amaçlı yapılan otel ve ikinci konut yapılaşmalarının neden olduğu tespit edilmiştir. Ancak kentten kopuk turizm amaçlı yapılaşmalar kıyı bölgelerinde yer seçmişlerdir. Mavişehir ve Akbük mahallelerinde 1990 yılında yapılmaya başlayan turizm tesis alanları sonraki dönemlerde talebin artmasına bağlı olarak genişlemeye devam etmiştir. Gelişme süreci boyunca turizm tesislerinin genelde kıyı bölgelerinde yapılaşması artmıştır. Turizm tesislerinin alan talebinin yanında nüfusun artması nedeniyle bir yandan kent makroformu da büyüme eğilimini sürdürmüştür. Kentin batı koridorunda, kentsel alan bant şeklinde gelişme göstermektedir. Kuzey yönünde ise kent saçaklanarak gelişme göstermiştir. Akbük mahallesinde turizm amaçlı yapılaşmalar kentten kopuk yerleşmelerin doğmasına neden olmuştur. Bu bölge koy niteliğinde olması sebebiyle kıyıya paralel yapılaşmaların yer aldığı görülmektedir. Akbük Mahallesinin yapılaşmasının büyük kısmını turizm amaçlı kullanılan otel ve ikinci konut alanlarını kapsamaktadır.

Yıl	Toplam Alan (ha)	Turizm Alanları (ha)	Toplam Saçaklanmış Alan (ha)	Turizme Ayrılmış Olan Saçaklanmış Alanlar (ha)	Toplam Alan İçerisinde Turizme Ayrılmış Olan Saçaklanmış Alanların Oranı (%)
2022	4434.87 ha	2527.77 ha	2853.34 ha	2434.37 ha	%85.31

Tablo 5: Saçaklanmış Alan Hesabı (Yazar Tarafından Hazırlanmıştır)

Kentin doğusundaki kıyı bölgelerinde kentten kopuk otel ve ikinci konut yapılaşmaları bulunmaktadır. Didim kentinin tarım alanları üzerinde kurulduğu göz önünde tutulursa kentsel alanın büyümesi tarım alanlarının yapılaşmasına yol açmıştır. Arazi kullanım ve kentsel yerleşme alanı verileri karşılaştırıldığında Didim kentinde saçaklanarak gelişen kentsel alanların %85.31'inin turizm faaliyetleri nedeniyle gerçekleştiği görülmektedir.

Tarihsel Süreç	1990	2000	2006	2012	2018	2022
PLANLAR	 1988	 2004	 2007	 2008	 2012	
NÜFUS YOĞUNLUĞU				 2013	 2017	 2022
ARAZİ KULLANIM				 2012		 2022
UYDU GÖRÜNTÜLERİ	 1990	 2000	 2006	 2012	 2018	
FRAKTAL BOYUT	 1990	 2000	 2006	 2012	 2018	 2022
YASAL BOYUT	1968 YILINDA BELEDİYE STATÜSÜNE ALINMIŞTIR. 1970 TURİZM TEŞVİK KANUNU'NUN KABUL EDİLMESİ.		2005 YILINDA KÜLTÜR VE TURİZM KORUMA VE GELİŞME BÖLGESİ İLAN EDİLMİŞTİR.			

Tablo 6: Değerlendirme Tablosu (Yazar Tarafından Hazırlanmıştır)

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Ortaya çıktığı günden bu yana turizm faaliyetlerinin olumlu veya olumsuz birçok etkisi olmuştur. Başlangıçta üst gelir gruplarının şifa bulma ve gezip görme amacıyla yaptıkları bu faaliyetler küreselleşme ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Küreselleşme ile birlikte deniz-kum-güneş turizminin yaygınlaşması kıyı kentlerinin cazibesini arttırmıştır. Bu bölgelerde turizmin yaygınlaşması bölgenin ekonomik anlamda gelişmesini sağlamıştır. Turizmin kalkınmanın aracı olarak görülmesi turizm tesislerinin artmasıyla birlikte kıyı alanları ve doğal yapı üzerinde geri dönüşü olmayan tahribatlara neden olmaktadır. Turizm taleplerinde yaşanan değişim ile villa ve ikinci konut gibi bireysel turizm alanları ön plana çıkmıştır. Özellikle doğal cazibe alanlarında yapılaşmaya başlamıştır.

Sanayi devrimi ile birlikte kentsel alanlar doluluk oranına ulaşmış ve kent çeperinde yer alan arazilerin yapılaşmasına neden olmuştur. Kentsel alanların çevresine doğru plansız büyümesi çeperde yer alan tarım ve doğal alanların yapılaşmasına sebep olmuştur. Kentsel alanların büyümesi literatürde kentsel büyüme, kentsel yayılma ve kentsel saçaklanma kavramları ile açıklanmaktadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan kentsel saçaklanma; hızlı kentleşme nedeniyle sıçramalı veya bant biçiminde gelişen kentsel alanlar olarak tariflenmektedir. Kentsel saçaklanma kentsel alanın düşük yoğunluklu plansız gelişmesine ve daha fazla alan kullanılmasına neden olmaktadır. Bu durum kent içerisinde boşluklu alanların oluşmasına neden olmaktadır.

Kentsel saçaklanmanın nedenleri arasında nüfus artışı, ekonomik ve teknolojik ilerlemeler gibi nedenler bulunmaktadır. Artan turizm talepleri doğrultusunda kentsel araziler plan değişikliği ve imar uygulaması çalışmaları ile yapılaşmaya başlamıştır. Öncelikle kıyı bölgelerinde yapılaşmaya başlayan ikinci konut alanları nedeniyle kentsel alanlar kontrolsüz şekilde büyümeye başlamıştır. Bu çalışma kapsamında literatürde eksik kalan turizm faaliyetlerinin kentsel saçaklanma üzerindeki etkisini incelenmiştir.

Bu çalışma için örneklem alan olarak Aydın ilinin, Didim ilçesi seçilmiştir. Didim ilçesi Aydın'ın iki önemli turizm merkezinden birini oluşturmaktadır. Bölgenin son yıllarda nüfusunda yaşanan ani artışlar ile birlikte yapılaşmanın arttığı gözlenmiştir. Didim, 2005 yılında turizm bölgesi olarak ilan edilmiştir. Öncesinde küçük bir ilçe olan bölge geçimini tarım ve geleneksel ekonomik faaliyetler ile sürdürmektedir. 2005 yılında Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi ilan edilmesiyle birlikte turizm faaliyetleri gelişmeye başlamıştır.

Bu çalışmada turizm faaliyetlerinin kentsel saçaklanma üzerindeki etkileri incelenmiştir. Turizm faaliyetleri ekonomik olarak bölgenin kalkınmasına katkı sağlamasına rağmen çevresel yapı üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Kentsel alanların kontrolsüz büyümesine neden olmaktadır. Didim kentinde kıyı bölgelerinde 1990 yılından bu yana turizm amaçlı kullanılan yapılaşmalar mevcuttur ve daha sonraki süreçte kentten kopuk olarak yapılaşan turizm tesisleri ve kent makroformu arasındaki alan yapılaşmaya başlamıştır. Bu alanda sıçramalı kentsel saçaklanma tipi görülmektedir. Aynı zamanda kentin doğu ve batı aksında ulaşım bağlantıları boyunca gelişen lineer yayılma biçimi görülmektedir. Kentsel saçaklanmanın sınırlandırılabilmesi için bütüncül kent planları hazırlanarak kentte boşluklu alanların doldurulması ve sürdürülebilir gelişim planı oluşturulması gerekmektedir.

Didim kentinde turizmin kalkınmanın aracı olarak görülmesiyle 1988 yılı imar planlarında turizm tesisi niteliğinde kıyı alanları yapılaşma başlamıştır. Bölgede turistik amaçlı tesislere talebin artmasıyla birlikte yapılaşmalar hız kazanmıştır. Artan talebi karşılamak ve kısa vadede yüksek getiri elde etmek amacıyla araziler plan değişikliği ve imar uygulamaları aracılığıyla yapılaşmaya açılmaktadır. Didim kentinde kıyı bölgelerinde başlayan yapılaşma taleplerin artması kıyı ve kent makroformu arasındaki alanların tamamen yapılaşmasına neden olmuştur. Yapılan analizler kapsamında Didim kentinin saçaklanarak büyümesinin en önemli etmenleri arasında turizm tesisleri ve ikinci konut alanlarının yer aldığı görülmektedir. Yılın büyük bölümünde boş kalan ve yalnızca tatil sezonunda kullanılan bu alanlar tarım alanları üzerinde de baskı oluşturmaktadır. Kentin kontrolsüz büyümesi kent çeperinde yer alan tarımsal alanların tahrip edilmesine neden olmaktadır. Didim kentinin makroformunun çeperinde yer alan tarım alanları kentsel alanın büyümesiyle yok edilmiştir.

Fraktal analiz kutu sayma yöntemi kapsamında kentsel makroformun saçaklanma değeri incelenmiştir. Fraktal analiz yönteminde 1 ve 2 arasında değerler verilmektedir. Fraktal analiz yönteminde geleneksel ve saçaklanmış kent modelleri 1'e yakın değerler vermekle birlikte modern kent dokusu ve bütünleşik kent yapıları 2'e yakın değerler almaktadır. Didim kentinin fraktal boyutu 6 dönemde incelenmiş ve 1'e yakın değerler almıştır. Bu kapsamda kentin saçaklanma eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir. Kentsel saçaklanma biçimi incelendiğinde kentin batısında lineer olarak kentsel büyüme görülürken kuzeyinde ve doğusunda saçaklanarak kentsel büyüme modeline rastlanmıştır.

Didim kentinin 1990 yılından önce geleneksel ve küçük bir yerleşme biçimi olduğu tespit edilmiştir. 2000 yılı sonrasında nüfusunun artması ve turizm bölgesi ilan edilmesiyle birlikte kentsel alan saçaklanarak büyümeye başlamıştır. 2000 ve sonrasında büyük lekeler şeklinde saçaklanan kent 2012 sonrasında küçük küçük lekeler şeklinde gelişme göstermektedir. Dolayısıyla saçaklanmış alanlar ve turizm tesisleri arasındaki ilişki incelendiğinde kent içerisinde saçaklanmış alanların %85.31'inin turizm faaliyetlerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Didim kentinin saçaklanarak büyümesinin nedenleri arasında turizm faaliyetlerinin önemi büyüktür.

Yapılan incelemeler kapsamında kent bütününde bütüncül planların eksik olduğu tespit edilmiştir. Kentte bütüncül planlar yapılması gerekmektedir. Kentin saçaklanarak büyümesinin nedenleri arasında talep doğrultusunda imar uygulamasının yapılması kentin kontrolsüz büyümesine neden olmaktadır.

6. KAYNAKLAR

- Acar, Y., (2020), Yeni Koronavirüs(Covid-19), Salgını Ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi, Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, Bahar:7-21
- Akıncı, Z. (2006), Sürdürülebilir Turizm Açısından Özel İlgi Turizminin Değerlendirilmesi, Turizm ve Mimarlık Sempozyumu (28-29 Nisan 2006) Bildiriler Kitabı, Antalya, 53-61.
- Akseki, H., Meşhur, M.Ç., (2013), Kentsel Yayılma Sonucu Yapılaşmaya Açılan Verimli Tarım Alanları: Konya Kenti Deneyimleri, Megaron 2013;8(3):165-174
- AKOVA, Orhan (2006), Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılama Ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akademik İncelemeler, Sayı:2 Cilt:1.
- Alpagu, H., & Koç, E. (2016). Turizmin ekonomik etkilerini ölçen yöntemler. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 11(1), 157-163.
- Ataöv, A., Osmay, S., (2007), Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım, METU JFA 2007/2, 24:2, 57-82
- Atasoy, B. & Öztürk Kuter, F. (2005). Küreselleşme Ve Spor. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (1) , 11-22 .
- Atıcı, M., (2019), Karaköy’de Turizm Odaklı Dönüşümün 19. Yüzyıl Yapıları Üzerinden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul
- Bahar, Ozan. Ve Sarı, Yaşar., (2006), “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvikler”, II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi.
- Bahar, O., (2007), Küreselleşme Sürecinde Türkiyede Turizm Sektöründe Sağlanan Teşvikler, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 9, Sayı: 1
- Balay, R. (2004), Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 37(2), 61-82
- Baltacı, F. (2011), İkinci Konut Turizmi Kapsamında Alanya’da Konut Edinen Yabancıların Kentin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yapısına Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi
- Barnes ve ark., 2001, Sprawl development, its patterns, consequences and measurement,
- Bayar, R., (2004), Küreselleşme, Bilgi Toplumu Ve Eğitim, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:37, Sayı:2, 61-82

- Bilgiçli, İ., Altınkaynak, F., (2016), Turizm Endüstrisinin Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi; Ekonomi Paradigmasıyla Yaklaşım, Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi, ICAFR 16 Özel Sayısı
- Bulut, E., (1998), Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri Ve Ekonomik Etkileri, Master Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Bulut, Z. (2006). Kemaliye (Erzincan) İlçesi ve Yakın Çevresinin Alternatif Turizm Kapsamında Rekreatif Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi, Atatürk Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Büyükcivelek, A. B. (2017). Tarih içinde kent. Özdemir, S. S., Özdemir-Sarı, Ö., ve Uzun, N. (Der.), Kent planlama içinde (ss. 69-93). Ankara: İmge Kitabevi.
- Büyükkşalvarcı, A., Şapcılar, M.C., Bayrakçı, S., (2016), Kalkınma Planları Kapsamında Turizm, Selçuk Üniversitesi Sosyal Ve Teknik Araştırmalar Dergisi Sayı: 11, 2016, Ss. 186-201
- Brueckner, J. K. (2000). Urban Sprawl: Diagnosis and Remedies, International Regional Science Review, 23 (2), 160-171
- Brueckner, J. K., & Helsley, R. W. (2011). Sprawl and Blight. Journal of UrbanEconomics, 69(2), 205–213. <http://doi.org/10.1016/j.jue.2010.09.003>
- Bruegmann, Robert. (2005). “Sprawl: A Compact History”, Chicago Press 2005.
- Caner, C.B., Engindeniz, S., Örük, G., (2022), Kentsel Saçaklanmanın Tarım Arazisi Değerlerine Etkilerinin Analizi: Aydın İli Efeler İlçesi Örneği, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 57(4) 2022, 2590-2604
- Civelek, A. (2014). Turizmin Sosyal Yapıya Ve Sosyal Değişmeye Etkileri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 13 (1-2) , 331-350
- Cieslewics, 2002, The environmental impacts of sprawl, Urban sprawl: Causes, consequences& policy responses, The urban institute press,
- Couch, C., & Karecha, J. (2006). Controlling urban sprawl: Some experiences from Liverpool. Cities, 23(5), 353–363. <http://doi.org/10.1016/j.cities.2006.05.003>
- Coştu, Y. (2005). Küreselleşme Üzerine Bazı Düşünceler, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, IV (7-8):90-105.
- Çavuş, C.Z., Uysal, A. B., (2018), Interaction With The Urban Development, Sprawl And The Rural Areas İn Canakkale, Planlama Dergisi, Ek1, 105-117

- Çeken, H., Ateşoğlu, L., (2008), Küreselleşme Sürecinde Turizm Endüstrisinin Avrupa Birliği Ve Endüstrisinin Avrupa Birliği Ve Türkiye Ekonomisindeki Yeri Ve Önemi, Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl: 2008 Sayı: 1
- Çeken, H., Dalgın, T., Karadağ, L., (2009), Küreselleşme Ve Uluslararası Turizm Arasındaki İlişki, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Bahar 2009, Sayı 22
- Çelik, M.Y., (2012), Boyutları Ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme, DPUJSS, 32,2
- Çetin, T.(2009), Beypazarı'nda Turist-Yerli Halk Etkileşimi Ve Turizmin Sosyal, Kültürel Ve Ekonomik Etkileri, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal Of Turkish World Studies, Cilt: IX, Sayı 1, Sayfa: 15-32, İzmir 2009.
- Çoşkun, N., (2010), Türkiye'de Turizm Politikaları Ve Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri, Uzmanlı Tezi, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara
- Dal, N., Baysal, S., (2007), Kuşadası'nda Kıyı Kullanımı Ve Turizmin Mekânsal Etkileri Konusunda Yerel Halkın Tutumları, Ege Coğrafya Dergisi, 16 (2007), 69-85, İzmir
- Dinçer, F.İ., İnan, B., (2018), Post-Modern Turizm Paradigması Etrafında Şekillenen Gerçek Üstü Bir Deneyim: Uzay Turizmi, Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi Cilt: 2, Sayı: 1, Bahar: 79-93, 2018 E-ISSN: 2602-3008
- Doğanay, H., Zaman, S., (2019), Türkiye Turizm Coğrafyası, Pegem Akademi, Ankara
- Doğancılı, O.S. (2017). Alternatif Turizm Bağlamında Göller Bölgesi Eko Turizm Değişim Planının Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Emekli, G., (2007), Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları Ve Türkiye'de Kültürel Turizm, Ege Coğrafya Dergisi, 14(2005), 99-107
- Emekli, G., (2007), Coğrafya, Kültür Ve Turizm: Kültürel Turizm, Ege Coğrafya Dergisi, 15(2006),51-59, İzmir
- Ewing, R., Pendall, R., ve Chen, D., (2002). Measuring sprawl and its impact Washington DC: Smart Growth America.
- Gardner, 2006, The impact of sprawl on the environment and human health, Urban sprawl a comprehensive reference guide, Greenwood press
- Gillham, Oliver (2002). The Limitless City: a Primer on the Urban Sprawl Debate. Washington DC: Island Press.

- Günbeyaz, N., Turan, N.G., (2009), Samsun İlinde Kentsel Büyüme Deseninin İncelenmesi, TMMOB Harita Ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel Ve Teknik Kurultayı 11-15 Mayıs 2009, Ankara
- Gündüz, E. (2013), Tatil Amaçlı İkinci Konutların Fiziksel ve Sosyal Yapıya Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi
- Güneş, P., (2021), Kentsel Büyüme, Yayılma Ve Kentsel Saçaklanma İle Gayrimenkul Piyasası İlişkilerinin Değerlendirilmesi: Ankara İli Alacaatlı, Bağlıca Ve Dodurga Mahalle Örnekleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi
- Gürbüz, A., (2002), Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma, Teknoloji, Yıl 5, (2002), Sayı 1-2, 49-59
- Gökdeniz, Ayhan, (2004), “Otel İşletmeciliği Ders Teksiri” Balıkesir
- Hayrulloğlu, G., (2018), Kentsel Yayılma Alanları Ve Bu Alanlarda Konut Talebini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Alacaatlı - Yaşamkent Mahalleleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Hayrulloğlu, G., Tanrıvermiş, Y.A., Tanrıvermiş, H., (2021), Kentsel Yayılma Alanları Ve Bu Alanlardaki Konut Talebi Üzerine Nitel Bir Araştırma, İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı Issue 34, Cilt Volume 12, Yıl Year 2021-3, 1413-1439
- Holden, E., (2004). Ecological Footprints and Sustainable Urban Form, Journal of Housing and the Built Environment, 19, 91-109.
- Holf, A., Salom, Macià Blázquez (2013), The Linkages between Real Estate Tourism and Urban Sprawl in Majorca (Balearic Islands, Spain), Land 2013, 2, 252-277
- Kalkan, A., (2017), Didim ve Çevresinin Tarihine Geleneksel Mutfak Kültürü Açısından Bakış: Zeytin/ Zeytinyağından Elde Edilen Yiyecekler ve Unutulmakta Olan Bir Tat: Kaşopita
- Kapan, K. (2018). Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Ekonomi Üzerindeki Etkileri: Antalya Örneği. Coğrafya Dergisi, (37), 47-56
- İçli, G., (2001), Küreselleşme ve Kültür, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2001, Cilt:25, No:2, 163-172
- Kanbak, A., (2014), İstanbul ve Kentsel Saçaklanma, dergiparka bak
- Karakayacı, Ö., Karakayacı, Z., (2012), Kentsel Saçaklanma Alanlarının Arsa/Arazi Değerini Belirlemeye Yönelik Yöntem Önerisi, The Journal Of Academic Social Science Studies, 5/4, 107-120

- Karabacak, K., (2020), Türkiye'deki Büyükşehir Belediyeli Şehirlerde Kentsel Yayılma, DTCF Dergisi 60.1 (2020): 158-178
- Karataş, M., Babür, S., (2013), Gelişen Dünya’da Turizm Sektörünün Yeri, Kmü Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15(25):15-24
- Kaypak, Ş., (2013), Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme, Global Journal Of Economics And Business Studies, Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)
- Keleş, R. (1980). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Keleş, R., “Kentbilim Terimleri Sözlüğü”, İmge Yayınları, Ankara, 83 (1998)
- Keleş, R. (2002). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kennedy, D., Singleton, J. Ve Geneo, M.R. (2006). History Of Recreation. İçinde G. Kassing, M. Feld, M. Rivera Ve D. Campbell (Editörler) Introduction To Recreation And Leisure (Ss. 17-37). New York: Human Kinetics
- Knaap, G., (2002). Talking smart in the united states. gouda: international meeting on multiple intensive land use, Habiform
- Kılıçarslan, Ç., (2006), İkinci Konutların Deniz Kıyılarına Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri: A, Sayı: 1, Yıl: 2006, ISSN: 1302-7085, Sayfa: 147-156
- Kiper, V.O, Saraç, Ö., Çolak, O., Batman, O., (2020), Covid-19 Salgınıyla Oluşan Krizlerin Turizm Faaliyetleri Üzerindeki Etkilerinin Turizm Akademisyenleri Tarafından Değerlendirilmesi, Baunsobed, 23(43), 2020, 527-551
- Koçer, G., (2020), Turizm Tarihini Keşfetmek: Modern Turizmin Doğuşu Ve Doğu’nun Cazibesi, Near East Historical Review 10/3, July - Temmuz 2020 327 – 344
- Kozak, M.A., Evren, S., Çakır, O., (2013), Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 24, Sayı 1, Bahar:7-22
- Köprülü, B., Topçu, M., (2022), Kent Morfolojisinde Kentsel Doku Değişiminin Fraktal Analiz Yöntemi Kullanılarak Değerlendirilmesi: Konya Örneği
- Köroğlu, Ö., Karaman, S., (2014), Doğaya Dayalı Turizm Faaliyetlerinin Gelişiminde Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetiminin Önemi, KMÜ Sosyal Ve EkonomiK Araştırmalar Dergisi 16 (26): 95-106, 2014
- Lane, C. (2001). The Emergence Of German Transnational Companies: A Theoretical Analysis And Empirical Study Of The Globalization Process. The Multinational Firm: Organizing Across Institutional And National Divides, 69-96.
- Ludlow, D. (2006). Urban Sprawl İn Europe: The ignored challenge.

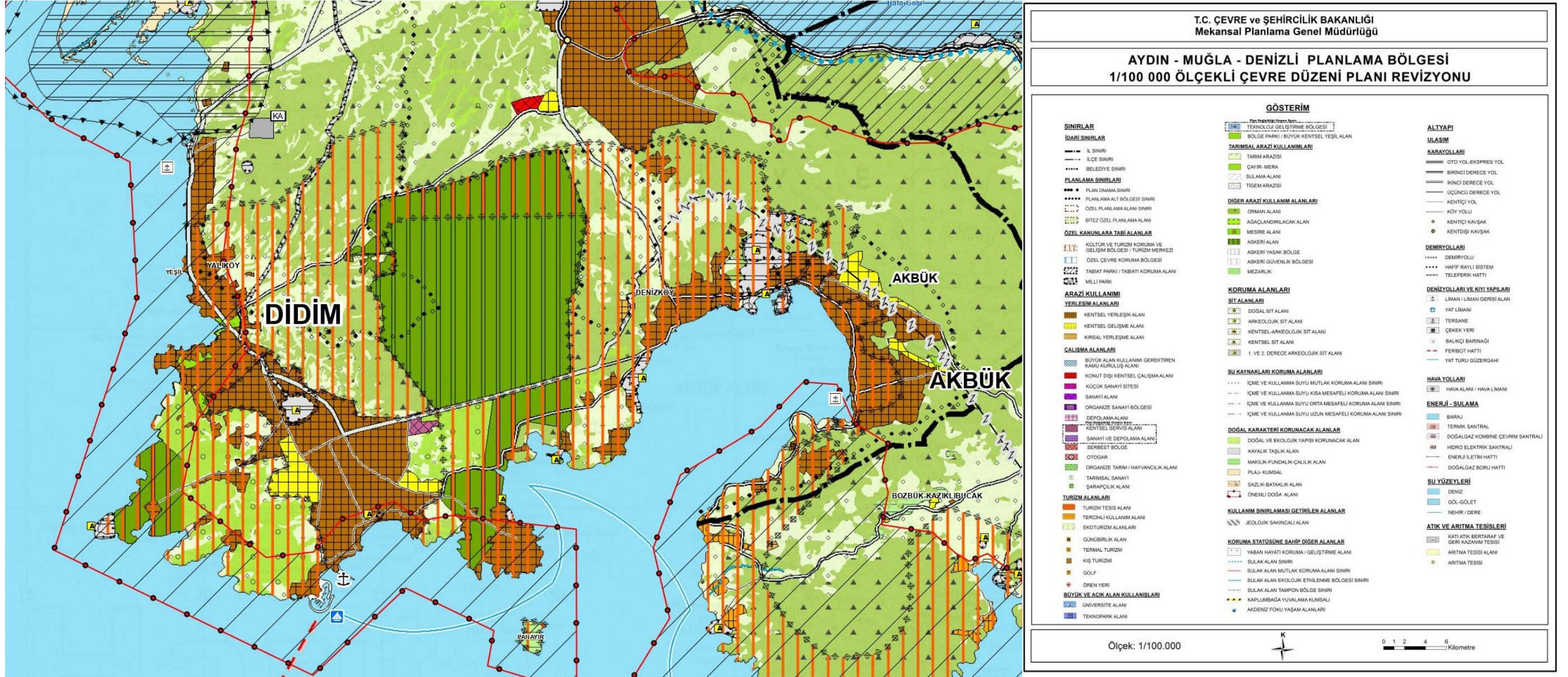
- Mandelbrot, B. (1977), *Fractals: Form, chance ve dimension*. San Francisco, USA: W.H. Freeman
- Manisa, K. (2007). İkincil Konutların Turizm Sektöründe Yeniden Kullanılabilmesine İlişkin Bir Model Önerisi. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Membrado, J.C., Huete, R., Mantecon, A., 2016, Urban Sprawl and Northern European Residential Tourism in the Spanish Mediterranean Coast, *Via@*, 2016-2(10),
- Mumford, Lewis, *Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler Ve Geleceği*, (Çev: Gürol Koca-Tamer Tosun),Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2007
- Muñoz, Francesc (2003). Lock Living: Urban Sprawl in Mediterranean Cities. *Cities, International Journal of Urban Policy and Planning*, 20(6), 381-385
- Nechyba, T. and Walsh, R.P. (2004). Urban Sprawl. *Journal of Economic Perspectives—Volume 18 (4): 177–200.*
- Noronha Vaz, E., Nainggolan, D., Nijkamp, P., Painho, M.(2011), Crossroads of tourism: a complex spatial systems analysis of tourism and urban sprawl in the Algarve, *Environmental Journals*, Vol. 14, No. 3-4
- OECD (2018). *Rethinking Urban Sprawl: Moving Towards Sustainable Cities*, OECD Publishing, Paris
- Onay İmar, (2023), Didim (Aydın) Kültür Ve Turizm Koruma Ve Gelişim Bölgesi Aydın İli, Didim İlçesi, Fevzipaşa Mahallesi 3097 Ada 218 Parselin Yaklaşık 28,1 Ha’lık Kısımına Yönelik 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Araştırma-Açıklama Raporu, Onay İmar Planlama Turizm Danışmalık Ltd. Şti.
- Öncel H., Meşhur, M.Ç. (2021), Konya Kentsel Alanının Büyümesinde Kentsel Saçaklanma ve Nedenleri, *Planlama* 2021;31(2):191–207
- Özcan, H., (2008), İstanbul’da Kentsel Yayılmanın Yapay Sınır Ağları İle Öngörülmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi,
- Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 251-274.
- Özbek, O., Eryiğit, S., (2005). Kentsel Yayılma ve Toplu Taşımanın Ölçeği: Konya Tramvay Sistemi ve Kentsel Gelişme Stratejisinde Yeni Yönelimler, *Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler, Riskler ve Fırsatlar*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, İstanbul.
- Özügül, D. ve İnal-Çekiç, T. (2015). Kentsel Saçaklanmayı Yerel Kentsel Hizmetlere Erişim Perspektifinden Okumak; Beykoz Üzerine Bir Çözümleme, *Mimar.ist Mimarlık Kültür Dergisi*, 15 (54) Güz 2015, 65-70.

- Sarıdoğan, H.Ö., (2019), Turizmin Ekonomik Etkileri: Akdeniz Ülkeleri Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: 21, Sayı: 4, Aralık 2019, 1308-1315
- Sarioğlu, Ö., (2005), Mekânsal Büyümenin Kentsel Çeper Üzerine Olan Etkisi:İzmir Seyrek Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir,
- SEGE, (2018), İllerin Sosyo Gelişmişlik Araştırması, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü
- SEGE, (2022), İlçelerin Sosyo Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü
- Sezgin, D., (2010), Kentsel Saçaklanmanın Verimli Tarım Topraklarının Amaç Dışı Kullanımına Etkisi: Ankara Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Sezgin, D., Varol, Ç., (2012), Ankara'daki Kentsel Büyüme Ve Saçaklanmanın Verimli Tarım Topraklarının Amaç Dışı Kullanımına Etkisi, METU.JFA, 1-15
- STYNES, Daniel J. (2007), Economic Impacts of Tourism, Erişim adresi:<http://www.msu.edu/course/prr/840/econimpact/pdf/ecimpvol1.pdf>(bakılacak)
- Swarbrooke, J. Ve Horner, S. (2007). Consumer Behaviour İn Tourism. İkinci Baskı, Oxford: Butterworth-Heinemann
- Taşkan, G., Atik, M., (2020), Kentsel Yayılmanın Gölgesinde Değişen Kırsal Tarımsal Peyzajlar İçin Sürdürülebilir Tarımsal Kuşak Planlanması Önerisi: “Bursa Kenti” Örneği, Peyzaj Araştırmaları Ve Uygulamaları Dergisi 2(1) 2020 1-10
- Türkten, H., (2015), Kentsel Saçaklanma Alanında Tarımsal Yapıda Meydana Gelen Değişimin İncelenmesi: Samsun İli Atakum İlçesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
- Tuncer, A., (2021), Didim İlçesinin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük
- Tunçsiper, B., Kaşlı, M., (2008), Termal Turizmin Ekonomik Etkileri: Gönen Örneği, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl: 2008 Sayı: 1
- Uğuz, S.Ç., (2011), Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Burhaniye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli, Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 24, Temmuz - 2011, S. 332-353 İstanbul

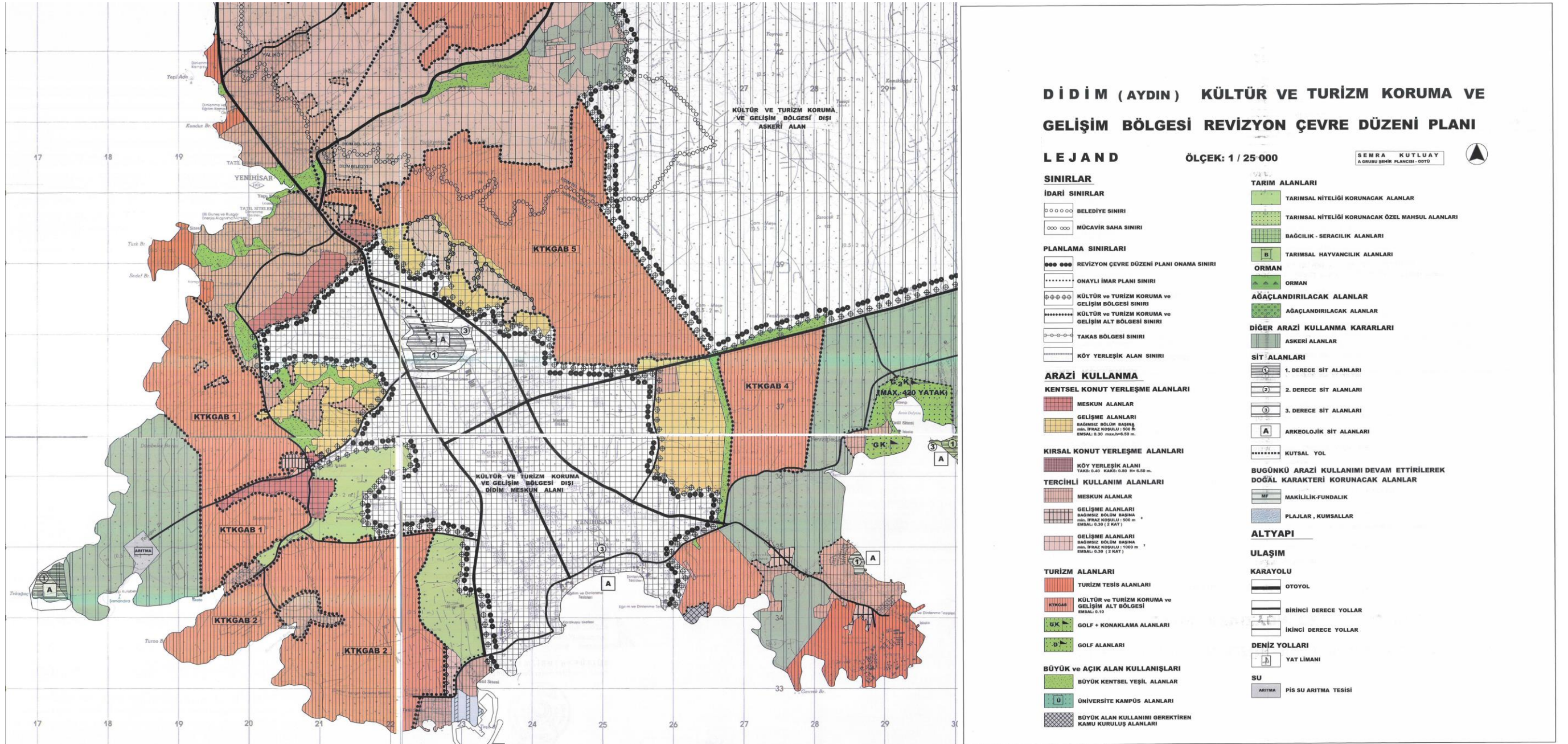
- UNWTO Tourism and Coronavirus Disease (COVID-19). (2020). <https://www.unwto.org/sustainable-development/resilience-of-tourism>, (Erişim Tarihi: 10.03.2023)
- Unwto, 2022, <https://www.tursab.org.tr/assets/assets/uploads/dunya-turizm-istatistik/2021-yilsonu-degerlendirmesi.pdf>
- Yenigül, S. B., (2009). Metropolen Kent Etkisindeki Yerleşimlerin Dönüşüm Sürecinin Çözümlemesi: Ankara Örneği, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, Z., (2011), Turizm Sektörünün Gelişimi Ve İstihdam Üzerindeki Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi, Cilt 3, Sayı 5, 54-71
- Yılmaz, E., Çitçi, S., (2011), Kentlerin Ortaya Çıkışı Ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri, Electronic Journal Of Social Sciences, K1ş, Cilt:10, Yıl:2011 Sayı:35
- Zengin, B., (2010), Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisine Reel Ve Moneter Etkileri, Akademik İncelemeler Dergisi Cilt:5 Sayı:1 2010
- Zengin, B., Ulama, Ş., Koç, D. E. (2019). Kastamonu İlinin Doğa Turizmi Potansiyelinin Alternatif Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi.
- Zoğal, V., Emekli, G., (2018). “Urla’da (İzmir)İkinci konutların Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma”, Turizm Akademik Dergisi, 5 (1), 189-204.
- Wu, J. (2006). Environmental amenities, urban sprawl, and community characteristics. Journal of Environmental Economics and Management, 52(2), 527–547. <http://doi.org/10.1016/j.jeem.2006.03.003>
- URL1: <https://aydinlilar.org/cografi-ozellikleri/> (Erişim Tarihi:23.05.2023)
- URL2: <https://www.ayto.org.tr/tr/kurumsal/102> (Erişim Tarihi:23.05.2023)
- URL3: <https://www.didimseyrantepekooperatifi.com/didim-cografyasi/> (Erişim Tarihi: 24.05.2023)
- URL4: <http://didim.ziraatodasi.org.tr/hakkimizda> (Erişim Tarihi: 24.05.2023)
- URL5: <https://www.nufusu.com/didim-aydin-mahalleleri-nufusu> (Erişim Tarihi: 24.05.2023)
- URL6: <https://www.didim.bel.tr/sayfa/4135/didim> (Erişim Tarihi: 24.05.2023)
- MGM: https://izmir.mgm.gov.tr/FILES/iklim/aydin_iklim.pdf

7. EKLER

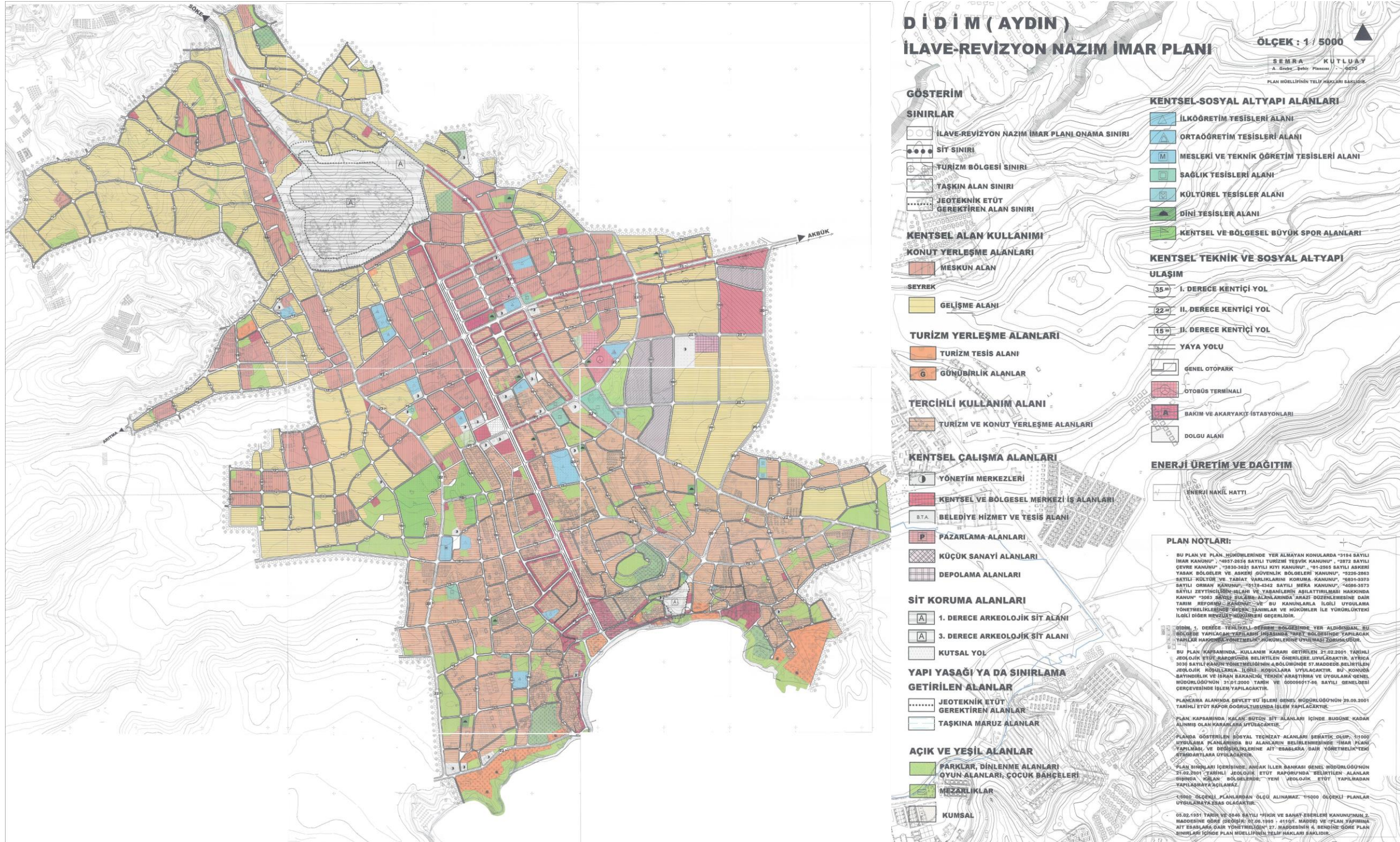
7.1. 1/100 000 Çevre Düzeni Planı

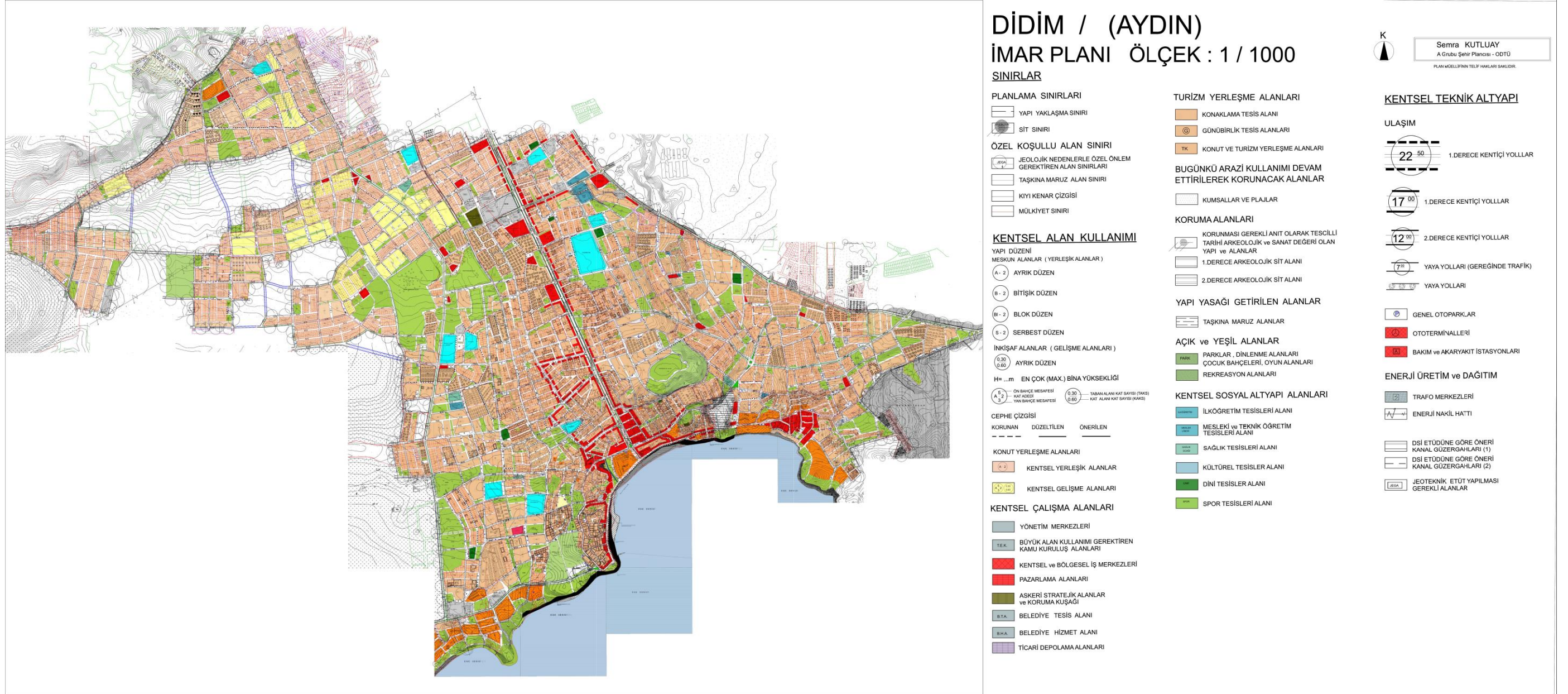
7.2. 1/25 000 Çevre Düzeni Planı

7.3. 1/5 000 Nazım İmar Planı (2007)

7.4. 1/1 000 Revizyon Uygulama İmar Planı (2007)

7.5. 1/1 000 Revizyon Uygulama İmar Planı (2008)

